

**UNIVERZITA KOMENSKÉHO V BRATISLAVE
RÍMSKOKATOLÍCKA CYRILOMETODSKÁ
BOHOSLOVECKÁ FAKULTA**

**APLIKÁCIA PSYCHOLOGICKÝCH
ASPEKTOV BIBLICKÝCH PRÍBEHOV VO
VYBRANÝCH PSYCHOTERAPEUTICKÝCH
SMEROCH**

DIPLOMOVÁ PRÁCA

2011

Denisa Adamkovičová

**UNIVERZITA KOMENSKÉHO V BRATISLAVE
RÍMSKOKATOLÍCKA CYRILOMETODSKÁ
BOHOSLOVECKÁ FAKULTA**

**APLIKÁCIA PSYCHOLOGICKÝCH ASPEKTOV
BIBLICKÝCH PRÍBEHOV VO VYBRANÝCH
PSYCHOTERAPEUTICKÝCH SMEROCH**

Diplomová práca

Študijný program: Katolícka teológia

Študijný odbor: 2.1.13 Katolícka teológia

Katedra pastorálnej teológie

Školiteľ: ThDr. Michal Baláž, PhD.

Bratislava 2011

Mgr. Denisa Adamkovičová

ZADANIE ZÁVEREČNEJ PRÁCE

ČESTNÉ VYHLÁSENIE

Podpísaná Mgr. Denisa Adamkovičová, narodená 28. marca 1981, čestne vyhlasujem, že som túto diplomovú prácu vypracovala samostatne za použitia uvedenej literatúry a rád školiteľa.

V Bratislave 20. apríla 2011

POĎAKOVANIE

Moje poďakovanie za odbornú i ľudskú pomoc pri zostavovaní tejto práce v prvom rade patrí môjmu školiteľovi ThDr. Michalovi Balážovi, PhD. Za odborné inšpirácie i osobný zážitok s hagioterapiou, bez ktorého by táto práca nevznikla, ďakujem MUDr. Mgr. Prokopovi Remešovi. Za profesionálny rast v chápaní psychoterapie ďakujem členom lektorského tímu Inštitútu pre systemickú skúsenosť v Košiciach.

Rovnako som veľmi vd'ačná všetkým priateľom, ktorí mi pomáhali pri zostavovaní diplomovej práce, a to aj napriek svojim osobným povinnostiam a darovali mi to najvzácnejšie, čo majú, svoj čas a energiu. Moja vd'aka napokon patrí aj mojej rodine za ich trpezlivosť a povzbudzovanie počas celého štúdia katolíckej teológie.

ABSTRAKT

ADAMKOVIČOVÁ, Denisa: Aplikácia psychologických aspektov biblických príbehov vo vybraných psychoterapeutických smeroch [diplomová práca]. Univerzita Komenského v Bratislave. Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta. Katedra pastorálnej teológie. Školiteľ: ThDr. Michal Baláž, PhD., 88 s.

Predkladaná práca predstavuje možnosti aplikácie psychoterapeutických aspektov biblického textu v konkrétnom psychoterapeutickom procese, a to pomocou štandardných metód psychoterapie. V práci sa zameriavame na predstavenie základných antropologických a hermeneutických východísk v previazanosti na zvolené psychoterapeutické systémy. Dôležitou súčasťou práce je konkrétna analýza biblického textu a jeho psychologického potenciálu z pohľadu metód hagioterapie. Práca prináša aj pohľad na prieniky a možnosti využitia predložených poznatkov vo vzťahu k teológii a duchovnému rastu i vo vzťahu k psychoterapii a duševnému zdraviu človeka.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

Biblia. Hermeneutika. Psychoterapia. Hagioterapia.

ABSTRACT

ADAMKOVIČOVÁ, Denisa: Psychological Aspects of Biblical Stories Applied to Selected Psychotherapeutic Schools. [Thesis]. Comenius University in Bratislava, Faculty of Roman Catholic Theology of Ss. Cyril and Methodius. Department of Pastoral Theology. Supervisor: ThDr. Michal Baláž, PhD., 2011, 88 p.

Submitted thesis presents the possibilities of application of psychotherapeutic aspects of biblical stories in psychotherapeutic process using standard psychotherapeutic methods. The thesis introduce to anthropological and hermeneutic fundamentals, in connection with selected psychotherapeutic approaches. Important part of the thesis is concrete analysis of biblical text with its psychological potential in the hagiotherapeutic view. The thesis brings the views on intersections and abilities of usage submitted knowledge in relation to theology, spiritual growth and psychotherapy, mental health of person, respectively.

KEY WORDS

Bible. Hermeneutics. Psychoteraphy. Hagioteraphy.

OBSAH

Zadanie záverečnej práce.....	3
Čestné vyhlásenie	3
PodĎakovanie	4
Abstrakt.....	5
Abstract.....	6
Obsah	7
Úvod	8
1 Biblia a človek	9
1.1 Biblická antropológia.....	10
1.2 Filozofická antropológia	14
1.3 Osobnosť ako psychologický konštrukt	20
1.4 Filozofický kontext biblickej hermeneutiky	25
1.5 Biblická hermeneutika a jej metódy	35
2 Biblia a psychoterapia.....	46
2.1 Psychoterapia a hagioterapia	48
2.2 Hlbinne-analytický prístup – teoretické a metodologické východiská.....	51
2.3 Systemický prístup - teoretické a metodologické východiská.....	60
2.4 Konkrétne spôsoby využitia biblického príbehu v psychoterapii.....	68
2.4.1 Biblia a hlbinne-analytický prístup.....	70
2.4.2 Biblia a systemický prístup.....	74
3 Teológia a psychoterapia – prieniky a využitie v praxi	79
Záver	83
Zoznam bibliografických odkazov	84

ÚVOD

„Človek bude žiť nielen z chleba, ale aj z každého slova, ktoré vychádza z Božích úst“.
(Mt, 4,4).

Cieľom našej práce, ktorá sa teraz pred Vami otvára, bude predstavenie možností využitia nových metód exegézy biblického textu pri dosahovaní cieľov psychoterapie. Ide o veľmi obsiahlu problematiku, ktorej hranice zasahujú do vedeckých teórií filozofickej i biblickej antropológie, hermeneutiky, psychoterapie i teológie.

Keďže predkladaná téma je veľmi široká, zameriavame sa iba na vybrané teoretické postuláty v previazanosti na zvolené psychoterapeutické systémy a iné, z hľadiska cieľa menej dôležité, zostávajú stranou. Práca teda nemá za cieľ poskytnúť vyčerpávajúci pohľad na hermeneutiku, antropológiu či psychoterapiu.

Vzhľadom na potrebu ukotvenia problematiky v kontexte súvzťažných vied sa v prvej časti práce zameriame na predstavenie základných antropologických a hermeneutických východísk v previazanosti na vybrané psychoterapeutické systémy.

V druhej časti našej práce predstavíme teórie dvoch psychoterapeutických systémov – klasického i moderného, ktoré stoja vo svojich teoretických postulátoch akoby proti sebe. Dôležitou súčasťou tejto časti práce bude aj konkrétna analýza biblického textu a jeho psychologického potenciálu z pohľadu metód vybraných psychoterapeutických prístupov. Analýza rovnako tak nepredkladá všetky možnosti psychoterapeutickej práce so zvoleným biblickým textom. Je akoby len exkurzom, ktorý má za cieľ zrkadliť ponúknuté teoretické postuláty hermeneutiky i psychoterapie v konkrétnych kontúrach biblického textu.

V závere práce prinesieme pohľad na praktické využitie predložených poznatkov vo vzťahu k teológii a duchovnému rastu i vo vzťahu k duševnému zdraviu človeka. Pokúsime sa definovať jasne ciele oboch disciplín, pričom poukážeme na prieniky i rozdielnosti, možnosti i limitácie.

Predkladaná práca je vo svojom prístupe nazerania veľmi jedinečná, nakoľko predstavuje akoby dve línie na nazeranie biblického textu – teologickú i psychoterapeutickú. Závery našej práce majú potenciál stať sa základom pre aplikovaný výskum teológie a psychoterapie.

1 BIBLIA A ČLOVEK

Človek je subjektom záujmu teológie i psychológie. Každá na neho nazerá z iného uhlu pohľadu a s iným čiastkovým cieľom. Môžeme však povedať, že definitívny cieľ oboch pohľadov je identický. Ide o cieľ plnosti života, plnosti života časného i večného.

Pastorálna konštitúcia *Gaudium et Spes* nám o človeku hovorí: „Jedinečnosť ľudskej dôstojnosti väzí v povolani človeka byť v spojení s Bohom. Človek je pozvaný hneď od svojho vzniku nadviazať dialóg s Bohom. Ved' jestvuje jedine preto, že ho Boh z lásky stvoril a že ho z lásky neprestajne udržuje. A žije plne podľa pravdy, iba ak slobodne túto lásku uzná a oddá sa svojmu Stvoriteľovi.“¹

Dialóg medzi človekom a Bohom sa uskutočňuje cez živé slová Svätého Písma a skrze Slovo samo, ktoré sa stalo telom. Môžeme povedať, že: „V slove Božom je toľká sila a účinnosť, že ono je oporou a životnou silou pre Cirkev a pre jej dieťky, posilou vo viere, pokrmom pre dušu a čistým, nikdy nevysychajúcim prameňom duchovného života.“²

Skôr než v našej práci prejdeme ku konkrétnej aplikácii biblického textu v psychoterapii, v prvom rade naznačíme rozdiel medzi gréckym a hebrejským myslením o človeku. Poukážeme na rozdiel medzi biblickou antropológiu a antropológiu filozofickou. Obe sú totiž základom pre uvažovanie o psychologických atribútoch biblických príbehov a ich použití v psychoterapii. Biblická antropológia podáva správu o človeku, ktorá je zjavená a antropológia filozofická zase sprístupňuje základy myslenia, na ktorom sa budovali jednotlivé psychoterapeutické systémy.

Rovnako tak v tejto časti našej práce predostrieme základné poznatky zo psychológie osobnosti, ktoré budú zrkadliť konkrétne prepojenie teórií filozofickej a biblickej antropológie a teórií psychológie.

Ku koncu prvej kapitoly stručne popíšeme niektoré nástroje biblickej hermeneutiky, vybrané podľa psychoterapeutických smerov, na ktoré práca neskôr nadväzuje. Hermeneutické metódy sú totiž východiská pre prácu s biblickým textom v psychoterapii, ktorej sa budeme venovať v druhej časti našej práce.

---

1 *Gaudium et Spes*, čl. I, bod 19.

2 *Dei verbum*, čl. VI, bod 21.

1.1 Biblická antropológia

Tresmontant vo svojom diele uvádza, že ak je pravda, že Biblia je Božie slovo adresované ľudskej osobe a vrcholí vo vtelenom Slove - v ktorom sa Božská a ľudská prirodzenosť dokonalým spôsobom zjednocujú - potom Biblia ako celok, a nie iba určitá časť textov, musí rozvíjať istú antropológickú víziu. V biblickom texte možno teda odhaliť univerzálne štruktúry ľudského myslenia (bytia).³

Keď hebrejské spisy hovoria o vonkajšom a viditeľnom ľudskom živote, odhaľujú aj vnútorný a skrytý život ľudskej bytosti.⁴ Biblická antropológia, a teda aj hebrejské myslenie o človeku, sa vyznačuje dvoma významnými atribútmi:

1. chýba v nej dualizmus duše a tela;
2. stretávame sa tu s úplne novou dimenziou ľudského bytia označenou biblickým pojmom „Ruach“, v Septuaginte prekladanou tiež slovom „Pneuma“.⁵

Biblická antropológia zavádza novú dialektiku tela a ducha, ktorá nijako nesúvisí s platónskym dualizmom duše a tela, ale má celostnú črtu - hovorí o celom človeku v chápaní celku (jednoty) tela a duše.⁶

„Jednota duše a tela je taká hlboká, že dušu treba považovať akoby za "formu" tela, to znamená, že len vďaka duchovnej duši je telo, ustanovené z hmoty, ľudským a živým telom, duch a hmota v človekovi nie sú dve zjednotené podstaty, ale ich spojenie vytvára jedinú podstatu.“⁷

Môžeme povedať, že duša neobýva telo, ale vyjadruje sa cez telo. Telo, vo význame telesnosť, taktiež označuje celého človeka. Zároveň duša, ktorá silou svojho vzťahu k Bohu ukazuje v človeku jeho duchovný pôvod, má hlboké korene v konkrétnom (materiálnom, telesnom) svete.⁸

Duša v biblickom chápaní nie je iba časť, ktorá spolu s telom tvorí ľudskú bytosť, ale duša označuje celého človeka, keďže je oživený Duchom života.⁹ „Výraz duša vo Svätom Písme často označuje ľudský život alebo celú ľudskú osobu. Ale označuje tiež to, čo je v človekovi to najvnútornejšie a čo má v ňom najväčšiu cenu, to, čím je osobitne

---

3 Porov. TRESMONTANT, C. *Bible a antická tradice*, s. 81.

4 Porov. CSONTOS, L. *Základná antropológická línia v encyklikách Jána Pavla II*, s. 31.

5 Porov. CSONTOS, L. *Základná antropológická línia v encyklikách Jána Pavla II*, s. 31.

6 Porov. TRESMONTANT, C. *Bible a antická tradice*, s. 82.

7 *KATECHIZMUS KATOLÍCKEJ CIRKVI*, čl. 365.

8 Porov. LÉON-DUFOUR, X. *Slovník biblickej teológie*, s. 1213 - 1217.

9 Porov. CSONTOS, L. *Základná antropológická línia v encyklikách Jána Pavla II*, s. 34.

obrazom Božím: "duša" znamená duchovný princíp v človekovi.¹⁰ Z uvedeného je zrejmé, že nejde o dualistické chápanie, v ktorom je telo oddelené od duše, je jeho odlišnou substanciou, ale ide o chápanie bytia ako jednoty.

Hebrejský pojem duše je možné najlepšie vysvetliť na dýchaní - dychu, ktorý je znakom živej bytosti. Byť živý značí mať v sebe dych. Keď človek umiera, duša uniká – človek naposledy vydýchne. Keď je človek vzkriesený, duša sa vráti do neho. Z hľadiska biblickej antropológie sa dych (duša) nedá oddeliť od tela (od života). Duša a život (dych) sú v Biblii často používané identicky. Ak je život (dych) najvzácnejším dobrom človeka, potom zachrániť si dušu značí zachrániť si seba samého, svoj život. Duša nakoniec teda označuje celú osobu a jej život, ktorý je symbolizovaný dychom.¹¹

V biblickom chápaní telo nie je iba súbor mäsa alebo kostí, ale má omnoho vyššiu dôstojnosť - zjednocuje údy, ktoré ho tvoria, a vyjadruje človeka ako osobu. Telo i telesnosť si zaslужujú tú istú úctu, lebo celý človek sa vyjadruje tak v tele ako aj v telesnosti. Telesnosť stvoril Boh a prijal ju na seba Boží Syn, telesnosť je premenená Božím Duchom. Od prvej po poslednú inšpirovanú stranu Biblie telesnosť označuje prirodzený stav tvora.¹²

K vyššie uvedenému sa vyjadrujú aj slová pastorálnej konštitúcie *Gaudium et Spes*: „Človek, jeden telom a dušou, samou svojou telesnou sústavou zhrňuje v sebe prvky hmotného sveta takým spôsobom, že jeho prostredníctvom dosahujú svoj vrchol a pozdvihujú svoj hlas na slobodnú oslavu Stvoriteľa. Človek nesmie pohrdáť svojím telesným životom. Práve naopak, musí považovať svoje telo za dobré a mať ho v úcte, pretože je stvorené od Boha a má byť vzkriesené v posledný deň.“¹³

Z hľadiska exegézy je dôležité si na tomto mieste pripomenúť, že Písmo opisuje duchovnú realitu pomocou termínov vzatých z telesnej oblasti, hovoríme o biblickom antropomorfizme. Je to spôsob, ktorým si Písmo pomáha antropologickými obrazmi, keď hovorí o Bohu. V reči o Bohu sú použité výrazné antropologické termíny, vzaté zo skúsenosti prístupnej každej ľudskej bytosti.¹⁴ V Biblii je viditeľný úzky vzťah medzi

---

10 Porov. *KATECHIZMUS KATOLÍCKEJ CIRKVI*, čl. 363.

11 Porov. LÉON-DUFOUR, X. *Slovník biblickej teológie*, s. 246 - 248.

12 Porov. LÉON-DUFOUR, X. *Slovník biblickej teológie*, s. 1296 - 1303.

13 *Gaudium et Spes*, čl. I, bod 14.

14 Porov. LATOURELLE, R. - FISICHEL, R. *Dizionario di teologia fondamentale*, s. 35.

antropomorfizmom a antropológiou. Biblický obraz Boha je predkladaný na obraz človeka.¹⁵

Rovnako tak je veľmi podstatné zdôrazniť fakt, že človek je stvorený na obraz Boha. „Ľudská osoba, stvorená na obraz Boží, je bytím zároveň telesným i duchovným. Biblické rozprávanie vyjadruje túto skutočnosť symbolickou rečou, keď hovorí, že "utvoril z hliny zeme človeka a vdýchol do jeho nozdier dych života, a tak sa stal človek živou bytosťou" (Gn 2,7). Celý človek je teda výsledkom Božieho chcenia.“¹⁶

Je dôležité si uvedomiť aj fakt, že Biblia sa díva na človeka iba v jeho položení voči Bohu, ktorého je odrazom.¹⁷ Vo Svätom Písme môžeme stránku po stránke sledovať, ako a prečo celé bytie človeka (z hľadiska jeho tela i duše, ich jednoty) zostáva dôležité od kapitoly ku kapitole.¹⁸

Pozrime sa teraz v týchto intenciách na Adama, obraz ľudstva, obraz každého človeka, na Adama, ktorý je bytosťou fyzickou i duchovnou.

Človek Adam je tvor slobodný, v stálom a podstatnom vzťahu k Bohu, pochádza zo zeme, ale neohraničuje sa ňou. Jeho existencia závisí od ducha života, ktorý do neho vdýchol Boh. Stal sa živou dušou, to znamená súčasne osobnou bytosťou, a bytosťou závislou od Boha. Náboženstvo (náboženskosť) mu neprichádza doplniť jeho ľudskú prirodzenosť, ktorá by už bola ucelená, ono je už od začiatku začlenené do jeho štruktúry. Hovoriť o človeku a nepostaviť ho do vzťahu k Bohu by teda bolo nezmyslom.¹⁹

Človek (Adam) je k Bohu pripútaný poslušnosťou jeho vôle. Poslušnosť potrebuje ako svoje doplnenie, ktoré mu umožňuje pochopiť, že nie je bohom, ale je závislý od Boha, od ktorého dostal život - dych, ktorý ho oživuje, a ktorý si ani neuvedomuje. Človek (Adam) je tak spojený so Stvoriteľom vzťahom životnej a prvotnej závislosti, ktorú je povolaný vyjadriť svojou slobodou vo forme poslušnosti. Tento zákon má stvorenie vpísané do srdca, vo svedomí, ktorým sa Boh prihovára svojim stvoreniam. Človek stvorený na obraz Boží, tak môže - je povolaný - nadviazať s Bohom dialóg.²⁰

Na uvedené nadväzujú aj slová vieroučnej konštitúcie *Lumen Gentium*: „Večný Otec z úplne slobodného a tajomného rozhodnutia svojej múdrosti a dobroty stvoril celý svet, stanovil pozdvihnúť ľudí k účasti na Božom živote a neopustil ich, ani keď v

---

15 Porov. CSONTOS, L. *Základná antropologická línia v encyklikách Jána Pavla II*, s. 35.

16 Porov. *KATECHIZMUS KATOLÍCKEJ CIRKVI*, čl. 362.

17 Porov. LÉON-DUFOUR, X. *Slovník biblickej teológie*, s. 168 - 170.

18 Porov. CSONTOS, L. *Základná antropologická línia v encyklikách Jána Pavla II*, s. 35.

19 Porov. LÉON-DUFOUR, X. *Slovník biblickej teológie*, s. 168 - 170.

20 Porov. CSONTOS, L. *Základná antropologická línia v encyklikách Jána Pavla II*, s. 36 - 37.

Adamovi padli, poskytujúc im vždy spásonosné prostriedky so zreteľom na Krista, Vykupiteľa, "ktorý je obraz neviditeľného Boha, prvorodený zo všetkého stvorenia" (Kol 1,15). A všetkých vyvolených Otec pred vekmi "predpoznal a predurčil, aby sa stali podobnými obrazu jeho Syna" (Rim 8,29).²¹

Je zrejmé, že Boží plán sa uskutočňuje naplno iba v Ježišovi Kristovi. Adam bol stvorený na Boží obraz, ale iba Kristus je obrazom Boha. Ježiš dokonale uskutočňuje to, čo mal Adam.²² Adam teda nachádza zmysel svojej existencie iba v Ježišovi Kristovi, ktorý sa stal človekom, aby sme sa my mohli stať Božími ľuďmi. Ideál, ktorý stanovilo stvorenie sa už nedá dosiahnuť, dokonca k nemu nemožno ani priamo smerovať. Človek musí prejsť od zmrzačenej podoby hriešnika k ideálnemu obrazu Božieho Syna. Toto sú nové okolnosti, v ktorých sa odvíja život človeka. Hriešny Adam sa nemôže naplno stať opäť tým, čím má byť, ak sa naplno nepretvorí na obraz Kristov.²³

„Tajomstvo človeka sa popravde naozaj vyjasňuje jedine v tajomstve vteleného Slova. Lebo Adam, prvý človek, bol predobrazom toho, ktorý mal prísť, t.j. Krista Pána. Kristus, nový Adam, práve tým, že zjavuje tajomstvo Otca a jeho lásky, v plnej miere odhaľuje človeka človeku a dáva mu najavo vznešenosť jeho povolania. Niet sa teda čo čudovať, že všetky pravdy, o ktorých je reč, v ňom nachádzajú svoj zdroj a dosahujú svoje vyvrcholenie. On, "obraz neviditeľného Boha" (Kol 1,15), je dokonalým človekom, ktorý obnovil Adamovmu potomstvu podobu Božiu, znetvorenú hneď prvým hriechom. Keďže On vzal na seba ľudskú prirodzenosť, a ju nezničil, tým samým aj naša ľudská prirodzenosť bola pozdvihnutá na vysoký stupeň dôstojnosti. Lebo svojím vtelením sa Syn Boží určitým spôsobom spojil s každým človekom... V ňom nás Boh zmieril so sebou a medzi nami a vytrhol nás z područia diabla a hriechu, takže každý z nás môže povedať s Apoštolom: Syn Boží "si ma zamiloval a seba samého vydal v obeť za mňa" (Gal 2,20)... Kresťan, stanúc sa podobným obrazu Syna, prvorodeného medzi všetkými bratmi, prijíma "prvotiny Ducha" (Rim 8,23), ktoré ho robia schopným plniť nový zákon lásky. Skrze tohto Ducha, ktorý je "závdavkom dedičstva" (Ef 1,14), celý človek sa vnútorne obnovuje, kým nenastane "vykúpenie tela" (Rim 8,23)... Toto, hľa, je tajomstvo človeka..."²⁴

---

21 *Lumen Gentium*, čl. I, bod 2.

22 Porov. CSONTOS, L. *Základná antropologická línia v encyklikách Jána Pavla II*, s. 37.

23 Porov. LÉON-DUFOUR, X. *Slovník biblickej teológie*, s. 173 - 176.

24 *Gaudium et Spes*, čl. I, bod 22.

V závere tejto podkapitoly by sme chceli vyzdvihnúť ešte jeden dôležitý poznatok – dôležitý tak z hľadiska antropológie i psychoterapie - a to, že podstatou človeka je jeho prvotné požehnanie a nie prvotný hriech.

V Biblii sa pri slovách stvorenia hovorí: „a bolo to veľmi dobré“ (Gn 1,31), to znamená, že náš vychádzajúci bod pre život je úplne pozitívny. Ak je totiž pre človeka začiatok správny, potom aj celá cesta životom bude jednoduchšia a napokon aj jeho definitívny návrat k Bohu. Hriech, ktorý vstúpil do života človeka, je predovšetkým definovaný ako stav, keď náš život nie je zjednotený s Bohom. Je to strata akejkolvek vnútornej skúsenosti s tým, kto som v Bohu. Ono „kto som“ je niečo, čo si nemôžeme ani zaslúžiť, ani získať. Nie je to nič, čo by sme mohli dosiahnuť, alebo k čomu by sme sa mohli dopracovať. Nemôžeme sa tam dostať, môžeme tam len byť. Je to niečo, čo sme už dostali. Zjednotenie s Bohom totiž v skutočnosti spočíva v bdelosti a v pripojení človeka na Boha.²⁵

Vyššie predostretý pohľad na človeka ako jednotu tela a duše, jednotu telesného i duchovného, ako na stvorenie od počiatku dobré, vykúpené Ježišom a skrze to opätovne zjednotené s Bohom, je základom pre ponímanie osobnosti človeka ako somato-psycho-spirituálnej jednoty. Ona sa stáva fundamentom, na ktorý pôsobíme psychoterapeutickými metódami s cieľom rozšíriť portfólio odpovedí na otázku: „Kto som?“ nastolenú od počiatku stvorenia. Týmto témam sa budeme viac venovať v druhej časti našej práce.

1.2 Filozofická antropológia

Rovnako tak, ako sme v predošlej kapitole našej práce opísali pohľad biblickej antropológie na človeka, jeho dušu a telo, jeho určenie, v tejto kapitole ponúkame pohľad na tieto atribúty človeka zo zorného uhla novovekej filozofickej antropológie. Naznačíme jej hlavné etapy, budeme sa zaoberať dialektikou tela a duše a zároveň ponúkame pohľad na človeka ako na osobu v jedinom celku duše a tela. Táto kapitola nám spoločne s kapitolou o biblickej antropológii bude základom, na ktorý nadviažu jednotlivé psychoterapeutické systémy a teórie osobnosti.

„Kopernikovský obrat“ a jeho premietnutie do novovekej filozofickej antropológie sa dotýka aj samotného človeka a jeho postavenia vo svete. Zem ako stred vesmíru, ktorý

---

25 Porov. ROHR, R. *Skryté věci. Písmo ako spiritualita*, s. 34 - 35.

sa dovršuje v človekovi, sa dostala akoby na perifériu. Človek stráca orientáciu a bezpečie, už nemá vo vesmíre nijaké zabezpečené stanovište, objektívna skutočnosť mu už nezaručuje zmysel a miesto jeho bytia. Človek je odkázaný sám na seba, na jediný pevný bod, ktorý mu je daný. Toto ho núti, aby uvažoval sám o sebe a pýtal sa na podstatu človeka a na zmysel života. Z toho uvažovania pramení od počiatkov novovekého filozofického myslenia, „obrat k subjektu“. Človek ako subjekt sa stáva stredom, nie však stredom objektívneho poriadku bytia, ale stredom subjektívneho sveta, poznania.²⁶

R. Descartes však poukazuje na to, že subjektom nie je konkrétny človek, ale len čistý rozum, ktorý autonómne vlastní sám seba a je schopný sám zo seba prísť ku pravde. Tu je začiatok Descartovho strohého dualizmu duše a tela²⁷, ktorý odporuje biblickému vnímaniu človeka ako jednoty tela a ducha.

Duch a hmota tvoria podľa neho dve radikálne odlišné skutočnosti, ktoré nemajú nič spoločného. Tým je vylúčená nielen substanciálna jednota, ale aj možnosť vzájomného pôsobenia medzi dušou a telom. Ostré rozdelenie „res cogitans“ a „res extensa“ znemožňuje vybudovať antropológiu, v ktorej by bolo možné pochopiť živú jednotu a celistvosť človeka.²⁸

Trhlina medzi telom a dušou, duchom a hmotou spôsobila rozpoltenie, ktoré sa tiahne celým filozofickým myslením novoveku. Racionalizmus sa zameriava jedine na duchovnú stránku a redukuje človeka na mysliaci subjekt, ktorý sám seba chápe ako „autonómny rozum“. Empirizmus sa zameriava na empiricko-materiálnu skutočnosť, ktorá sa pod vplyvom prírodných vied pokladá za jedinú objektívnu, vedecky poznateľnú skutočnosť.²⁹ Po tomto období hľadania nasleduje tzv. antropologický obrat.

Už od 16. storočia slovo antropológia poukazuje na dôležitosť toho, aby bol človek skúmaný vo svojej konkrétnej skúsenosti so sebou samým. Ide o jasnú reakciu na racionalistické a idealistické zúženie obrazu človeka. Toto sa však naplno naplní až v 19. storočí, kedy prichádza na scénu tzv. antropologické myslenie. Jeho výsledky poznania môžeme zhrnúť do troch skupín: 1. materializmus a evolucionizmus, 2. existencializmus a personalizmus, 3. fenomenológia a ontológia človeka.³⁰

Materializmus chápe človeka ako hmotnú vec, pričom človek sa skladá z tých istých prvkov a je podriadený tým istým zákonom ako všetko ostatné vo svete. Existujú len

---

26 Porov. CORETH, E. *Co je člověk? Základy filosofické antropologie*, s. 28 - 29.

27 Porov. CORETH, E. *Co je člověk? Základy filosofické antropologie*, s. 29 - 30.

28 Porov. CORETH, E. *Co je člověk? Základy filosofické antropologie*, s. 29 - 30.

29 Porov. CSONTOS, L. *Základná antropologická línia v encyklikách Jána Pavla II*, s. 41.

30 Porov. CORETH, E. *Co je člověk? Základy filosofické antropologie*, s. 32.

hmotné veci a dianie. Rovnako tak je potrebné nahliadať aj na konkrétny život človeka a vedomie seba samého. Človek sa stáva objektom prírodovedeckého, empiricky psychologického a sociologického výskumu, ktorý všetky javy a procesy života, i vedomého a „duchovného“ života, vysvetľuje fyzikálno-chemickými silami a zákonmi.³¹

Filozofia života, existencialistická filozofia a personalizmus sa obracajú ku konkrétnej skúsenosti človeka so sebou samým a na základe toho vysvetľujú jeho podstatu.³²

Za predchodcu tohto myslenia považujeme B. Pascala, ktorý nad rozum stavia srdce, ktoré spája intuíciu a inštinkt, cit a citlivosť s videním ducha, pričom až srdcu sa otvára hĺbka a plnosť reality. Človek prežíva svoju rozpoltenosť, napätie medzi biedou a veľkosťou, medzi ničotou a nekonečnosťou, bezmocnosť a ničotnosť, zároveň však nekonečnosť svojej transcencie, svojho povolania a vykúpenia Bohom. Nemôže byť chápaný len imanentne, sám zo seba, ale transcendentne zo svojho vzťahu k Bohu, nielen vo svojom prirodzenom, ale aj vo svojom nadprirodzenom rozmere.³³

Aj S. Kierkegaardovi ide o „existenciu“. Tento pojem vníma v zmysle ľudskej existencie, t. j. vždy jednotlivého a konkrétneho človeka v celistvosti jeho sebaaprežívania, jeho jedinečnosti a svojbytnosti, jeho slobody a zodpovednosti. Človek však prežíva seba v bezmocnosti a zlomenosti, vo vine a v úzkosti. Ale vo viere vie o svojej otvorenosti voči Bohu a vo svojom vykúpení Bohom, v ktorom jedinom môže nájsť zmysel svojej existencie. Ľudská existencia znamená teda „existenciu pred Bohom“.³⁴

Pre F. Nietzscheho je „žitie“ najvyššou hodnotou. Ľudský život však vidí naturalisticky, t. j. prírodne-biologicky. Cieľom snaženia je človek - pán, ktorý je mimo dobra a zla. Kvôli človekovi hlása: „Boh je mŕtvy.“

Filozofia života, ktorej predstaviteľom je H. Bergson, predkladá tézy o vlastnej realite, ktorú prežívame vo vedomí. Touto realitou je „život“, ktorý znamená neustály tok, vznikanie a rast, pohyb a vývoj: tvorivý vývoj, ktorého energiou je „elán vital“. Prežívame ho v zážitku času predovšetkým psychického, ktorý znamená ustavičnú premenu. Skutočnosť nie je racionálne postihnuteľná, tok života musíme spoluuskutočňovať a tak ho spoluprežívať.

---

31 Porov. CORETH, E. *Co je člověk? Základy filosofické antropologie*, s. 32 - 33.

32 Porov. CORETH, E. *Co je člověk? Základy filosofické antropologie*, s. 37.

33 Porov. CORETH, E. *Co je člověk? Základy filosofické antropologie*, s. 38.

34 Porov. CORETH, E. *Co je člověk? Základy filosofické antropologie*, s. 39.

Existencialistická filozofia sa obracia ku konkrétnej ľudskej existencii. Existencia však nie je skúmaná racionálne, ale je osvetľovaná z bezprostrednosti sebaaprežívania človeka, z jeho sebachápania. Zavádza existenciálnu analýzu, pri ktorej stoja v popredí negatívne fenomény: konečnosť a náhodnosť človeka, úzkosť a starosť (S. Kierkegaard a M. Heidegger), stroskotanie (K. Jaspers), „bytie k smrti“ (M. Heidegger). Práve v týchto fenoménoch človek prežíva, že zlyhávajú jeho predstavy, je vrhnutý sám na seba a môže svoju vlastnú existenciu prijať pôvodne a celistvo. V najradikálnejších formách existencializmu (J. P. Sartre) toto prežívanie vedie k úplnej ničotnosti a nezmyselnosti ľudskej existencie, zatiaľ čo v kresťanskom existencializme (G. Marcel) sa uplatňujú aj pozitívne prvky a vzniká filozofia personalizmu - osobnej skutočnosti, nádeje a dôvery.³⁵

Človek už nie je chápaný izolovane ako subjekt v zmysle racionalistickom a idealistickom, ale vstupuje do zorného poľa ako konkrétny človek vo svojom svete. Na jednej strane je človekovi, ako jednotlivkej osobe vlastná nezrušiteľná jedinečnosť a neopakovateľnosť, na druhej strane sa nachádza bytosť v osobnom vzťahu k „druhému“: v intersubjektívnom vzťahu Ja a Ty. Personálnym vzťahom je vlastná aj sociálna dimenzia - dimenzia celku spoločenstva a spoločnosti. Nezabúda pritom, že človek a ľudská spoločnosť sa nachádzajú v dejinách.³⁶

Novšia filozofická antropológia začína u M. Schelera, pričom vychádza z fenomenológie E. Husserla a prijíma jeho zámer popísať bezprostredne daný „fenomén“ a analyzovať ho. Scheller sa snaží vysvetliť špecifický charakter duchovne personálneho bytia a osobitné postavenie človeka v celku sveta a života, pričom základ osobitného postavenia človeka vo svete vidí v „duchu“ a v duchovných prejavoch.³⁷

Vráťme sa však k našej otázke dualizmu tela a duše vs. biblickému chápaniu ich jednoty. Filozofická antropológia sa snaží odhaliť bytostnú povahu človeka čisto filozoficky na základe fenoménu ľudskeho sebaaprežívania. To, čo konštituuje človeka ako takého v jeho ontologickom jadre, je zároveň princípom aktívneho sebarozvíjania. Ak sa pýtame na bytostnú konštitúciu človeka, stáva sa všeobecná metafyzická otázka týkajúca sa vnútorného základu transcendentálnou otázkou, a to otázkou slobodného uskutočňovania ľudskeho bytia. Celé ľudské bytie, život a vedomé dianie odvodzujeme z vnútorného princípu, ktorý podmieňuje jednotu a celistvosť človeka - nazývame ho

---

35 Porov. CORETH, E. *Co je člověk? Základy filosofické antropologie*, s. 39 - 40.

36 Porov. CORETH, E. *Co je člověk? Základy filosofické antropologie*, s. 41 -42.

37 Porov. CORETH, E. *Co je člověk? Základy filosofické antropologie*, s. 42 - 43.

princípom duše. Tento princíp môže byť poznaný len ako transcendentálne ontologická podmienka reálneho, mnohonásobne diferencovaného, a predsa opäť zjednoteného ľudského bytia. Ľudské bytie vyžaduje vnútorný základ, ktorý konštituuje jednotu a celistvosť ľudského bytia.³⁸

Seba prežívame v reálnom danií, v reálnom a aktuálnom sebauskutočňovaní. Podmienkou jeho možnosti môže byť reálne ontologický základ, totiž skutočne existujúca a vopred daná konštitúcia človeka. Otázka o podstate a bytostnej konštitúcii človeka má podobu problému duše a tela. Človek „má“ telo a dušu, „skladá sa“ z tela a duše. Tu nastáva problém definície ich vzájomného vzťahu.³⁹

Z uvedeného je zrejmé, že medzi fyzickým a psychickým existuje vzájomné pôsobenie. Moderná psychológia tento fenomén vidí na pozadí psychosomatických javov. Duša neznamena iba životný princíp telesného života, ale súhrn psychického diania a prežívania. Telo zároveň neznamena len hmotný, sám osebe neživý podklad, ktorý je oživovaný dušou, ale je chápané už ako živý ľudský organizmus, ktorý sa ako fyzická skutočnosť odlišuje od oblasti psychického života.⁴⁰

Ľudská skutočnosť je mnohonásobne diferencovaný celok, ktorý je zároveň organizovaný a štruktúrovaný. Telesný život človeka by nebol možný, keby človek nemal duchovný život. Môžeme konštatovať, že nižšie stupne bytia sú pozdvihnuté do zodpovedajúcej vyššej dimenzie a sú v službe celku, ktorý tvorí zmysluplnú štruktúralnu jednotu. Všetky štruktúralne prvky ľudského celku sú vo vzájomnej podmienenosti. Tento celok je koncentrický, vzťahuje sa k jednému strediu a je realizovaný z tohto strediu. Život je totiž vnútorná činnosť, to znamená, že nielen vyvoláva účinok, je príčinou niečoho, ale aj pôsobí v sebe samom, t. j. človek svojou činnosťou uskutočňuje a rozvíja sám seba, aj keď je odkázaný na svet fyzický, materiálny. V tomto zmysle je každé životné dianie zamerané na celok. U človeka sa koncentrácia stáva reflexiou, t. j. vzťahnosťou činnosti k strediu dosahuje duchovné vlastnenie seba. Stred reflektuje sám seba, je „pri sebe“ a „pre seba“, nadobúda vedomie a slobodu vlastnou činnosťou.⁴¹

Rôzne oblasti bytia človeka sú výrazom rôznych činností toho istého Ja. To predpokladá jednotný princíp, ktorý konštituuje človeka v jeho jednote a celistvosti. Tento princíp nemôže patriť vegetatívne alebo senzitivnému životu, ale musí byť princípom

---

38 Porov. CSONTOS, L. *Základná antropologická línia v encyklikách Jána Pavla II*, s. 48.

39 Porov. CORETH, E. *Co je člověk? Základy filosofické antropologie*, s. 130 -131.

40 Porov. CORETH, E. *Co je člověk? Základy filosofické antropologie*, s. 139.

41 Porov. CORETH, E. *Co je člověk? Základy filosofické antropologie*, s. 141 - 143.

duchovného života, ktorý robí človeka človekom, musí to byť duch, ktorý je princípom jednoty celku. Duch pritom nie je vec, ktorá by bola „tiež“ prítomná v tele ako niečo „iné“ popri ostatných funkciách. Je to čisto metafyzický princíp, ktorý neexistuje vecne sám osebe, ale len ako formujúca a bytostne určujúca funkcia, ako základ jednoty a prameň všetkého ľudského života. Tento princíp je teda to, čo robí človeka človekom. Telo je potom „pozdvihnuté“ do jednoty bytia a činnosti jedného a celého životného diania. Toto dianie je formované dušou - duša riadi telesné dianie a rast, určuje živú bytostnú štruktúru človeka, z duchovnej duše pramení rozvoj vitálneho, zmyslového a duchovného života a duša je v tom všetkom vnútorným princípom živého celku človeka. Ona tvorí podstatu človeka a vykonáva funkciu životného princípu telesného života, ale tento život zameriava k vlastnému ľudskému, duchovno-osobnému (personálnemu) uskutočňovaniu ľudského bytia.⁴²

Duch sám seba môže sprostredkovať a uskutočňovať skrze telo konkrétneho človeka - je to „moje“ telo, v ktorom žijem „ja“ a ktoré som - v istom zmysle - „ja sám“. S týmto fenoménom nie je v zhode nijaký dualizmus. Telo je bytostne telom duše a duša je práve tak bytostne dušou tohto tela - sú to dva spoluprinčipy, ktoré tvoria bytostnú jednotu. Telo je sebauskutočňovaním ducha v hmote, v ňom duch nadobúda svoju vonkajšiu podobu a stáva sa viditeľným.⁴³

Duchovná skutočnosť sa však v telesnej nemôže prejaviť a vyjadriť úplne verne - nie je vyjadrená naplno. Telo je svojou podstatou niečím „medzi“: stojí medzi mnou a svetom, medzi „mnou samým“ a „tým druhým“. Jeho bytostná funkcia je sprostredkovať ducha v hmote. Duch, čiže duchovná duša, je formujúcim princípom tela. Duša je vnútorný základ celého nášho ľudského bytia, je čisto ontologická veličina, ktorú nikdy ako takú neprežívame, ale ktorú musíme predpokladať ako podmienku prežívania seba. Je princípom, ktorý vnútorne zakladá celistvosť telesného a duchovného života. Človek je od počiatku založený vo svojej telesno-duchovnej štruktúre, skrze ktorú je osobou. Človek však nie je ako osoba ešte plne uskutočnený, k tomu prichádza až vlastným sebauskutočňovaním. Treba poznamenať, že toto sebauskutočňovanie je možné len v personálnom vzťahu. Byť osobou teda znamená byť bytostne zameraný k osobnému bytiu druhého. Človek dosahuje svoju plnú osobnú realizáciu a rozvinutie len vo výkone tohto

---

42 Porov. CORETH, E. *Co je člověk? Základy filosofické antropologie*, s. 144 - 143.

43 Porov. CSONTOS, L. *Základná antropologická línia v encyklikách Jána Pavla II.*, s. 52.

osobného vzťahu - ku konečnému osobnému bytiu druhého a nakoniec k absolútnemu a nekonečnému osobnému bytiu Boha.⁴⁴

1.3 Osobnosť ako psychologický konštrukt

Ako sme už načrtli v predošlých kapitolách našej práce, z ktorých prvá sa venovala biblickej antropológii a druhá antropológii filozofickej, osoba chápaná ontologicky, resp. antropologicky je jednotou dvoch princípov - hmotného tela a toto telo oživujúcej duše. Ľudská bytosť je teda telesno-duchovnou jednotou, ktorá sa prejavuje a uskutočňuje ako osobnosť.

Človek a jeho osobnosť je predmetom skúmania psychológie i psychoterapie. Z hľadiska spracovania témy našej práce je tento fenomén cieľom i prostriedkom. Cieľom, nakoľko sa psychoterapia zameriava práve na spôsobenie pozitívnej zmeny a prostriedkom kvôli tomu, že je stredom i prameňom kvality ľudského bytia. Z tohto dôvodu predostrieme teraz krátky rámcový prehľad toho, ako budeme osobnosť chápať my pre potreby našej práce.

Do psychológie sa pojem osobnosť ako predmet skúmania dostal až na začiatku 20. storočia. Osobnosť tu vystupuje ako hypotetický konštrukt, t. j. pojem, ktorý vyjadruje a vysvetľuje fakt, že duševný život človeka vykazuje určitú vnútornú organizáciu, jednotu a dynamiku, ktorá sa prejavuje navonok správaním, a ktorá funguje v závislosti na zmenách organizmu subjektu a na zmenách jeho životného prostredia.⁴⁵

V psychológii existuje mnoho teórií osobnosti, ktoré vyzdvihujú jej jednotlivé štruktúry a dimenzie. V zmysle telesno-duchovnej percepcie osobnosťou rozumieme komplexný systém duševných stavov, procesov a vlastností, ktorými sa človek prejavuje individuálne i situačne variabilne, ale prevažne pre neho ako osobu, charakteristickými spôsobmi vnútorného prežívania a správania voči svetu, voči sebe, voči iným ľuďom i voči Bohu. Osobnosť – jej emocionálna, kognitívna a vôľová zložka - ako predmet skúmania psychológie, je ovplyvňovaná zo strany somatiky i spirituality, pričom funguje ako

---

44 Porov. CSONTOS, L. *Základná antropológická línia v encyklikách Jána Pavla II*, s. 53 - 56.

45 Porov. NÁKONEČNÝ, M. *Encyklopedie obecné psychologie*, s. 141.

komplex somato-psycho-spirituálnej jednoty, kde psychické prežívanie a správanie je výsledkom spolupôsobenia duchovnej duše a tela.⁴⁶

Súhlasne s uvedeným W. Stern chápe ľudskú osobu a tým aj osobnosť ako somato-psycho-spirituálny celok, ktorý ako jednotný a jedinečný má vlastný duchovný cieľ, existujúci pre neho samého, ktorý je však aj otvorený voči vonkajšiemu svetu.⁴⁷

Pri štúdiu psychologických aspektov biblických príbehov budeme vychádzať z tohto trojrozmerného modelu osobnosti, včleneného do sociálneho kontextu, pričom sa zameriame na tri vzťahové vzorce, v ktorých sa odráža somato-psycho-spirituálna jednota ľudského bytia. Domnievame sa, že je možné vidieť vo Svätom Písme ako v zrkadle všetky tieto tri aspekty osobnosti a ich vzájomné usúvzťažnenie, pričom Sväté Písmo nám je zároveň sprievodcom pre plné rozvinutie človečenstva na všetkých jeho úrovniach.

Na základe vyššie uvedeného môžeme konštatovať, že sa budeme v našej práci zaoberať „vnútorným jadrom“ osobnosti človeka, tzv. identitou, to znamená prežívaním toho, kým jednotlivec je – vlastnej autenticity, jedinečnosti a konzistentnosti v čase a priestore. Identita ako taká, hoci často bez explicitného definovania tohto pojmu, sa objavuje tak v klasických psychoterapeutických smeroch, kam patria aj hlbinný a analytický prístup, tak aj v sociálno-filozoficko orientovaných systémoch, kam možno zaradiť aj systemický prístup v psychoterapii.⁴⁸

E. H. Marcia (zástupca hlbinných a analytických prístupov, vychádzajúci z E. H. Eriksona) hovorí, že identita je relatívne stabilným výsledkom osobnostného vývoja, ktorý prechádza od difúzie k predčasnému uzatvoreniu zvnútornením vonkajších predpísaných štandardov až k prežívaniu krízy v moratóriu a vyriešeniu krízy dosiahnutím stabilnej identity.⁴⁹

Vo svojej teórii popísal dve dimenzie dôležité pre formovanie identity. Prvou dimenziou je kríza tvorená pochybnosťami o rodičmi definovaných cieľoch a hodnotách, v ktorej ide o aktívne skúmanie, hľadanie, rozhodovanie sa o záväzkoch identity. Druhou dimenziou je záväzok ako výber osobných cieľov a hodnôt, pre ktoré sa jednotlivec angažuje, s cieľom dosiahnutia stabilných hodnôt a presvedčení v jednotlivých oblastiach života.

---

46 Porov. KOŠČ, L. *Osobnosť ako somato-psycho-spirituálna jednot*, s. 33 - 67.

47 Porov. KOŠČ, L. *Osobnosť ako somato-psycho-spirituálna jednota*, s. 33 - 67.

48 Porov. VÝROST, J. - SLAMĚNÍK, I. *Sociálna psychológia*, s. 211.

49 Porov. VÝROST, J. - SLAMĚNÍK, I. *Sociálna psychológia*, s. 214.

Oproti tomu sociálny konštruktivizmus sa snaží odhaliť systémy presvedčení alebo metódy, ktoré ľudia používajú v každodennom živote na to, aby dali význam svojmu konaniu. Týmito metódami jednotlivci konštruujú svoje identity. G. Kelly poukazuje na to, že ľudia neustále interpretujú a reinterpretojú svoje prostredie, vytvárajú si mentálne obrazy alebo mapy, aby uchopili samých seba. Viac ako odpovedaním na javy, zaoberajú sa významom javov.⁵⁰

R. Harré považuje v tejto súvislosti za najdôležitejší princíp tzv. diskurz - konverzácia, vyjednávanie ako výmena informácií a prezentovanie seba a svojho prostredia. Poukazuje na to, že konverzácie vytvára sociálny svet práve tak, ako kauzalita vytvára svet fyzický. Konverzáciou ľudia vytvárajú a udržiavajú sociálne interakcie, ale tiež konštruujú svoje osobnosti prezentáciou seba a vysvetľovaním svojich akcií. Sociálne bytie je potom prezentácia seba a svojich rolí na verejnosti, spôsob, ktorým ich jednotlivci „hrá“ a spôsob, ktorým si vysvetľuje sám seba. Harré rozlišuje individuálnu sociálnu bytosť a personálnu bytosť. Individuálna sociálna bytosť závisí od sociálnych pravidiel, sociálnych aktivít, t. j. konverzácií, ktoré sa konajú podľa sociálneho scenára každodenných situácií. Personálna bytosť zas označuje vlastný vnútorný zmysel bytia osoby. Nie však samotná osobnosť a aktivity, ale vysvetlenia svojej osobnosti a aktivít, sú najdôležitejšie, lebo odhaľujú jadro konštruovaného systému osobnosti. Subjektívne teórie a presvedčenia o tom, ako by sa mala osoba sociálne prezentovať a o tom, akou osobou v skutočnosti je, sú centrom prežívania svojho vlastného Ja.⁵¹

S ohľadom na vyššie uvedené teoretické koncepty, identitu jednotlivca vymedzujeme všeobecne v troch rámcoch sebadefinovania, a to v intrapersonálnom, interpersonálnom a sociálnom. Sebadefinovanie sa pritom deje pomocou procesov konštruovania identity vo vzťahu k obsahu identity.⁵²

Intrapersonálny rámec chápe identitu ako jadro osobnosti, ktoré tvorí pocit totožnosti seba založený na prežívaní kontinuity seba, teda je integrujúcim potenciálom „Ja“. Ide o uvedomenie si svojej psychickej kontinuity a zmeny alebo o hľadanie odpovede na otázku: „Akým som človekom a čím sa líšim od ostatných?“, hľadanie vlastnej autenticity, celostnosti a stability vzhľadom na zvnútornené osobné hodnoty a normy. Obsahom osobnej identity sú charakteristiky, ktorými sa jednotlivci odlišuje od iných a zároveň uvedomenie si toho s nimi spoločného. Procesom, ktorým sa tieto obsahy

---

50 Porov. VÝROST, J. - SLAMĚNÍK, I. *Sociálna psychológia*, s. 220.

51 Porov. VÝROST, J. - SLAMĚNÍK, I. *Sociálna psychológia*, s. 220.

52 Porov. VÝROST, J. - SLAMĚNÍK, I. *Sociálna psychológia*, s. 223.

dosahujú je sebazpoznávanie, sebakonštruovanie, hľadanie a zvnútorňovanie osobnej ideológie.

Interpersonálny rámec považuje identitu za súhrn sociálnych rolí, pričom hľadá odpoveď na otázku: „Kto, resp. čo som alebo budem vo vzťahu k iným?“ Vytváranie identity v tomto rámci sa deje identifikovaním sa so sociálnymi rolami. Procesmi, ktorými sa toto uskutočňuje, sú prijatie roly, osobné angažovanie sa v nej, príp. vyrovnanie sa s novou alebo zmenenou rolou a využívanie rolí na sebaaprezentáciu. Obsahom sú pomenovania rolí, ktoré dávajú odpoveď na otázku: „Kto som, čím som?“

Sociálny rámec chápe identitu ako príslušnosť jednotlivca k sociálnym väčším či menším skupinám, ktorá prebieha procesom skupinovej identifikácie. Obsahom identity jednotlivca na tejto úrovni je pomenovanie sociálnej skupiny alebo spoločenstva, do ktorej je priradovaný (sebou alebo inými), a to bez ohľadu na jeho (pozitívne, neutrálne, či negatívne) prežívanie svojej príslušnosti.⁵³

Môžeme povedať, že všetky tri vzťahové roviny utvárania človeka jedna s druhou úzko súvisia a premietajú sa do väčšiny činností, ktoré človek robí, mal by robiť, či túži robiť, a zároveň v sebe zahŕňajú úvahy, či skôr reflexie o vlastnej minulosti, prítomnosti i budúcnosti.

Z pohľadu kresťanskej psychológie na osobnosť človeka, ktorú sme definovali ako somato-psycho-spirituálnu jednotu, vyvíjajúcu sa v troch rámcoch sebadefinovania, sa nutne dostávame aj k problematike vzťahu k Bohu a duchovného rastu jednotlivca.

Religiozita (náboženskosť) znamená osobný vzťah človeka k náboženstvu a k Bohu, ktorý zahŕňa komplex javov: rôzne formy myslenia, cítenia a konania, postojov, ktoré sa prejavujú v individuálnom hodnotovom systéme. Rôzne stránky religiozity sú v mnohostrannom vzájomnom vzťahu s inými charakteristikami osobnosti a prejavujú sa v rôznych fázach jej vývinu.⁵⁴

Zrelou religiozitou z hľadiska psychológie rozumieme plné prijatie náboženského presvedčenia a praktizovanie obradov podľa viery, pričom sa kladie dôraz na zhodnosť názorov, citov a správania jednotlivca, vzhľadom na jeho vek, kultúrny kontext a vyznávané náboženstvo.⁵⁵

---

53 Porov. VÝROST, J. - SLAMĚNÍK, I. *Sociálna psychológia*, s. 223 – 224.

54 Porov. STRÍŽENEC, M. *Súčasná psychológia náboženstva*, s. 39.

55 Porov. STRÍŽENEC, M. *Niektoré psychologické prístupy k skúmaniu „zrelosti“ religiozity*, s. 239 - 244.

Z pohľadu teológie duchovnú zrelosť chápe Zavalloni ako plné rozvinutie všetkých potencialít milosti, pričom jej predpokladom sú citová a duševná zrelosť, integrovaná osobnosť. Známkami duchovnej zrelosti sú podľa neho:

- a) hlboké presvedčenie o existencii Boha a jeho prozreteľnosti,
- b) pretvorenie mysle a podrobenosť Božej vôli,
- c) učenívosť k Duchu svätému,
- d) prijímanie hĺbok Kristovho tajomstva,
- e) totálne angažovanie sa pre Boha a pre spásu sveta,
- f) stálosť obrátenia sa k Bohu,
- g) preniknutie celého života kresťana Kristovými cnosťami,
- h) angažovanosť v Cirkvi a vo svete.⁵⁶

Z uvedeného je zrejmé, že vzťah k Bohu je akoby neoddeliteľnou entitou, ktorá sa tiahne osobnosťou ako takou a aj jej usúvzťažnením z hľadiska vyššie uvedených rámcov.

Podľa F. Osera sa religiozita prejavuje vzťahom človeka k „posledne platnému“ - Bohu v situáciách šťastia, šance, náhody. Definoval stupne religiózneho vývinu, ktoré riešia tzv. nutné vývinové úlohy a nasledovne ich rozdeľuje:

1. orientácia na Boha, ktorý priamo zasahuje do sveta,
2. možnosť ovplyvňovať Boha,
3. zodpovednosť človek za jeho vlastný život,
4. Boh je transcendentálnym základom, ktorý vytvára podmienky na ľudské stretnutia a slobodu,
5. interakčná dynamika vzájomného vzťahu, v ktorej sa Boh neustále objavuje.

Oser opísal zároveň prekážky brániace prechodu k vyššiemu stupňu religiozity i aspekty, ktoré vývin môžu podporiť, medzi ktoré patrí: stabilná emočná podpora autoritami a rovesníkmi, otvorená konfrontácia s religióznymi, sociálnymi a osobnými problémami, príležitosti ku komunikácii, možnosť kooperácie na rozhodovaní a príležitosti na uchopenie zodpovednosti za vytváranie vlastného života a života iných ľudí.⁵⁷

Týmto krátkym predstavením religiozity človeka a jej vývinu z pohľadu psychológie osobnosti sme chceli aspoň rámcovo poukázať na prienik psychológie a teológie duchovného života, či pastorálnej teológie, ktorému sa budeme bližšie venovať v záverečnej časti našej práce. Rovnako tak sa nám predostrel aj otvorený priestor pre

---

⁵⁶ Porov. FIORES, S. - GOFFI, T. *Slovník spirituality*.

⁵⁷ Porov. STRÍŽENEC, M. *Súčasná psychológia náboženstva*, s. 60 - 61.

prínos psychoterapie a jej metód v spirituálnom raste jednotlivcov i skupín. Tu je možné, ba dokonca vítané, ako jednu z metód pomoci efektívnejšie osobnostne rásť, používať Bibliu ako zrkadlo života človeka a jeho určenia. Biblickým textom je však potrebné správne porozumieť, a tak ich aktualizovať do života človeka. Aspektom porozumenia a jej metódam sa venujú nasledovné dve kapitoly našej práce.

1.4 Filozofický kontext biblickej hermeneutiky

Písomné zaznamenanie Božieho slova bolo – vďaka charizme inšpirácie - prvým krokom vtelenia Božieho slova. Napísané slová vytvorili pevný základ komunikácie a spoločenstva medzi vyvoleným národom a jeho Bohom. Rovnako tak, vďaka prorockému aspektu tohto Slova, bolo a je možné sledovať napĺňanie Božieho plánu. Po oslávení človečenstva vteleného Slova je naďalej toto písané slovo trvalým dosvedčovaním prítomnosti Slova a jeho kontinuálneho prebývania v Božom ľude. V jednote s inšpirovanými spismi Starej zmluvy tvoria inšpirované spisy Novej zmluvy stály prostriedok komunikácie a komúnia medzi veriacimi a Bohom.⁵⁸

Z uvedeného vyplýva, že Biblia je Božie slovo pre všetky generácie. Pre správnu aplikáciu Slova do života človeka je nevyhnutné správne porozumenie textu a jeho výklad. Tejto práci s textom sa venujú biblická exegéza a biblická hermeneutika, ktoré postupom dejín vytvorili celý rad rôznych metód výkladu Písma.

Môžeme povedať, že pri exegéze a porozumení textu nám ide o premostenie odstupu medzi epochou autorov a prvých adresátov biblických textov a dnešnými časmi. Cieľom tohto premostenia je aktualizácia posolstiev textu tak, aby bol pokrmom pre život človeka. Vernosť zámeru biblických textov sa však zachováva iba vtedy, ak existuje snaha dospieť až ku skutočnosti viery, ktorá sa v nich dostáva k slovu, a túto spojiť so skúsenosťou človeka v súčasnom svete. Aktualizáciou biblického textu a jeho interpretáciou do dnešného sveta a konkrétneho života človeka sa zaoberá veda s názvom biblická hermeneutika.⁵⁹

Na jednej strane sa biblická hermeneutika venuje analýze spôsobu vedeckého výkladu Biblie a na druhej strane skúma to, ako sa Biblia chápe mimo univerzálnu vedu,

---

58 Porov. PÁPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISIA. *Interpretácia biblie v Cirkvi*, s. 14.

59 Porov. PÁPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISIA. *Interpretácia biblie v Cirkvi*, s. 79 - 81.

t. j. skúma rôzne alternatívne metódy výkladu biblie, ktorých cieľom nie je podať presnú exegézu biblického textu, ale sprístupniť ho pre porozumenie človeku v dnešnom svete.⁶⁰

Každá z metód biblickej hermeneutiky, ktorej sa budeme venovať v našej práci, vychádza z nejakého, pre ňu príznačného, filozofického kontextu. Filozofickými princípmi jednotlivých exegetických metód sa zaoberá filozofická hermeneutika. Skôr, než sa pustíme do predstavovania vybraných metód biblickej hermeneutiky príznačných pre ich využitie v psychoterapii, budeme venovať niekoľko strán našej práce krátkemu historickému prehľadu teórií filozofickej hermeneutiky. Nekladíme si za cieľ vyčerpávajúce podanie histórie hermeneutiky, ale skôr predloženie základu, ktorý súvisí so psychoterapeutickými smermi dôležitými vo vzťahu k porozumeniu biblického textu. Uvedené teórie odporúčame - pre komplexnosť východísk psychoterapeutickej práce s biblickým textom - študovať v prepojení na predchádzajúcu kapitolu o filozofickej antropológii.

Hermeneutiku je možné, veľmi voľne, rozdeliť na dva smery. Prvým je hermeneutika ako teória výkladu alebo interpretácie a druhým je hermeneutika ako teória porozumenia. Akokoľvek nie je možné, porozumenie od výkladu a výklad od porozumenia striktne oddeľovať, môžeme vo vývoji hermeneutickej disciplíny sledovať postupný prechod od interpretácie, chápanej predovšetkým ako výklad textu, k širšiemu problému porozumenia vôbec.⁶¹

Termínom „porozumenie“ chápeme možnosť rozpoznanie významu alebo tiež spôsobu pochopenia veci, myšlienky alebo textu.⁶²

Už Platón hovorí, že dobrý exegéta nemôže zostať pri schematickom doslovnom zmysle textov, ale musí sa od týchto „omylov“ oslobodiť a vystúpiť k vlastnému duchovnému zmyslu. Oproti tomu Platónov žiak Aristoteles vyjadruje základnú myšlienku, že objektívna pravda sa nachádza mimo reč a teda hermeneutika je podľa neho veda, ktorej cieľom je formulovať pravdivé výpovede o veciach. Kladie teda veľký dôraz na vec, ktorá existuje mimo reč a je na nej nezávislá. Dejiny hermeneutiky sú popretkávané práve týmto základným koncepčným protikladom medzi Platónom a Aristotelom – teda medzi špekulatívnym tušením sveta a objektívnym myslením o tomto svete, medzi mýtom a

---

60 Porov. OEMING, M. *Úvod do biblickej hermeneutiky*, s. 13.

61 Porov. HROCH, J. *Filozofická hermeneutika v dejinách a súčasnosti*, s. 15.

62 Porov. BLECHA, I. a kol. *Filozofický slovník*, s. 355.

rozumom, básnickým rozhovorom a formálnou logikou.⁶³ My, pre úplnosť, uvedené doplníme o ďalší koncepčný protiklad, a to objektivistické vs. konštruktivistické videnie sveta.

V ranokresťanských časoch sa ako prvý venoval výkladu Písma Filón Alexandrijský, ktorý bol nazývaný aj ako majster alegórie. On explicitne rozlišoval medzi doslovným a alegorickým výkladom Písma, pričom za vlastný výklad Písma považoval alegorický prístup.⁶⁴

Origenes rozlišuje trojitý zmysel Písma: telesný, ktorý nazýva aj historický, psychický - morálny a duchovný – mystický. Origenes sa teda pozerá na Písmo rovnako tak ako na človeka, ktorý má telo, dušu aj ducha, pričom rozlišuje trojitý výklad Písma. Telesnému výkladu ide o fakty a o správny význam slov. Duševnému výkladu ide o morálnu interpretáciu Biblie. Duchovný (mystický) výklad je podľa neho hľadanie hlbšieho významu textov s cieľom zjednotenia s Bohom. Duševný (morálny) výklad považuje všetky príbehy Biblie za obrazy a výzvy ku konaniu. Duchovný (mystický) výklad považuje biblické príbehy za obrazy cesty duše k Bohu, psychologicky povedané – za obrazy sebauskutočnenia (sebaaktualizácie). Pri duchovnom výklade Origenes využíva subjektívnu rovinu pohľadu: osoby a miesta sú považované za obrazy duše, ktorá je na ceste k Bohu, pričom popisujú cestu vnútorného vývoja – proces sebaaktualizácie, ktorý vyúsťuje do zjednotenia s Bohom. Cieľom exegézy je teda pre Origena kontemplácia, čiže stretnutie sa s Ježišom a nazeranie na Boha. Duchovná alebo teda aj mystická exegéza pracuje s typológiou a alegóriou. Z hľadiska typológie vidí v jednotlivých osobách a príbehoch typy, t. j. pravzory a z hľadiska alegórie vždy vidí za písmenom či slovom niečo ešte iné.⁶⁵

V stredoveku sa Origenova náuka rozšírila aj o náuku o štvrtom zmysle Písma. Vedľa historického zmyslu – *sensus litteralis* stredovek rozlišuje *sensus spiritualis*, ktorý je ďalej členený na tri podformy - podľa schémy viera, nádej, láska; *sensus allegoricus*, *sensus tropologicus* (*moralis*) a *sensus anagogicus* (očakávanie konca).⁶⁶

Stredoveká exegéza sa nám predstavuje aj ako mnohvrstvomá, pričom vychádza zo šiestich základných myšlienok. Prvou je, že význam, o ktorý šlo autorovi, má prvoradú dôležitosť. Druhou je premisa, že aj napriek tejto dôležitosti plnosť významu textu

---

63 Porov. OEMING, M. *Úvod do biblickej hermeneutiky*, s. 19.

64 Porov. OEMING, M. *Úvod do biblickej hermeneutiky*, s. 22.

65 Porov. GRÜN, A. *Hlubinně psychologický výklad Písma*, s. 8 - 9.

66 Porov. GRÜN, A. *Hlubinně psychologický výklad Písma*, s. 10.

zostáva autorovi ukrytá. Nie je totiž rozhodujúca intencia autora, ale Ducha svätého, ktorý je skutočným autorom. Treťou je viera, že to bola Božia vôľa, aby rovnaké slová sprostredkovávali neskorším čitateľom iné pravdy viery ako autorovi. Štvrtá myšlienka nekladie primárny dôraz na psychologickú rekonštrukciu úmyslov autora, ale na pravdu viery ako takej. Ide teda o pohľad Boha a nie o pohľad autora textu. Piatou myšlienkou je vyjadrené, že konkrétny charakter Božieho slova poukazuje na to, že sám Boh si praje rozmanitosť výkladov. Napokon šiestou myšlienkou sa vyjadruje etika výkladu a to, že láska k pravde sa stráni sporov o absolutistický nárok jedného výkladu.⁶⁷

Augustín vytvoril teóriu o mnohonásobnom porozumení textu (môžeme ho nájsť v posledných kapitolách jeho Vyznaní). Poukazuje na to, že popri výklade Písma svätého, ktorého snahou je nájsť ten zmysel, ktorý tam vložil pisateľ, je možné nájsť v Písme zmysel, ktorý odporuje zmyslu pisateľa, ale ktorý Boh ukazuje ako správny. Ide teda o hermeneutiku, ktorá je charakteristická tým, že rezignuje na snahu zisťovať zmyslupnosť a pravdivosť Božieho slova objektívnymi kritériami. Určujúce teda nie je to, čo bolo biblickým autorom odoslané, ale ako to bolo čitateľom prijaté. Tento smer nepopiera, že Biblia je správa od Boha určená ľuďom, naopak vkladá do nej obrovskú silu a tvrdí, že Boh chcel a predpokladal všetky čítania Biblie, ktoré sú v jej texte potenciálne obsiahnuté. Exegéza teda nemá byť hľadaním jediného zmyslu, ale skôr aktívnym vkladáním nových rozličných významov, ktoré sú pre človeka osobne dôležité. Prijíma fakt, že okrem historickej roviny, ktorá zachytáva udalosti, ktoré sa kedysi a kdesi stali, obsahuje Biblia aj ďalšie textové vrstvy, ktoré sú nejakým spôsobom o človeku. Ide o roviny, v ktorých sa môžeme identifikovať s vystupujúcimi postavami a môžeme objaviť určité pravdy o nás samých. Uvedené platí aj keby sa tieto príbehy historicky nikdy nestali. Hovoríme o tzv. mýtckej rovine príbehov, kedy rozdiel medzi historickou a mýtckou rovinou je v tom, že história „bola a už nie je“ a mýtus „nebol a stále je“.⁶⁸

V období reformácie sa M. Luther staval proti pretváraniu pôvodného zámeru biblického textu filozofickým učením a stavia sa na stranu jednoznačnej významovosti Písma. Podľa neho by sa najprv malo zostávať pri jednoznačnom význame slov a až napokon sa môže nachádzať niečo mimo slova, čo však slovo významovo nasleduje. Písmo

---

67 Porov. OEMING, M. *Úvod do biblickej hermeneutiky*, s. 23.

68 Porov. REMEŠ, P. - HALAMOVA, A. *Nahá žena na střeše*, s. 15 – 16.

by sa malo samo sebou vysvetľovať, pričom by sa malo postupovať od jasných miest k menej jasným a nikdy nie naopak.⁶⁹

Obdobie scholastiky sa snaží zachovať reformačné dedičstvo, pričom sa vracia k Augustínovi v tom, že sa výklad Písma musí zhodovať s dogmatickými pravdami viery. Rovnako tak aj pietizmus počíta s mnohovýznamovosťou významu textu, avšak z iného pohľadu. Tvrdí, že pre vieru má byť prínosný už samotný význam slova a to tak, ako sa s ním stretávame v Biblii. Tzv. znovuzrodenie sa stáva podmienkou pre porozumenie. Definuje pritom dva významy textu: duchovný a profánný a prináša tri dôležité teorémy. Prvou je zdôraznenie významu recipienta pre porozumenie, pričom nie každý môže všetkému porozumieť. Naplno môže textu porozumieť iba ten, kto je hlboko zasiahnutý vierou. Druhou je dôraz na prítomnosť stvoriteľskej sily Ducha Svätého pri exegéze, pričom racionálna práca Písmom musí byť nutne doplnená meditáciou Slova. Treťou je nová úloha laikov, a to najmä tých, ktorí nemajú teologické vzdelanie. Biblia sa teda dostáva do stredu záujmu, a to s dôrazom na poznanie pôvodných inšpirovaných textov.⁷⁰

Hermeneutický program osvietenstva spočíval v odhaľovaní biblického jadra, ktoré obsahuje pravdy rozumu, ktorými sú predovšetkým morálne hodnoty. Všetko ostatné je potrebné pri hľadaní jadra odstrániť, pričom je najdôležitejšie tzv. hermeneutické sito rozumu. Obdobie osvietenstva však prinieslo do exegézy významný rozmer dejinnosti biblického podania textu, ktoré rozvinul idealizmus G. W. F. Hegela, ktorý spočíva v predstave dialekticky štruktúrovaného vývojového procesu. Išlo o tzv. univerzálne dejinné myslenie, ktoré porozumenie chápe ako systematické logické zoradenie dejín.⁷¹

Romantizmus na jednej strane uctieva to, čo je pôvodné, no doplnené o Boží pedagogický zámer. Každý spis chápe ako výraz prežívania určitej individuality, pričom každý spis predstavuje ojedinelý myšlienkový svet, v ktorom je obsiahnutá vôľa o niečom vypovedať. Cieľom tejto „hermeneutiky autora“ je odstrániť dogmatické a premrštené filozofovanie, aby sa mohol odkryť skutočný život duše. Teoretikom romantizmu je F. D. E. Schleiermacher, ktorý rozlišuje dve základné formy porozumenia: gramatické a porozumenie psychologické, ktoré vyžaduje, aby sa interpret vžil do autora. Schleiermacher predložil tzv. koncepciu kongeniálneho porozumenia, spočívajúcu v pochopení a vcítení sa do osobnosti autora pomocou tzv. individuálneho poznávacieho

---

69 Porov. OEMING, M. *Úvod do biblickej hermeneutiky*, s. 24 - 25.

70 Porov. OEMING, M. *Úvod do biblickej hermeneutiky*, s. 25 – 26.

71 Porov. OEMING, M. *Úvod do biblickej hermeneutiky*, s. 26 – 27.

orgánu „zmyslu a vkusu“. K porozumeniu teda nestačí len rekonštrukcia objektívneho, ale je nutné aj psychologické znovuprežitie.⁷²

Schleiermacher bol prvým, kto používa slovo „porozumenie“ ako predpoklad schopnosti interpreta „premiestniť sa“ do vnútorného duševného života autora textu. Snažil sa rozšíriť filologický prístup interpretácii textu o psychologické hľadisko.⁷³

Zvláštne postavenie Biblie vo vzťahu k hermeneutike rozpracoval S. Kierkegaard, ktorého považujeme za zakladateľa filozofického myslenia „o existencii“. Vyznačuje sa dôrazom na individualitu človeka, jeho jedinečnosť, pričom odmieta myslieť v systémoch. Kladie si otázky o podstate človeka, jeho existencii ako konečnom bytí vo vzťahu k večnosti, pričom zdôrazňuje, že vzťah s Večnosťou nemôže človek dosiahnuť gramatickou ani historickou analýzou. Porozumenie podľa neho nie je možné dosiahnuť intelektuálnym aktom, ba ani vžívaním sa do biblického autora, ale len vytváraním novej existencie, na ktorej sa podieľa Boh. Kierkegaard teda nadväzuje na pietistické konštrukty, ktoré ďalej rozvádza. Tvrdí, že Bibliu a seba samému môže porozumieť len ten, kto bol Bohom skrze vieru vovedený do nového spôsobu bytia.⁷⁴

Na Schleiermacherove myšlienky nadviazal J. G. Droysen, ktorý sa zameril na skúmanie možností postupov vo vedách. Rozlišoval procesy vysvetľovania, ktoré sú charakteristické pre prírodné vedy, porozumenie, ktoré je typické pre historické skúmanie, a poznanie, uplatňované v teológii a filozofii. Predpokladom jeho chápania porozumenia je konštantnosť ľudskej prirodzenosti, na ktorej základe sa kreuje individualita človeka. Táto spoločne zdieľaná ľudská prirodzenosť potom dovoľuje vzájomné porozumenie jedného človeka druhému.⁷⁵

Droysen rozlišuje 4 stupne výkladu Písma: prvý je pragmatický, druhý je výkladom priestorových a časových podmienok, tretí psychologický vo vzťahu k historickým osobnostiam a štvrtý výklad ideí opisujúci etické a spoločenské dôsledky výkladu.⁷⁶

O Schleiermachera sa opiera aj W. Dilthey. Ten považuje za základný princíp porozumenia život sám, t. j. to, čo človek prežíva, vnútorne spracováva a napokon vyjadruje ako svoje prežívanie. Porozumenie umožňuje aj druhým ľuďom vnútorne znovuprežívať cudzí život. Podľa neho tiráda: prežívanie – vyjadrenie – porozumenie

---

72 Porov. OEMING, M. *Úvod do biblickej hermeneutiky*, s. 27 – 29.

73 Porov. HROCH, J. *Filozofická hermeneutika v dejinách a súčasnosti*, s. 27.

74 Porov. OEMING, M. *Úvod do biblickej hermeneutiky*, s. 29 - 30.

75 Porov. HROCH, J. *Filozofická hermeneutika v dejinách a súčasnosti*, s. 31.

76 Porov. OEMING, M. *Úvod do biblickej hermeneutiky*, s. 30 - 31.

predstavuje základ metodológie duchovných vied. Zároveň vyjadruje tézu, že len ten, kto veľa prežil, môže veľa porozumieť, nakoľko sa jednoduchšie vžíva do druhého človeka.⁷⁷

Metóda porozumenia sa tak podľa neho stáva procesom individuálnym a subjektívnym, ktorý umožňuje pozerat' na celok súvislostí. Zásadným pojmom je „spoluprežívanie“, ktoré je akýmsi psychickým procesom vedúcim k porozumeniu. Porozumenie nie je iba jednoduchou operáciou myslenia, ale spoluúčinkuje v ňom život v celej svojej totalite.⁷⁸

Psychologický rozmer hermeneutiky a duchovných vied je miestom, kde sa stretáva proces porozumenia so životom samým. Život, životná skúsenosť a duchovné vedy sa nachádzajú v neustálej vnútornej súvislosti a vo vzájomnom vzťahu.⁷⁹

Na rozdiel od Diltheyovej psychologickéj koncepcie porozumenia ponímajú M. Heidegger a H. G. Gadamer problém porozumenia predovšetkým z hľadiska ontologického. V teórii filozofickej hermeneutiky oboch autorov patrí k podstatnej vlastnosti človeka, respektíve ľudskej existencie to, že mu ide o bytie samo, ktorému chce porozumieť.⁸⁰

M. Heidegger ponúka teóriu, že človeku ide vo svojom živote (pobyte) o jeho bytie (existenciu). Pri analýze pobytu autor odhaľuje najprv jeho predštruktúru, ktorá je utváraná poznaním, že náš pobyt sa nevyvíja prirodzene sám zo seba, ale je vrhnutý do už existujúceho sveta. Každý človek teda vyrastá a žije v referenčných súvislostiach, vo vnútri ktorých už všetko našlo svoj výklad. Veci a ich funkcie sú dané ešte predtým, než ich človek použije. Veci každodennej potreby autor nazýva „tým, čo je po ruke“. Človeku však nie sú dané vopred iba úžitkové predmety, ale aj myslenie a pociťovanie už vopred daného výkladu sveta, ku ktorému najprv nemôže zaujať kritické stanovisko. Človek teda pred porozumením existencie musí rátať s pôvodným ujasnením si existencie. Pobyt sa stáva autentickým až vtedy, keď sa táto napred daná súvislosť zruší, čo je proces veľmi bolestivý a zneisťujúci. Rozhodujúcou okolnosťou je v tomto procese uvedomenie si časovosti svojho pobytu prostredníctvom skúsenosti smrti. Vtedy si človek uvedomuje svoju konečnosť, jedinečnosť a individualitu. Tu si človek kladie otázku, ako má svoj obmedzený čas naplniť zmysluplne. Podľa autora sa pobyt stáva autentickým tým, že človek zvažuje rôzne možnosti, ako utvárať seba samého a, samozrejme, tým, že si z mnohých

---

77 Porov. OEMING, M. *Úvod do biblickej hermeneutiky*, s. 31 - 32.

78 Porov. DILTHEY, W. *Život a dejinné vedomie*, s. 324.

79 Porov. DILTHEY, W. *Život a dejinné vedomie*, s. 244.

80 Porov. HROCH, J. *Filozofická hermeneutika v dejinách a súčasnosti*, s. 38.

možností vyberá pre seba tie primerané. Tieto súvislosti uvedomovania si a výberu možností sú základné štruktúry ľudského bytia.⁸¹

Osobnosti novovekej filozofickej hermeneutiky obzvlášť M. Heidegger prinášajú závery o subjektivite poznania. V nadväznosti na týchto filozofov sa táto hermeneutická teória preniesla aj do výkladu Písma. V súvislosti s týmto je potrebné spomenúť mená ako R. Bultmann, H. G. Gadamer a P. Ricoeur, ktorých teóriám sa budeme venovať nižšie.

W. Diltheyho a M. Heideggerove postuláty sa stali základom pre významnú teologickú teóriu R. Bultmanna, ktorá hovorí o tom, že porozumením nie je kongeniálne vciťovanie sa do autora biblického príbehu, t. j. do cudzej duše, ale uchopenie veci, ktorá leží na srdci tak autorovi, ako aj čitateľovi a je základom vykladaného textu. Bultmann definuje základné prvky porozumenia: jedným je životný vzťah interpreta, druhým je otázka. Hovorí, že bez správne položených otázok nie je možné nájsť odpovede, čo definuje ako fenomén cieľavedomého dopytovania. Výklad Biblie sa teda nemôže obmedziť na rekonštrukciu predchádzajúcich dejín, ani na psychologicky alebo esteticky zamerané záujmy. Teológ sa dostáva k jadrú veci až vtedy, keď dôjde pri výklade textu a jeho porozumení k otázke seba porozumenia, porozumenia Bohu a svetu, ktoré sú v texte artikulované. Bultmann hovorí, že vedecký výklad Biblie by sa mal sústreďovať na otázku, ktorej cieľom je nájsť v Písme odpoveď na porozumenie ľudskej existencie.⁸²

Bultmann poukazoval vo svojej teórii na tzv. predporozumenie, ktoré je nevyhnutné pre každé porozumenie. V tomto zmysle vypracoval aj existencionálnu interpretačnú teóriu novozákonných textov. Poukazuje na to, že exegéza biblického textu nie je možná bez určitých predpokladov, ktoré podmieňujú pochopenie. Predporozumenie spočíva v živom vzťahu medzi interpretom a problematikou, o ktorej text hovorí. Predporozumenie sa však musí prehĺbiť a rozšíriť, dokonca ho musí byť možné aj zmeniť a korigovať tým, o čom text hovorí. Bultmann usudzuje, že iba tak sa interpret vyhne subjektivismu.⁸³

Iný predstaviteľ modernej hermeneutiky H. G. Gadamer rozvíja ďalej teóriu Bultmanna, pričom sa opiera o východiská Schleiermachera a Kierkegaarda. K tomuto účelu mu slúži fenomenologická analýza procesu porozumenia, ktorá odhaľuje to, čo sa v skutočnosti deje. Prostredníctvom tejto analýzy je možné získať späť plnú šírku pravdy. Gadamer definuje nemetodologické prvky porozumenia, z ktorých vyplýva, že porozumenie nutne vychádza zo skúseností a súdov, ktoré porozumeniu predchádzali, a to

---

81 Porov. OEMING, M. *Úvod do biblickej hermeneutiky*, s. 32 - 34.

82 Porov. OEMING, M. *Úvod do biblickej hermeneutiky*, s. 34 - 35.

83 Porov. PÁPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISIA. *Interpretácia biblie v Cirkvi*, s. 77 – 78.

najmä z nevedomých, historicky vychádzajúcich predsudkov. Tieto predsudky však nepovažuje nutne za nesprávne a ich existencia súvisí s vývojom tradície. Určité predsudky si pritom počas postupu dejín získavajú všeobecnú platnosť a premietajú sa do porozumenia textu ako dominantné. Časový odstup nazýva Gadamer tzv. filtrovaním, pričom ním dáva za dost' aj historickej kritike. Hovoríme teda o vedomom dejinnom pôsobení, ktoré poukazuje na fakt, že porozumenie je potrebné chápať ako výsledok splývania vlastných horizontov s tradíciou. Gadamer toto prenikanie pripodobňuje rozhovoru, pričom kladie významný dôraz na reč, ktorú vidí ako bytie, ktorému jedinému je možné porozumieť. Do popredia sa teda dostávajú fenomény ako tradovanie a reč, ktoré tvoria podstatu a kontext porozumenia.⁸⁴

Gadamer ďalej rozvíja teóriu hermeneutického kruhu a hovorí, že predvídania a predporozumenia, ktoré ovplyvňujú naše chápanie vychádzajú z tradície, ktorá nás nesie. Táto pozostáva zo súboru historických a kultúrnych daností, ktoré predstavujú náš životný priestor a horizont chápania. Interpret je nútený vstúpiť do dialógu so skutočnosťou (realitou), o ktorej text hovorí. Porozumenie sa odohráva splynutím týchto dvoch horizontov - horizontu textu a horizontu čitateľa a je možné len vtedy, ak jestvuje aspoň základná príbuznosť medzi interpretom a objektom. Porozumenie je teda dialektický proces, pri ktorom ide vždy o rozšírenie sebaporozumenia.⁸⁵

Z uvedeného vyplýva, že predporozumenie v sebe zahŕňa to, ako rozumieme sebe samému a svojmu životu, pričom si musíme byť vedomí aj toho, že vykladaný text má iné porozumenie svetu a životu. Počas výkladu textu sa vždy odohráva rozhovor, v ktorom sa zjednocujú horizont čitateľa a textu. Text nám teda nechce podať predovšetkým informácie, ale nové sebaporozumenie. Jeho cieľom je rozšírenie sebaporozumenia a tým dôjsť k pravde. Výklad textu teda znamená porozumieť textu a v ňom porozumieť sebe, svetu a Bohu. Podľa Gadamera nejde teda o subjektívne postavenie sa do pozície autora, ale verí, že text pred nami stojí so svojim vlastným nárokom – pravdou – bytím, ktoré sa zjavuje. Čitateľ má účasť na tejto pravde, keďže výklad sa stále deje v reči a skrze reč. Poznanie určitej veci nie je nezávislé od textu, ale pri nachádzaní spoločnej reči sa text a čitateľ ocitajú v pravde samotnej veci. Pravda sa zjavuje v reči, bez nej ju nie je možné dosiahnuť. Gadamer hovorí, že každý príbeh má v sebe svoju pravdu. Čitateľovi sa objasňuje sama zo seba a nie je potrebné ju dokazovať, ani jej nie je potrebné veriť. Ona sa

---

84 Porov. OEMING, M. *Úvod do biblickej hermeneutiky*, s. 35 - 36.

85 Porov. PÁPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISIA. *Interpretácia biblie v Cirkvi*, s. 78 – 79.

v príbehu ukazuje sama. Miešanie horizontov by sa dalo vyjadriť výrokom sv. Augustína: „Slovo Božie je protivníkom tvojej vôle dovtedy, kým sa stane sprievodcom tvojej spásy. Pokiaľ si sám sebe nepriateľom, aj Božie Slovo je твоjím nepriateľom. Buď si sám sebe priateľom, potom aj Slovo Božie bude s Tebou v súzvuku.“⁸⁶

Posledným predstaviteľom modernej hermeneutiky je P. Ricoeur, ktorý kládol dôraz na odstup. Tieto považuje za neoddeliteľný predpoklad pre skutočné osvojenie si biblického textu. Prvý odstup leží medzi textom a autorom, pretože akonáhle je text vydaný, získava si istú autonómiu voči svojmu autorovi – vydáva sa na svoju vlastnú cestu napĺňania zmyslu. Druhý odstup leží medzi textom a jeho čitateľom, ktorý musí vnímať a rešpektovať rozdielnosť sveta textu. Takto sa do výkladu textu opäť vracajú literárne a kritické metódy. Ricoeur hovorí, že zmysel textu môže byť naplno pochopený iba vtedy, ak je aktualizovaný v zážitku čitateľa, ktorý si ho prisvojuje. Čitateľ je pozvaný, aby v texte objavil nové významy v tej línii, ktorá je naznačená základným zmyslom textu.⁸⁷

V druhej polovici 19. storočia je kladený charakteristický hermeneutický dôraz z vedomého porozumenia textu k porozumeniu nevedomých motívov, ktoré sa na interpretácii textu spolupodieľajú. Predstaviteľom tejto teórie je S. Freud, pre ktorého porozumenie znamená: a) rozoznať v texte obsiahnuté komponenty, ktoré zmierňujú a naopak posilňujú úzkosť, b) zistiť sexuálne implikácie, c) identifikovať prvky prežívania z raného detstva. Uvedené vychádza z teórie osobnosti a jej vývinu, ktorú autor zostavil. Táto teória sa stala základom pre psychoterapeutický smer – psychoanalýza.⁸⁸

Od 50-tych rokov 20. storočia sa začína v hermeneutike nové smerovanie a to je zamerané na skúmanie textu samotného. Nejde teda o sprístupnenie toho, čo je ukryté za textom, ale o pohyb smerom k textu ako takému. Tento smer vychádza zo štrukturalizmu a tvrdí, že pohyb smerom od textu do sveta autora, čitateľa a veci samotnej je hermeneutický omyl, ktorý je zaťažený subjektivismom a hypotetickými dohadmi. Text sám nám predkladá svoj vlastný svet, svoju vlastnú jazykovú hru. Uvedené sa opiera o L. Wittgensteina a zdôrazňuje, že pre porozumenie je potrebné zamerať sa na vyjasňovanie stavebných foriem textu a jeho jazykových pravidiel. Až potom bude možné uchopiť a presne popísať svet, ktorý sám osebe text podáva. K tomuto poňatiu porozumenia patrí lingvistika, sémiotika, nová literárna kritika a rétorická analýza.⁸⁹

---

86 Porov. GRÜN, A. *Hlubinně psychologický výklad Písma*, s. 12 - 13.

87 Porov. PÁPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISIA. *Interpretácia biblie v Cirkvi*, s. 79.

88 Porov. OEMING, M. *Úvod do biblické hermeneutiky*, s. 37 - 38.

89 Porov. OEMING, M. *Úvod do biblické hermeneutiky*, s. 40.

Ludewig, predstaviteľ radikálneho konštruktivismu, ktorý kladie v procese porozumenia dôraz na jazykové hry a tzv. jazykovanie, ktorým sa utvára sociálna realita, definuje základné tézy konštruktivistického myslenia:

- a) všetko povedané je povedané pozorovateľom,
- b) pozorovateľ je jazykujúca živá bytosť,
- c) všetko povedané je vytvorené jazykovaním,
- d) (reality) sú argumenty v konverzácii teda argumenty v rozhovore,
- e) systémy sú komplexné jednotky vytvorené jazykovaním,
- f) systemický myslieť znamená sústrediť sa na systémy.⁹⁰

Z radikálneho konštruktivismu sa ďalej vyvíjalo chápanie poznania v smere sociálneho konštrukcionizmu. Sociálny konštrukcionizmus poukazuje na to, že poznanie o svete, tak ako si ho ľudia komunikujú, vznikalo medzi ľuďmi a v ich spoločnostiach. Vo svojich teóriách poznania sa zaoberá tým, ako ľudia o skutočnosti komunikujú (dohovárajú, dojednávajú sa, rozprávajú si ju) a nie tým, čo si ľudia myslia (a nekomunikujú) alebo čo sa deje (mimo svet komunikácie). Tvrdí, že spoločenské skutočnosti boli stvorené ľuďmi, dojednané v ľudských interakciách, a tak získavali status objektívnej reality – inštitucionalizovali sa.⁹¹

Iným významným súčasným prúdom hermeneutiky, vychádzajúcim z Augustína, je na príjemcu zameraná hermeneutika, ktorej predstaviteľom je U. Eco. Do problematiky porozumenia vnáša otázku, do akej miery sa čitateľ podieľa na procese porozumenia. Ide o tzv. premenu textovej vedy na vedu o komunikácii. Táto vychádza z predpokladu, že každé jazykové vyjadrenie obsahuje sémantické neostrosti, nejasnosti a mnohoznačnosti, ktoré musí čitateľ pre porozumenie doplniť – odstrániť, toto je jeho úlohou v procese porozumenia. Eco upozorňuje, že každý text má podľa neho dimenziu, v ktorej už nie je spolupráca čitateľa riadená a musí sa premeniť na slobodné dobrodružstvo interpretácie.⁹²

1.5 Biblická hermeneutika a jej metódy

Predpokladom porozumenia biblickému textu je jeho správny výklad. Dôležitú úlohu vo výklade hrajú dva významné faktory: povaha čitateľa a povaha textu. Z hľadiska

---

90 Porov. KRATOCHVÍL, S. *Základy psychoterapie*, s. 266.

91 Porov. GJURIČOVÁ, Š. - KUBIČKA, J. *Rodinná terapie*, s. 29.

92 Porov. OEMING, M. *Úvod do biblickej hermeneutiky*, s. 41.

čitateľa môžeme povedať, že každý čitateľ sa stáva zároveň aj exegetom textu, ktorý pred ním stojí so svojou samostatnou realitou. On sám do nej vnáša samého seba, svoju osobnosť, emocionalitu, históriu, skúsenosti, schopnosti a pod. Z hľadiska povahy textu možno na Bibliu nazerať z dvoch pohľadov. Prvý spôsob vníma Bibliu ako knihu, ktorej text bol zaznamenaný rôznymi ľuďmi v rôznych dobách. Skúma Bibliu ako určitý historický dokument, ktorý je nositeľom záznamov o historických udalostiach vystihujúcich názory vtedajších ľudí, Ježiša, prvotnej Cirkvi a pod. Tento spôsob výkladu je zameraný na osobnosti pisateľov: skúma to, čo si mysleli o Bohu, ako chápali sami seba, ako vnímali vtedajší svet. Druhý pohľad Bibliu vníma ako Božie slovo o Božej vôli ako zbierku tvrdení, ktorým je nutné veriť a zbierku príkazov, ktoré je nutné dodržiavať.⁹³

R. Rohr pridáva k tejto téme svoj pohľad na Bibliu. Táto pozoruhodná antológia kníh a listov, nazývaná Biblia, je tu celá preto, aby vyvolala vo vedomí človeka úžas. Je tu kvôli Božskej premene, teda nie len preto, aby potešila intelekt človeka. Biblické zjavenie nás pozýva k novej skúsenosti – k premene. Problém je v tom, že sme si z Biblie urobili akúsi knihu myšlienok, a to skôr, než sme ju prijali ako pozvanie k premene nášho pohľadu.⁹⁴

Pre aktualizáciu vyššie uvedeného musí čitateľ Biblie text podrobiť starostlivému skúmaniu. Musí sa pokúsiť pochopiť, čo text hovoril ľuďom „vtedy a tam“ a čo to isté slovo hovorí jemu „tu a teraz“. Pre správne uchopenie obsahu textu je nutné dodržiavať určitý postup a text podrobiť exegetickému a následne hermeneutickému skúmaniu.

Slovo exegeza pochádza z gréckeho „exégésis“, ktoré znamená vedenie, výklad. Exegézou je nazývané starostlivé, systematické štúdium Písma, ktorého cieľom je nájsť pôvodný zamýšľaný význam. Kľúčom k dobrej exegeze je pozorné čítanie a kladenie si dvoch okruhov otázok. Otázky viažuce sa ku základným kontextom - historickému kontextu, ktorý súvisí s obdobím a kultúrou autora i jeho čitateľov a literárnemu kontextu. Ten znamená, že slová majú význam len vo vetách, a to vo vzťahu k vetám predchádzajúcim a nasledujúcim. Nad každou vetou by čitateľ mal hľadať hlavnú myšlienku textu a snažiť sa vysledovať autorov myšlienkový pochod. Mal by sa pokúsiť pochopiť, prečo autor danú vec hovorí, a prečo jej hovorí práve tu a práve takýmto spôsobom. Druhým okruhom otázok sú otázky viažuce sa k obsahu.⁹⁵

---

93 Porov. SCHOVÁNKOVÁ, L. *Hagioterapie pro ženy v krizových situacích*, s. 53.

94 Porov. ROHR, R. *Skryté věci*, s. 12 – 13.

95 Porov. SCHOVÁNKOVÁ, L. *Hagioterapie pro ženy v krizových situacích*, s. 54.

Termín hermeneutika má svoj základ v gréckom slove „herméneuein“, ktoré znamená vykladať, prekladať. Hermeneutika je odbor, ktorý sa zaoberá významom starovekých textov pre dnešnú dobu.

Proces porozumenia Biblie je spojený s procesom komunikácie, ktorý zahŕňa štyri faktory: autor, text, čitateľ a vec. Tento proces možno vykladať prostredníctvom tzv. teórie hermeneutického štvoruholníka:

1. autor – podáva a vyjadruje, ako to, či ono vo svete chápe a prežíva,
2. text – čiastočne zachytáva to, čo chcel autor podať,
3. čitateľ – prostredníctvom textu sa dostáva do kontaktu s jeho autorom, vzhľadom k časovému odstupu tu existuje riziko, že čitateľ neporozumie autorovmu úmyslu a nebude jeho poslanstvo vedieť reaktualizovať,
4. vec, na ktorú sa autor, text aj čitateľ odvolávajú.⁹⁶

Jednotlivé faktory sú medzi sebou prepojené a pohybom od jedného pólu k druhému potom dochádza k prehĺbovaniu porozumenia. Toto porozumenie je možné skrze médium reči, nevyhnutným je však aj vzťah autora a recipienta k popisovanej veci.⁹⁷

Správne porozumenie biblického textu je prístupné len tomu, kto má živý vzťah k tomu, o čom text hovorí. Aby sme sa vyhli subjektivismu, musí sa dobrá interpretácia textu zakladať na jeho skúmaní a predpoklady interpretácií textu sa musia vždy dať preveriť textom.⁹⁸

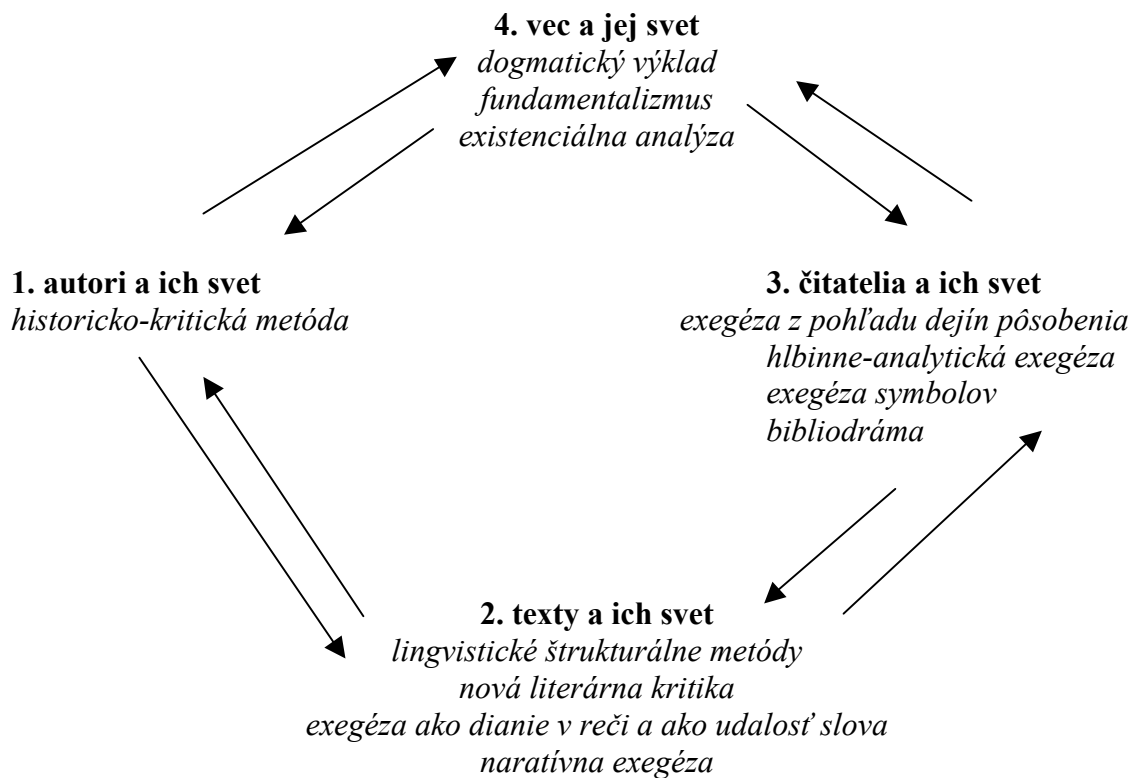
V tejto kapitole našej práce sa pokúsime predstaviť aspoň v krátkosti nové metódy výkladu biblického textu (viď. obrázok č. 1), ktoré neskôr prepojíme s ich využívaním v nami vybraných psychoterapeutických smeroch. Metódy budeme rozdeľovať podľa vyššie uvedenej teórie hermeneutického štvoruholníka, teda podľa prioritného zamerania na jednotlivé faktory porozumenia. Nemáme za cieľ predostrieť vyčerpávajúce informácie o tejto problematike, ale podať základné rámce metód, ktoré považujeme za ťažiskové vzhľadom na našu prácu.

---

96 Porov. OEMING, M. *Úvod do biblickej hermeneutiky*, s. 17.

97 Porov. SCHOVÁNKOVÁ, L. *Hagioterapie pro ženy v krizových situacích*, s. 56.

98 Porov. PÁPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISIA. *Interpretácia biblie v Cirkvi*, s. 80 - 81.

Obrázok č. 1: Schéma zaradenia súčasných metód hermeneutického štvoruholníka ⁹⁹

Základnou tézou **metód zameraných na texty a ich svet** znie - text je kosmos, do seba uzavretý svet, akoby nadčasová autonómna entita a sebestačný samostatne fungujúci celok. Text môže a musí ako text, ako jazykový svet a ako svet jazyka existovať sám o sebe.¹⁰⁰

K týmto metódam patrí *lingvistická štrukturálna metóda*, ktorá sa usiluje o presnú formálnu analýzu stavby a logických spojení textov. Porozumieť textu tu znamená odhaliť prvky diela a vyjasniť významy, ktoré majú základ len v štruktúre daného textu.

Jednou z ďalších metód tohto prístupu k biblickému textu je aj *nová literárna kritika/synchrónne čítanie*, ktoré sa neobmedzuje len na mikroštruktúru textu, ale usiluje sa o poznanie jeho nadvetovej štruktúry. Vyzdvihuje fenomén intertextuality, čo znamená, že každý text je možné vnímať ako pretvorenie už skôr existujúceho textu.

⁹⁹ Porov. OEMING, M. *Úvod do biblickej hermeneutiky*, s. 197.

¹⁰⁰ Porov. OEMING, M. *Úvod do biblickej hermeneutiky*, s. 80.

Písmo vykladané ako dianie v reči a ako udalosť slova je metóda, ktorá vyzdvihuje jazyk ako uskutočnenie samotného bytia. Stručne povedané: v reči sa uskutočňuje bytie samé. Bytie sa teda stáva bytím len v reči skrze tvoriace (Božie) slovo.¹⁰¹

Táto exegetická metóda má svoje korene vo filozofickej hermeneutike Heideggera, ktorý vytvára samostatnú filozofiu jazyka. Človek podľa neho získava hermeneutický vzťah k bytiu v dialógu s rečou, ktorá nie je niečím, čo existuje medzi inými vecami, ale hovorí sama za seba. K človeku prichádza posolstvo bytia a zároveň aj príkaz povedať to, čo má byť povedané. Bytie sa stáva bytím v reči. Reč je akoby domovom bytia. Na Heideggera nadväzuje Gadamer, ktorý považuje reč za jediné bytie, ktorému je možné porozumieť. Reč teda získava mimoriadny význam, pretože všetko, čo existuje nezávisle na reči, sa stáva bytím len skrze reč a v reči. Tieto teórie sú previazané na biblickú teológiu a kristológiu Logosu. Bytie sa stáva bytím len skrze stvoriteľské Božie slovo. O tomto slove nemôžeme povedať nič objektivizujúce, je to udalosť, ktorá sa odohráva v okamihu.¹⁰²

Nemecký filozof H. Ebeling poníma učenie o Božom slove ako udalosť slova. Uvažuje, že stvorenie sa deje prostredníctvom hovoreného aktu a tým, že Boh pomenúva veci, ktoré postupne tvorí, im priznáva ontologický status.¹⁰³

G. Ebeling a E. Fuchs Heideggerovu teóriu jazyka prepájajú s biblickým myslením v tzv. gramatike viery. Tvrdia, že kde sa slovo skutočne deje, tam sa vyjasňuje existencia, pričom zo zvestovania, ktoré sa kedysi stalo, sa má v živote človeka stávať nové aktualizované zvestovanie. Teórie oboch autorov sa označujú aj ako nová hermeneutika. V Ježišovi Kristovi Boh povedal svoje áno, áno svetu, áno človeku a aj napriek jeho previneniam, povedal áno budúcnosti. Spásonosné Božie slovo sa stáva slovom sviatostným, ktoré sa stáva a deje vždy nanovo a vždy v okamihu „teraz“. Z tejto teórie cítiť akoby stále živé slová Boha, akoby vždy prítomné Božie rozprávanie.¹⁰⁴

H. Weder uvedené teórie aplikuje na podobenstvá, ktoré chápe ako metafory a ako stvoriteľskú reč, ktorá približuje a uskutočňuje to, čo je vzdialené a čo sa nemôže stať reálnym inak, než práve prostredníctvom reči. V podobenstvách sa stretávame s tým, čo je blízke, i s tým, čo je vzdialené, pričom cítime neustálu Božiu vládu. Táto sa stáva pre poslucháča udalosťou tým, že ju vzťahuje na seba samého. Podobenstvá vyjadrujú Božiu

---

101 Porov. SCHOVÁNKOVÁ, L. *Hagioterapie pro ženy v krizových situacích*, s. 60.

102 Porov. OEMING, M. *Úvod do biblickej hermeneutiky*, s. 101 - 102.

103 Porov. ECO, U. *Hledání dokonalého jazyka v evropské kultuře*, s. 16.

104 Porov. OEMING, M. *Úvod do biblickej hermeneutiky*, s. 102 - 103.

blížkosť, ktorá sa skrze reč stáva bytím. Rovnako tak môžeme rozumieť aj príbehom uzdravenia, ktoré chápeme ako udalosti reči. Metóda výkladu Písma ako diania v reči a udalosti slova považuje biblický text za nenahraditeľné a nespochybniteľné médium Božieho sprítomňovania. Biblické zvestovanie považujeme za Božie sprítomňovanie v reči, ktoré otvára priestor pre jeho aktualizáciu.¹⁰⁵

Naratívna exegéza je metódou porozumenia a sprostredkovania biblického odkazu, ktorého forma vo Svätom Písme zodpovedá rozprávaniu ako základnému spôsobu komunikácie medzi ľuďmi. Sväté Písmo starého a nového zákona vníma ako príbeh spasenia človeka. Starý zákon predstavuje príbeh spasenia cez dejiny spásy židovského národa, ohlasovanie kerigmy zase v sebe obsahuje rozprávanie príbehu o živote, smrti a zmŕtvychvstaní Ježiša Krista. Rovnako tak katechézy v listoch jednotlivých apoštolov majú charakter rozprávání. Naratívna analýza rozlišuje medzi „skutočným autorom“ a „predpokladaným anonymným autorom“, „skutočným čitateľom“ a „predpokladaným anonymným čitateľom“. Skutočný autor je osoba, ktorá príbeh utvorila. Predpokladaným anonymným autorom je ten, ktorého text postupne v priebehu čítania predstavuje. Skutočný čitateľ je ktokoľvek, kto má prístup k textu. Predpokladaný anonymný čitateľ je ten, ktorého text predkladá a v skutočnosti ho aj vytvára, čitateľ schopný rozumových a citových úkonov potrebných pre vstup do naratívneho sveta textu, aby naň odpovedal takým spôsobom, s akým počítal skutočný autor prostredníctvom predpokladaného anonymného autora. Naratívny prístup predkladá tézu, že text bude pôsobiť v takej miere, do akej sa skutočný čitateľ bude identifikovať s predpokladaným anonymným čitateľom. Úlohou exegézy je práve uľahčiť tento proces identifikácie. Naratívna analýza zdôrazňuje, že text slúži ako „zrkadlo“, odráža istú predstavu naratívneho sveta, ktorá vplýva na čitateľa takým spôsobom, aby ho priviedla k prijatiu istých hodnôt. Cieľom naratívnej analýzy je informovať a performovať – vyrozprávať spásu a rozprávať s ohľadom na spásu. Predpokladá, že biblická správa explicitne alebo implicitne obsahuje existencionalnu výzvu adresovanú čitateľovi.¹⁰⁶

---

105 Porov. OEMING, M. *Úvod do biblickej hermeneutiky*, s. 104 - 105.

106 Porov. PÁPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISIA. *Interpretácia biblie v Cirkvi*, s. 47 - 49.

Metódy zamerané na čitateľov a ich svet pri výklade textu zdôrazňujú, že nehrá rolu len zmysel a význam samého textu, ale aj postava čitateľa (interpreta). Ten ustanovuje význam, ktorý si odnesie. Ide o recepciu literárneho diela čitateľom, pričom tvrdí, že čo sa pri osobnom osvojovaní biblického textu odohráva, nezáleží ani tak na texte samotnom, ako na tom ktorom čitateľovi a na jeho sociálnom a kultúrnom kontexte.¹⁰⁷

K týmto metódam patrí *exegéza z pohľadu dejín pôsobenia*, ktorá predkladá tézu, že čitateľ nemôže k textu pristupovať tzv. nepopísaný. Je to odôvodnené tým, že je ovplyvňovaný tradíciou, predchádzajúcimi výkladmi a takisto predsudkami, ktoré spolurozhodujú o výklade. Metóda vychádza z toho, že nie je možné prevádzať exegézu bez predchádzajúcich predpokladov. Ak chceme pochopiť text, musíme sledovať jeho rôznorodosť v priebehu kultúrnych dejín a takisto jeho ohlas v kultúrnej tvorbe ako takej.¹⁰⁸

Dôležitou metódou z pohľadu psychoterapie je *hlbinne-psychologická exegéza* vychádzajúca z psychoanalýzy S. Freuda a hlbinej psychológie C. G. Junga, ktorých teoretické postuláty a psychoterapeutické metódy bližšie objasníme v nasledujúcich kapitolách našej práce.

Základom hlbine-analytického výkladu Biblie je zmena analýzy textu na analýzu komunikácie, pričom sprevádza čitateľa pod informácie vyjadrené slovami a vetami. Uvádza ho tam, kde sa zachytáva sama povaha interakcie medzi človekom a Bohom, kde sa zachytáva odpoveď na otázku, prečo Boh človeka oslovuje.¹⁰⁹

Hlbine-analytický prístup k Písmu prvýkrát rozvinul nemecký psychológ a teológ E. Drewermann. Vychádza z predpokladu, že autori Biblie premietali do biblických príbehov archetypálnej obrazy svojho nevedomia, a tieto obrazy môžu teraz oslovovať obrazy a symboly uložené do duše každého čitateľa a umožniť mu tak poznanie pravdy o sebe samom. Podľa hlbine-analytického výkladu nemá zmysel sa priesť o tom, čo sa v Biblii reálne historicky stalo a čo je v rozprávaní symbolom. Drewermann hovorí, že Biblia nám vykladá, čo sa stalo tak, aby to malo pre nás uzdravujúci význam. Možnosti oslovenia človeka príbehom sa neobmedzujú historickými faktami, ale len odvahou otvoriť sa im vo svojej jedinečnej životnej skúsenosti.¹¹⁰

---

107 Porov. SCHOVÁNKOVÁ, L. *Hagioterapie pro ženy v krizových situacích*, s. 61.

108 Porov. SCHOVÁNKOVÁ, L. *Hagioterapie pro ženy v krizových situacích*, s. 61.

109 Porov. REMEŠ, P. *Hlubinně a existenciálně analytický výklad bible* [online].

110 Porov. REMEŠ, P. *Bible a psychoterapie* [online].

Metóda vychádza z toho, že biblické príbehy popisujú všeobecné javy ľudského života, ktoré sú všetkým ľuďom spoločné. Rozprávajú o pocitoch, názoroch, životných míľnikoch aj problematických konfliktoch. Rozbor textov pomáha čitateľovi pochopiť svoje vlastné vzorce zmýšľania a správania, pričom sa mu ponúka nový pohľad na samého seba. Pomocou tohto prístupu si môžu čitatelia uvedomiť, že Biblia sa týka bezprostredne aj ich samých, že text nie je inak vzdialený a odťažitý, ale vzťahuje sa na každého človeka a na jeho najhlbšie i najintímnejšie problémy. Príbeh nenúti čitateľa k prijatiu viet a teórie, rovnako tak jeho obsah sa nemusí stať pravdou, ktorej je nutné uveriť. Ide o nové videnie seba samého, odhalenie kto som a čo sa deje v mojej duši. V zrkadle príbehu môže čitateľ nazrieť sám na seba.¹¹¹

Drewermann predkladá štyri základné pravidlá hlbinné-analytického výkladu biblického textu:

- pravidlo finality alebo aj celostnosti spočíva v hľadaní odpovedi na otázku, čím daný text prispieva k sebarealizácii človeka;
- pravidlo vstupu a výstupu venuje zvýšenú pozornosť najmä úvodu textu, ktorý definuje tému (konflikt), čitateľ by sa mal zamerať predovšetkým na pozorovanie svojich pocitov, ktoré v ňom tieto prvé vety textu vyvolávajú;
- pravidlo centrality kladie dôraz na rozpoznanie hlavnej postavy príbehu;
- pravidlo realizácie kladie dôraz na výklad reči, ktorá sa vyjadruje pomocou symbolov, v prepojenosti na psychickú realitu, ktorá je v nej skrytá, následne je potrebné ju preložiť do pojmovej reči psychológie a spätne napojiť na skúsenosti, z ktorých bola získaná.¹¹²

Poslednou metódou z tohto radu je *exegéza symbolov*, ktorá je taktiež veľmi ústrednou metódou vo vzťahu k hlbinnéj psychológii a jej psychoterapeutickým nástrojom zmeny, na čo si poukážeme neskôr. V tejto metóde má symbol povahu odkazu, a teda je reprezentatívnym symbolom. Nesprostredkúva žiaden presný pojem, ale skôr vytvára analógiu ku stavu veci, ktorú nie je možné zmyslovo uchopiť. Odráža to, čo je nevyčerpatel'né, nepreskúmateľné a iracionálne. Symbol odkazuje na absolútny pôvod ľudskej existencie, ktorú nie je možné chápať abstraktne, ale je potrebné jej porozumieť a aktívne ju prežívať. Teória symbolov predpokladá, že človek je ponímaný ako súcno, ktoré rozumie symbolu. Symbol sprítomňuje človeku celok ako absolútny pôvod

---

111 Porov. SCHOVÁNKOVÁ, L. *Hagioterapie pro ženy v krizových situacích*, s. 62.

112 Porov. GRUN, A. *Hlubinně psychologický výklad Písma*, s. 18.

a podstatný základ zmyslu akejkoľvek skutočnosti. Náboženské symboly označujú celok a odkazujú na to, čo nás objíma, na šifry transcencie. Symbol pobáda človeka k mysleniu. Biblia je studnicou symbolických príbehov, postáv, činov, ktoré každý sám za seba a zároveň spoločne odkazujú k tomu Poslednému a Všeobjímajúcemu. Pri výklade Písma ide o nájdenie vzťahu medzi konkrétnymi ľudskými skúsenosťami a biblickými prasymbolmi.¹¹³

P. Tillich predkladá v súvislosti s týmto metódu korelácie. Hovorí, že pri výklade musíme začínať skúsenosťami, ktoré zažívame tu a teraz a otázkami, ktoré majú pôvod v terajšej situácii a ktoré z nej vychádzajú. Až potom sa môžeme zaoberať symbolmi, ktoré si činia nárok na odpoveď. Vedomie intenzívneho vzťahu medzi symbolmi a konkrétnymi skúsenosťami spôsobilo, že výklad Biblie zameranej na symboly sa stal jeden z dôležitých. Na rozdiel od hlbínne-analytického prístupu, ktorý sa sústreďuje na rozsiahle dejové pasáže, pri výklade symbolov sa zameriavame na jednotlivé verše alebo polveršia. Tie sa vyjmú z kontextu a premýšľa sa o nich jednotlivo z rôznych strán, z pohľadu tradície, vlastných skúseností a z ohľadu na budúcu nádej. Biblická hermeneutika zdôrazňuje, že symboly majú svoj dôležitý význam aj v citovej rovine. Je potrebné sa im venovať v ich širších súvislostiach, ktoré sú dané kresťanským systémom symbolov obsiahnutých v Biblii.¹¹⁴

Metódy zamerané na vec a jej svet sú charakteristické svojím dôrazom na vec, ktorá je za textom, pričom spoločným rysom týchto prístupov je pýtanie sa po pravde, po skutočnostiach, ktoré ovplyvnili autora pre vznik textu. Riadi sa pravidlom, že text čítame a vykladáme vtedy správne, keď poznáme jeho predmet a pokiaľ pri čítaní z tohto predmetu aj vychádzame.¹¹⁵

Z hľadiska psychoterapie je dôležitá *existenciálna analýza*, ktorá vychádza z filozofie bytia M. Heideggera, pričom jej podstatou je porozumenie bytia, ktoré je potrebné si dôsledne „vypočítať“ a neprehliadnúť ho. Zacielené dopytovanie na bytie nazýva R. Bultmann existenciálnou interpretáciou. Jej úlohou je prelomiť historicky odlišné povrchné štruktúry textu a preniknúť k hlbinným štruktúram, v ktorých je zachytený výklad ľudskej existencie. Biblia poskytuje človeku možnosť porozumenia sebe samému,

---

113 Porov. OEMING, M. *Úvod do biblickej hermeneutiky*, s. 127 - 129.

114 Porov. OEMING, M. *Úvod do biblickej hermeneutiky*, s. 129 - 131.

115 Porov. SCHOVÁNKOVÁ, L. *Hagioterapie pro ženy v krizových situacích*, s. 67.

porozumenie Bohu a porozumenie svetu. Veriť neznamená ľpieť na nadprirodzených pravdách, ale vstupovať a zotrvať v priestore určitého základného postoja bytia.¹¹⁶

Hlbinné-analytický prístup odhaľuje pravdu, ktorá „je“ o nás samých, existenciálne-analytický prístup vychádza z odlišných premís. Vypovedá o tom, čo pre nás „má byť, má sa stať“. V zhode s logoterapeutickými zásadami V. E. Frankla hlása, že každá situácia života je výzvou pre ľudské svedomie, ktoré funguje ako indikátor zmyslu, a práve zážitok zmysluplnosti, teda úlohy, ktorá má byť splnená, obsahuje silný uzdravujúci potenciál. Tvrdí, že to, čo človek potrebuje k svojmu šťastiu, nie je ani tak uskutočňovanie vlastného Ja, ale uskutočňovanie transcendentálnych hodnôt. Terapeutická a premieňajúca sila existenciálnej analýzy nespočíva ani tak v tom, že sa človek vnára do minulosti dávnych príbehov, ako skôr v tom, že dospieva ku konfrontácii dvoch symbiotických rovín, z ktorých každá samostatne by nemala terapeutickú moc: roviny „tam a vtedy“ biblického príbehu a roviny „tu a teraz“ prítomnosti života. Terapeutickým činiteľom je uvedomenie si existenciálneho napätia medzi tým, čím som a tým, čím by som sa mal stať. Toto napätie podľa Frankla je potrebné pre duševné zdravie človeka. Konfrontácia s potenciálnym zmyslom a hodnotami, ktoré by človek mal uskutočňovať, môže spustiť konfrontačný proces, ktorý upevní jeho osobnosť, aby bola viac odolná proti bolesti a búrkam života.¹¹⁷

Aj napriek tomu, že sa v našej práci logoterapii ako ústrednému psychoterapeutickému smeru nebudeme centrálne venovať, opíšeme existenciálnu analýzu a jej postupy pre zachovanie prehľadnosti metód, nakoľko existenciálna analýza je jednou z dôležitých metód hagioterapie a nie je možné definovať jej presné hranice v praxi.

Existenciálna analýza prekračuje hranice bežnej psychoterapie tým, že môže vyslovovať hodnotiace súdy a prehlasuje, že sa jej týkajú morálne problémy. Cieľom existenciálnej analýzy nie je moralizovanie, ale kultivácia schopnosti zaujímať postoje dospelých k požiadavkám, že niečo „má byť“. Ide o kultiváciu racionálnej schopnosti hodnotiť udalosti v dimenzii dobra a zla. Otázky, ktoré sa kladú v tejto súvislosti, sú dvojakého typu: prvé sú zamerané na hodnotenie reality a hodnotenie správania, druhé sa zameriavajú na spojitosť prežívania biblického príbehu s vlastnými životnými skúsenosťami človeka.¹¹⁸

---

116 Porov. SCHOVÁNKOVÁ, L. *Hagioterapie pro ženy v krizových situacích*, s. 68.

117 Porov. REMEŠ, P. *Bible a psychoterapie* [online].

118 Porov. REMEŠ, P. *Bible a její psychoterapeutický potenciál*, s. 67.

Existenciálne-analytický postup bol spracovaný Franklovým žiakom A. Länglem. Prístup možno opísať v štyroch nasledujúcich krokoch: realita – jej prežívanie – hodnotenie situácie – osobná odpoveď človeka. Realita ako prvý krok existenciálnej analýzy predstavuje požiadavku čo najuvedomenejšieho prežívania deja biblického príbehu. Virtualizácia života nás totiž ochraňuje pred prežívaním života samotného, a preto je počas biblického výkladu položený veľký dôraz na čo najvernejší popis príbehu spojený s jeho aktívnou imagináciou a na hlboké autentické prežitie skutočností vyvolaných príbehom. Je potrebné si uvedomiť, že životnú situáciu, a teda aj biblické príbehy chápeme podľa toho, ako ich chápať chceme. Tento fakt vychádza zo silnej autocenzúry vedomia rozumom. Autenticitu človek však môže nájsť v emocionálnom prežívaní a nie v racionálnom premýšľaní. Naše emócie, pocity a nálady sú zrkadlom našej psychiky omnoho lepšie, ako to dokážu sebadokonalejšie myšlienkové konštrukcie. Z týchto dôvodov je emocionálne prežívanie druhým krokom existenciálneho výkladu Písma.¹¹⁹

Cieľom všetkých predchádzajúcich krokov existenciálnej analýzy je dôjsť k hodnotovej štruktúre, ktorá je pevná, motivujúca a obsahujúca výzvu ku konkrétnemu činu. V zásade ide o to, či je človek schopný objaviť v konkrétnej situácii svoj osobný stimulujúci zmysel. Je potrebné sa vzdať aj uvažovania nad tým, čo mal autor presne na mysli, keď príbeh písal, ale je potrebné hlboko prežiť otázku, do akej miery sa podieľam ja, ako čitateľ, na jeho pravde.¹²⁰

---

119 Porov. REMEŠ, P. *Bible a její psychoterapeutický potenciál*, s. 66.

120 Porov. REMEŠ, P. *Bible a její psychoterapeutický potenciál*, s. 66-67.

2 BIBLIA A PSYCHOTERAPIA

Základným východiskom pre spracovanie témy aplikácie biblického textu v psychoterapii je tvrdenie C. G. Junga, podľa ktorého Biblia zohľadňuje a berie do úvahy základné duševné mechanizmy. Biblickému náboženstvu pripadá v procese duševného zrenia a uzdravovania dôležitá úloha tým, že proti úzkosti zo zla, nečistoty a hriechnosti stavia prísľub lásky a odpustenia, čím rozhodujúcim spôsobom podporuje seba prijatie.¹²¹

A. Grün pripája, že Boh k nám nehovorí iba v Biblii a prostredníctvom Cirkvi, ale aj prostredníctvom nás samých, prostredníctvom našich myšlienok a citov, nášho tela, našich snov a dokonca aj prostredníctvom našich rán a slabostí.¹²²

Môžeme povedať, že Biblia ako zrkadlo života človeka – jeho začiatku, priebehu i cieľa, jeho radostí i starostí, i všetkých vzťahových rámcov, má v sebe neuveriteľný terapeutický potenciál. Uvedeného sme sa už dotkli z hľadiska porozumenia aj v kapitole o biblickej hermeneutike v sústreďení sa na čitateľa ako subjekt a na svet textu, s ktorým čitateľ vstupuje do komunikácie.

Keď hovoríme o prepojení Biblie a psychoterapie, hovoríme o prepojení v komunikácii medzi Bibliou a človekom, medzi človečenstvom a Bohom. Toto vzájomné spojenie v komunikácii je základom duchovného rastu, ale aj osobnostného rastu človeka. Práve o toto spojenie sa opiera aplikácia biblických príbehov v psychoterapii a vyzdvihovanie psychologických atribútov biblických príbehov ako nástroja pre premenu človeka v psychoterapii i v teológii duchovného života.

Ako sme už uviedli vyššie, okrem historickej a mýtiskej roviny, môžeme nájsť v biblickom texte aj iné významové vrstvy. Ide napríklad o – pre psychoterapiu asi najvýznamnejšiu rovinu – rovinu komunikačnú. Je to rovina skrze ktorú Biblia hovorí ako slovo uzdravenia, či už veríme, že ňou k ľuďom hovorí Boh, alebo odveká múdrosť ľudstva. S touto rovinou vstupujeme do kontaktu v okamihu, keď čítame biblický text „požičiavame mu svojim čítaním živý hlas“. Na miesto vysvetlenia biblického textu na rovine historickej prichádza osobné oslovenie, teda odpoveď na rovine existenciálnej. Rozprávanie sa stáva formou psychoterapie, v ktorom sa teologická odpoveď mení na

---

121 Porov. OEMING, M. *Úvod do biblickej hermeneutiky*, s. 122.

122 Porov. GRUN, A. - DUFNER, M. *Spiritualita zdola*, s. 3.

dialóg. Človek vstupuje do komunikácie s Božím slovom a náhle je do príbehu zapletený sám za seba.¹²³

Náboženská reč Biblie je totiž symbolickou rečou, ktorá umožňuje existenciálne myslieť, je jazykom, ktorý cieľi k transcendentálnej realite a súčasne prebúda v ľudskej osobe vedomie hlbšej dimenzie jej bytia.¹²⁴

R. Rohr píše, že duchovne i osobnostne rastieme tým, ako prechádzame textami Biblie a prehľbujeme svoju skúsenosť. Pri tomto „prechádzaní“ sa Boh nemení, no dlho trvá, než začneme byť pripravení biblického Boha prijať. Pokiaľ čítame, aby sme našli určité závery a rýchlo uistili naše falošné Ja, ako keby každý riadok v Biblii bol dogmatické prehlásenie, nielenže sa zastaví náš duchovný rast, ale staneme sa pre seba a pre svoje okolie „toxickou“ osobou.¹²⁵

Boh sa neustále v každom okamihu dáva, vteľuje sa a je tu prítomný pre tých, kto sami vedia ako byť prítomní. Zjavenie nie je niečo, čo môžeme zmerať, ale je niečo, alebo Niekto, s kým sa stretávame. To všetko sa nazýva tajomstvo vtelenia a prichádza do svojej plnosti cez vtelenie Boha. Nie je tak dôležité, aby sme sa stávali duchovnými bytosťami, ale skôr sa máme stávať bytosťami ľudskými. Pravá biblická viera nás totiž zanecháva veľmi zraniteľných voči skutočnosti, pretože v prítomnosti nie je žiadne miesto, kam by sme sa mohli skryť. Za abstrakciami našej mysle sa môžeme schovávať, zatiaľ čo inkarnácia nás ponecháva v situácii, kedy nás Boh neustále pozýva k realite a kedy zostávame úplne nechránení.¹²⁶

Vždy sme boli, a aj naďalej sme v pokušení dôverovať skôr našej tradícii viery vypovedajúcej o dôvere v Boha, než priamo dôverovať samotnému Bohu. Naša viera sa často upína na tradíciu, v ktorej môžeme hovoriť o všetkých svätcoch a teológoch, ktorí žili v minulosti a dôverovali Bohu. To je však veľmi rafinovaný spôsob, ako sa vyhnúť osobnej skúsenosti, ako sa vyhnúť skutočnému stretnutiu so živým Bohom, a tak sa vyhnúť pokračujúcej inkarnácii.¹²⁷

Genialita biblického zjavenia spočíva v tom, že namiesto toho, aby nám poskytlo „sedem rád pre šťastný život“, dáva nám dovolenie k tomu, aby sme vedome uchopili svoj

---

123 Porov. REMEŠ, P. - HALAMOVA, A. *Nahá žena na streše*, s. 18 – 19.

124 Porov. PÁPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISIA. *Interpretácia biblie v Cirkvi*, s. 79.

125 Porov. ROHR, R. *Skryté věci*, s. 17 – 18.

126 Porov. ROHR, R. *Skryté věci*, s. 22 – 23.

127 Porov. ROHR, R. *Skryté věci*, s. 25.

vlastný príbeh v každom období svojho života a zároveň nám ponúkne smer. Biblické zjavenie smeruje k premene dejín a jednotlivcov.¹²⁸

2.1 Psychoterapia a hagioterapia

Psychoterapia je samostatná vedná disciplína, ktorá patrí k aplikovaným vedám psychológie. Zo všeobecného hľadiska sa zaoberá vytváraním a overovaním teórií psychoterapeutických metód. Z hľadiska jej špeciálnej časti ide o aplikáciu metód na jednotlivé druhy psychických porúch. Zahŕňa približne desať základných prístupov a systémov, z ktorých každý má svoju vlastnú teóriu osobnosti, etiopatogenézu porúch, obsah terapeutického procesu v previazanosti na svoje metódy a techniky liečby. Ako samostatný systém existuje aj tzv. eklektický a integratívny prístup, ktorý sa snaží spájať efektívne metódy a teórie špecifické pre jednotlivé prístupy.¹²⁹

Jedným z najnovších psychoterapeutických prístupov je aj systemický prístup práce s klientom, ktorý na rozdiel od tradičných prístupov psychoterapie nevytvára špecifickú teóriu osobnosti ani etiopatogenézu porúch, ale sa na riešenia problémov klienta pozerá z hľadiska filozofie radikálneho konštruktivismu, t.j. z hľadiska jazyka a komunikácie, v ktorom sa utvára svet klienta. Uvedené si priblížime v nasledujúcej kapitole.

Psychoterapia vo všeobecnosti je definovaná ako liečebná činnosť, špecializovaná metóda liečenia alebo súbor liečebných metód zameraných na ovplyvňovanie procesu sociálnej interakcie. Ide teda o pôsobenie psychologickými prostriedkami, ktoré je zámerné a plánované. Je procesom pomoci osobám s psychogénnymi poruchami a s poruchami, ktoré majú psychické následky. Pomáha prostredníctvom cieľavedomého pôsobenia na duševné procesy, funkcie, stavy, osobnosť a jej vzťahy, na poruchy a na príčiny, ktoré ich vyvolávajú. Cieľom psychoterapie je odstrániť alebo zmierniť problém a podľa možnosti aj odstrániť jeho príčinu. V procese terapie ide o obnovenie psychického zdravia, účinné zvládanie problémov, konfliktov i životných úloh. Psychoterapia má viesť aj k prežívaniu sebaaktualizácie a sebarealizácie, k uskutočňovaniu vlastných možností a k napĺňaniu životného zmyslu s cieľom vyrovnanosti a spokojnosti. V priebehu psychoterapie nutne dochádza k zmenám správania a prežívania klienta. V tomto procese sa uplatňujú ako

---

128 Porov. ROHR, R. *Skryté věci*, s. 30.

129 Porov. KRATOCHVÍL, S. *Základy psychoterapie*, s. 12.

fundamentálne metódy vytvorenie kladného očakávania a získavania nádeje, odvahy, terapeutický vzťah medzi terapeutom a klientom, dynamika osobnosti a skupiny, sebaexplorácia, katarzia, konfrontácia, získavanie nadhľadu, porozumenia, spätná väzba, korekčná emočná skúsenosť, nácvik nového správania a posilňovanie nových zručností, ktoré chýbajú sociálnym interakciám. Psychoterapeutický proces je vedený kvalifikovanou osobou – psychoterapeutom, ktorý absolvoval dlhodobé vzdelávanie v špecifickom terapeutickom smere. Psychoterapia ako taká teda napomáha harmonickému rozvoju osobnosti. Za pomoci psychoterapeutického vzťahu sa osobnosť klienta pretvára v smere správnej adaptácie, uskutočňovania individuálneho životného poslania a zrenia.¹³⁰

Z hľadiska našej práce sme si vybrali jeden z tradičných prístupov psychoterapie a to hlbinne-analytický prístup a jeden z najnovších prístupov – systemický prístup v psychoterapii. Pri predstavovaní jednotlivých terapeutických prístupov a ich aplikácie pri práci s biblickým textom budeme vychádzať z filozofických a hermeneutických predpokladov spracovaných v prvej časti práce, pričom ich doplníme aj o základné psychologické východiská týchto smerov.

Skôr než sa pustíme do definovania základných rámcov vybraných psychoterapeutických smerov, máme za to, že je potrebné zaoberať sa aj pojmom **hagioterapia**. Ten je odvodený z gréckeho termínu „hagios“, ktorý znamená svätý, teda jednotlivec usilujúci sa o dobro.¹³¹

Hagioterapia vychádza zo sociobiologických koncepcií, ktoré považujú široko vnímanú náboženskú (religiozitu) za jednu z najmocnejších intervenujúcich síl ľudskej psychiky, geneticky podmienenú, prítomnú vo všetkých jedincoch a evolučne výhodnú pre prežitie druhu Homo sapiens. Nepracuje s vieroučnými presvedčeniami, ale skôr s náboženskými štruktúrami (najmä hodnotami a existenciálami), ktoré používa ako prostriedok k objavovaniu „iných“, prospešných a menej deštruktívnych spôsobov správania, prežívania a vzťahovania sa k svetu.¹³²

Začiatok hagioterapeutickej liečby sa datuje okolo roku 1991 a vychádza z iniciatívy MUDr. P. Remeša v Psychiatrickej liečebni Bohnice. Remeš získal skúsenosti pôsobením v tzv. Dvořákovej skupine podzemnej cirkvi, ktorej členovia sa pravidelne stretávali a hovorili o viere, Biblii a otázkach bežného života. Veľkou inšpiráciou bol pre autora seminár pastoračnej terapie konaný v bývalom NDR. Oficiálne sa začala

---

130 Porov. KRATOCHVÍL, S. *Základy psychoterapie*, s. 13 - 14.

131 Porov. SCHOVÁNKOVÁ, L. *Hagioterapie pro ženy v krizových situacích*, s. 74.

132 Porov. REMEŠ, P. *Hagioterapie – nový směr psychoterapie*, s. 207.

hagioterapeutická skupinová liečba realizovať od roku 1992, kedy sa zaradila aj medzi ďalšie terapeutické činnosti Psychiatrickej liečebne Bohnice. V roku 2000 vznikla v Psychiatrickej liečebni Bohnice Spoločnosť pre hagioterapiu a pastorálnu liečbu.¹³³

Hagioterapia ako taká má svoje základy v pastoračnej terapii a duchovnom poradenstve, ktoré boli praktizované v podzemí Katolíckej cirkvi tajne fungujúcej počas obdobia normalizácie. Metóda sa rozvinula z biblioterapeutickej práce s biblickými príbehmi, ktoré sa neskôr sformulovali do uceleného teoretického systému existenciálnej psychoterapie. Základom hagioterapie je uvedomenie si vlastných hodnôt a morálnych postojov a prijatie ich prípadnej zmeny. Vychádza z predpokladu, že hodnotový imperatív „má byť“ je jednou z foriem vzťahu človeka k vlastnému ja.¹³⁴

Z teologického hľadiska sa jedná o formu hlbinné-analytického a hlbinné-existenciálneho výkladu Písma používanú k dosiahnutiu psychoterapeutických cieľov.¹³⁵ My však toto metodologické zameranie vnímame omnoho širšie. Hagioterapiu definujeme ako akúkoľvek formu výkladu Písma aplikovanú v psychoterapeutickom procese, s cieľom psychoterapeuticky pôsobiť na človeka a dosiahnuť jeho plné rozvinutie vo všetkých vzťahových rámcoch osobnosti.

Cieľom hagioterapie nie je teda iba rozlíšenie dobra a zla, ale uvedomenie si vlastného hodnotovo-morálneho systému. Hagioterapia sa snaží rozvinúť schopnosť človeka slobodne prehodnotiť vlastné normy a postoje a na základe tohto nového poznania usmerňovať svoje ďalšie správanie s vedomím plnej zodpovednosti. Ciele hagioterapie rozlišujeme na:

1. všeobecné (vzdialené):

- a) narušenie obrazu falošnej identity a zároveň podpora a rozvinutie pravého, ale často odmietaného ja, pričom hagioterapia podnecuje k pravdivej realizácii a prijatiu samého seba ako ľudskej bytosti;
- b) posilnenie v oblasti axiologických štruktúr človeka;
- c) rozšírenie možností videnia sveta, Boha, človeka, vzťahov v živote človeka a rozvoj jeho osobnosti;

---

133 Porov. SCHOVÁNKOVÁ, L. *Hagioterapie pro ženy v krízových situacích*, s. 78.

134 Porov. SCHOVÁNKOVÁ, L. *Hagioterapie pro ženy v krízových situacích*, s. 75.

135 Porov. SCHOVÁNKOVÁ, L. *Hagioterapie pro ženy v krízových situacích*, s. 75.

2. špecifické:

- a) stotožnenie sa s jednotlivými postavami biblických príbehov na základe zážitku, prostredníctvom ktorého si klient osvojí schopnosť prijať aj odlišné sociálne perspektívy;
- b) vstúpenie do komunikácie so svetom biblického textu a jeho posolstvom prostredníctvom cielene kladených otázok;
- c) precvičovanie schopnosti zaujímať hodnotové morálne postoje.¹³⁶

Na záver tejto kapitoly by sme chceli poznamenať, že konotácie slov psychoterapia, psychológia a hagioterapia budeme v našej práci používať ako synonymá. Uvedené sme zvolili z dôvodu rôznorodosti kontextov, z ktorých slová pochádzajú a ich upotrebenia pre dosiahnutie cieľov našej práce. Rovnako tak je potrebné uvedené zaviesť z dôvodu rôznych literárnych prameňov, ktoré pomenovania používajú na základe filozofických a metodologických koreňov, z ktorých povstali.

2.2 Hlbinne-analytický prístup – teoretické a metodologické východiská

Ako sme už poukázali v kapitole, ktorá sa zaoberala biblickou hermeneutikou a jej metódami, hlbinne-analytický prístup je jednou z metód, ktorú zaradíme k metódam zameraných na čitateľov subjektívny svet a jeho prežívanie. K týmto metódam patrí aj exegéza symbolov, ktorá má svoje korene v teóriách predstaviteľov hlbinne-analytického prístupu. Oba prístupy sa snúbia s teóriou a metódami psychoanalýzy S. Freuda a analytickej psychoterapie C. G. Junga.

Keďže je naša práca zameraná na používanie psychoterapeutických aspektov biblických príbehov pre dosahovanie cieľov psychoterapie, predkladáme základné východiská dynamiky psychických procesov oboch autorov, ktoré si neskôr aplikujeme v konkrétnom výklade biblického textu pre potreby psychoterapie.

Rovnako tak predkladáme aj prehľad psychoterapeutických metód a ich charakteristiky, keďže práve ony sa aplikujú aj v konkrétnej psychoterapeutickej práci s klientom.

---

136 Porov. SCHOVÁNKOVÁ, L. *Hagioterapie pro ženy v krízových situacích*, s. 76 - 77.

Autorom **psychoanalytického prístupu**, ktorý vznikol začiatkom 20. storočia, je S. Freud. Podľa tohto autora sa osobnosť skladá z troch hlavných systémov: Id, Ego, Superego. Vo všeobecnosti Id predstavuje pôvodný osobnostný systém, z ktorého sa vyvíja Ego a Superego. Pri narodení je tvorené všetkým psychologickým, čo je vrodené. Ako sa život rozvíja, Id naďalej reprezentuje vnútorný svet subjektívnej reality, je úplne nevedomé a nemá žiadne priame poznanie vonkajšieho sveta. Je základnou a najstaršou zložkou osobnosti, je v úzkom kontakte s telesnými procesmi, z ktorých odvodzuje svoju psychickú energiu určenú na poháňanie operácií všetkých troch systémov. Id operuje na základe princípu slasti, ktorú sa pokúša dosiahnuť, pričom sa snaží vyhýbať bolesti. Slasť znamená stav relatívnej nečinnosti – nízkej energetickej úrovne, bolesť znamená napätie – zvýšenie energetickej úrovne. Id svoje ciele dosahuje dvoma procesmi, a to reflexnou činnosťou a primárnym procesom. Primárny proces je zložitejšia psychologická procedúra, kedy si Id predstaví niečo, čo môže redukovať alebo odstrániť jeho napätie. Proces utvárania obrazu objektu redukujúceho napätie sa nazýva splnenie želania. Jedným z príkladov takéhoto splnenia želania je aj nočný sen a denné snenie. Vzhľadom na to, že iba utvorenie predstavy neuspokojí potrebu, musí si človek vyvinúť spôsoby odlišenia predstáv od objektov v realite. Toto sa nazýva aj sekundárny proces, ktorý zabezpečuje Ego.¹³⁷

Ego sa vyvíja z Id s cieľom, aby umožnilo človeku vyrovnávať sa s realitou. Pracuje na princípe reality, tzv. sekundárneho procesu, ktorý odkladá akciu – uspokojenie potreby - až kým nenájde objekt schopný uspokojiť potrebu. Súčasťou sekundárneho procesu je aj testovanie reality. Znamená to, že Ego si vytvára určitý plán pre uspokojenie potreby a potom ho testuje, aby zistil, či bude fungovať. Ego sa tiež nazýva aj exekutívou osobnosti, pretože si volí, na ktoré podnety treba reagovať a rozhoduje, ktoré pudy uspokojiť a ako. Pri tomto procese Ego musí uspokojovať potreby aj tretieho systému osobnosti, ktorý sa z neho vyvíja – Superega.¹³⁸

Ono reprezentuje rodičovské hodnoty a spoločenské normy, vytvára tzv. Ego ideál a svedomie. Oba subsystemy Superega odmeňujú vedomie buď pocitmi hrdosti, alebo trestajú pocitmi viny. Superego sa vytvára na základe rodičovských hodnôt, ktoré neskôr dospelý človek vníma ako sebakontrolu. Superego je rovnako ako Id iracionálne, vyžaduje

---

137 Porov. HALL, C. S. a kol. *Psychológia osobnosti*, s. 33 - 34.

138 Porov. HALL, C. S. a kol. *Psychológia osobnosti*, s. 34.

skôr dokonalosť ako maximum od človeka. Jeho hlavnými funkciami je potláčanie Id, vnucovanie morálnych cieľov Egu a usilovanie o dokonalosť, ktorým oponuje Id aj Egu.¹³⁹

Dynamiku osobnosti chápe Freud ako spôsob, ktorým osobnosť rastie a mení sa. Z hľadiska teórie osobnosti je to spôsob, akým Id, Ego a Superego používajú a rozdeľujú psychickú energiu. Množstvo energie je limitované a tieto systémy musia o ňu súperiť, čím vznikajú mnohé konflikty v štruktúrach osobnosti.¹⁴⁰

Psychoanalýza rozlišuje v psychike človeka vedomie, predvedomie a nevedomie. Predvedomie sa skladá z duševných obsahov, ktoré človek môže podľa potreby ľahko vyvolať do vedomia. Nevedomie a jej obsahy nie sú priamo vedomiu dostupné, avšak majú podstatný vplyv na správanie sa jednotlivca. Obsahom nevedomia sú pudové tendencie, ktoré majú rozhodujúci význam osobnosti a vznik neuróz. Základnými pudovými silami je pud sexuálny (libido) a pud deštruktívny (thanatos).¹⁴¹

Pudy majú štyri dôležité črty: zdroj, cieľ, objekt, pudovosť. Freudov model pudov je model redukcie napätia – správanie organizmu je aktivované dráždením, alebo zvýšením napätia a utišuje sa konaním, ktoré toto konanie rozpúšťa. Cieľ pudov je v zásade regresívny v tom, že sa človeka snaží vrátiť do relatívne pokojného stavu, ktorý existoval predtým, ako došlo k prebudeniu pudu. Freud rozlišuje pudy života a pudy smrti. Najvýznamnejšou charakteristikou pudov je schopnosť presunúť energiu z jedného objektu na druhý. Táto schopnosť je najdôležitejšou črtou osobnosti v tom, že odráža plasticitu ľudskej povahy a premenlivosť správania. Pudy života slúžia prežitiu a reprodukcii a energia z nich sa nazýva libido. Jedným z pudov života je sexuálny pud, ktorý znamená želanie a pôžitok tak v sexuálnej oblasti, ako aj v iných telesných oblastiach. Uspokojenie sexuálneho pudu je spojené s určitou erotogénnou zónou, ktorá je integrálnou súčasťou jeho teórie vývinu osobnosti.¹⁴²

Intrapsychický konflikt jednotlivých častí osobnosti, a teda dlhodobá frustrácia dosahovania uspokojovania potrieb, vytvára predpoklad pre vznik neurózy. Nevedomý konflikt sa symbolicky prejavuje v snoch a chybných výkonoch, ktorých spracovanie sa stalo základom psychoterapeutickej práce. V snoch dochádza k fiktívnemu splneniu prianí, ktoré sú inak neuskutočiteľné. Aj tu sa však prejavuje cenzúra ako funkcia, pomocou ktorej Ego chce ovládnuť a vytesniť intrapsychický konflikt do nevedomia. V snoch sa

---

139 Porov. HALL, C. S. a kol. *Psychológia osobnosti*, s. 34.

140 Porov. HALL, C. S. a kol. *Psychológia osobnosti*, s. 38.

141 Porov. KRATOCHVÍL, S. *Základy psychoterapie*, s. 20.

142 Porov. HALL, C. S. a kol. *Psychológia osobnosti*, s. 36 - 37.

teda priania prejavujú v prestrojení, v tzv. symbolickej forme. Na odhaľovanie symbolických významov Freud vypracoval tzv. symbolický výklad snov.¹⁴³

Sen považuje Freud za naplnenie neuspokojených želaní a vytvára primárny proces. V spánku, keď je Ego relatívne slabé, sa myšlienky a impulzy z nevedomia pokúšajú nájsť svoj výraz. Interpretácia snov tvorí významnú časť psychoanalytických metód, pretože ponúka dôležitú cestu k nevedomému materiálu, ktorý tvorí základy psychologického fungovania. Pre Freuda je teda sen kráľovskou cestou do nevedomia.¹⁴⁴

Veľmi dôležitý význam v dynamike konfliktu má úzkosť, ktorá je chápaná ako reakcia Ega na zvýšené pudové alebo emocionálne napätie, na vedomé a nevedomé ohrozenie vychádzajúce z vnútra z neprijateľných pudových tendencií. K odstraňovaniu úzkosti človek používa obranné mechanizmy, ako je vytesnenie, izolácia, projekcia, presunutie, indentifikácia, racionalizácia, fixácia, regresia, reaktívny výtvor. Cieľom psychoterapeutického procesu nie je bezhraničné uvoľňovanie pudov a ani ich nekritické uspokojovanie, ale umožniť pomocou interpretácií vhl'ad, t.j. pochopenie iracionálnych motivácií a vytesnenia intrapsychických konfliktov a tým aj ich racionálne vedomé spracovanie. Psychoanalytickými metódami sa majú vytesnené pudové impulzy odhaliť, priviesť do vedomia a vrátiť pod kontrolu vedomého Ja – Ega.¹⁴⁵

Ja ako psychický systém je teda súčasne vytavené svojmu vnútornému napätiu spôsobenému nerovnováhou jeho systémov a zároveň je zaťažované aj podmienkami prostredia. Všetky poruchy a vnútorné konflikty človeka sa nakoniec objavia vo vzťahoch, ktoré si utvára. Človek vníma seba a druhých iracionálne, vzťahové reality si vysvetľuje neprimerane a svoje konanie v prítomnosti orientuje podľa minulých negatívnych skúseností (tzv. pudenie k opakovaniu) alebo minulé zážitky oživuje v nových sociálnych situáciách (tzv. prenos). Nie je teda schopný sa otvoriť novému konštruktívnemu správaniu či vzťahu. Proces psychoterapie musí preto nutne prebiehať vo vzťahu, ktorý vytvorí priestor pre nové adekvátne skúsenosti. Tieto sú výsledkom interakcie klienta s terapeutom, počas ktorej si klient skúša nové, doposiaľ zablokované alebo neznáme formy správania. Podľa týchto skúseností si klient následne vyvíja zdravé alternatívne vzorce správania a vysvetľovania reality. Terapeut a klient vstupujú do „účelového“ zväzku, v ktorom vzniká tzv. prenosová neuróza – umelé ochorenie, ktoré „tu a teraz“ v terapeutickom vzťahu napodobňuje pôvodný vnútorný konflikt klienta, ktorý je tak

---

143 Porov. KRATOCHVÍL, S. *Základy psychoterapie*, s. 22.

144 Porov. HALL, C. S a kol. *Psychológia osobnosti*, s. 51.

145 Porov. KRATOCHVÍL, S. *Základy psychoterapie*, s. 24.

sprístupnený terapeutovi. Terapeut využíva svoje dojmy z prežívania terapeutickéj interakcie (tzv. protiprenos), aby klientovi lepšie porozumel a mohol svojimi interpretáciami vytvárať novú zmysluplnú súvislosť, ktorú uplatňuje na jednotlivé aspekty klientovej minulosti. Tak si klient skrze uvedomenie a zážitok vzťahu môže utvárať nové vzťahy a život oslobodený od zovretia minulosti.¹⁴⁶

Na Freudove teórie nadviazal iný dôležitý predstaviteľ **analytického prístupu v psychoterapii** C. G. Jung. Hoci sa Jungov pohľad na zložky osobnosti a jej dynamiku odlišoval od Freudovho, v mnohom z Freuda vychádzal.

Jung vychádzal z filozofie 19. storočia a aplikácie evolučnej teórie, rovnako tak štúdiom národov rôznych kultúr. Veril, že dynamika vzťahov je skôr prejavom duchovných či psychických potrieb, väzieb ako výlučne sexuálnych túžob. Jung nesúhlasil s Freudovým mechanickým náhľadom na svet. Podľa neho je ľudské správanie podmienené nielen tým, čo sa stalo v minulosti, ale aj tým, čo ľudia predvídajú do budúcnosti, ich cieľmi a aspiráciami. Toto sa prenieslo aj do chápania zmyslu života, kedy Freud považoval ľudské bytosti za vtiahnuté do nekonečného opakovania požiadaviek, inštinktov a pokusov ich uspokojiť alebo potlačiť. Podľa Junga sú však ľudia súčasťou stáleho tvorivého vývoja, odmietal Freudovo zdôrazňovanie významu sexuality a tvrdil, že sexuálne potreby sú len časťou ľudskej bytosti. Dôležitou potrebou je aj potreba duchovného života alebo potreba špecifických náboženských skúseností. Osobitou črtou Jungovej teórie je dôraz na druhový alebo fylogenetický pôvod osobnosti. Základy osobnosti sú podľa neho archaické, primitívne, vrodené, nevedomé, univerzálne.¹⁴⁷

Osobnosť zahŕňa celú myseľ, správanie, cítenie, vedomie a nevedomie a sprevádza nás pri prispôsobovaní sa nášmu sociálnemu a fyzikálnemu prostrediu. Psyché je od počiatku jednota, znamená to teda, že sa rodíme s celosťou alebo s možnosťou celosti. Všetko, čo zažívame a učíme sa, slúži k naplneniu tejto možnosti. Človek sa pokúša vypracovať a udržiavať túto základnú jednotu a chráni ju zabezpečením harmónie medzi všetkými jej elementmi. Najvyšším cieľom života je optimálny vývoj k celosti osobnosti.¹⁴⁸

Jung vidí človeka ako bytosť, ktorá sa v napĺňaní procesu individuácie má stať tým, kým vlastne je. To je ľudská úloha a ľudská schopnosť, ale rovnako tak je to i základňa pre teóriu psychoterapeutického procesu. Jungova psychológia vidí človeka nachádzajúceho sa

---

146 Porov. LUDEWIG, K. *Systemická terapie*, s. 25.

147 Porov. HALL, C. S. a kol. *Psychológia osobnosti*, s. 90 - 91.

148 Porov. HALL, C. S. a kol. *Psychológia osobnosti*, s. 92.

v procese tvorivej premeny a neprítomnosť tejto premeny označuje ako pre neho skľučujúcu. Proces individuácie je procesom diferenciácie, pri ktorom sa má prejavíť jedinečnosť človeka. Prijatie seba samého, vrátane svojich možností a obmedzení, je základná cnosť, ktorá má byť v procese individuácie uskutočnená. Človek sa má stať individuálnou bytosťou oddelenou od rodičovských komplexov a tým zároveň aj od kolektívnych meradiel, noriem a hodnôt spoločnosti, od očakávaní spojených s rolami od toho, čo sa patrí. Stať sa samým sebou tiež znamená stať sa dospelým.¹⁴⁹

Jung označuje proces individuácie na jednej strane ako vnútorný, subjektívny proces integrácie, pri ktorom sa človek učí poznávať na sebe stále viacej stránok, nadväzovať s nimi kontakt a spájať ich do obrazu, ktorý má o sebe samom. Na druhej strane je proces individuácie aj interpersonálnym, intersubjektívnym, vzťahovým procesom, pretože vzťah k bytostnému ja je súčasne vzťahom k blížnemu a nikto nemôže mať vzťah k blížnemu, pokiaľ predtým nemal vzťah k sebe samému.¹⁵⁰

Proces individuácie nemá teda viesť k tomu, že ľudia ostanú osamelé indivíduá, ale má urobiť človeka schopnejším vytvárať spoločenstvo. Plodí uvedomenie si ľudského spoločenstva, pretože práve tento proces privádza k vedomiu to nevedomé, ktoré všetkých ľudí spája, a ktoré je všetkým ľuďom spoločné. Proces individuácie znamená zjednocovanie so sebou a súčasne aj s ľudstvom.¹⁵¹

Osobnosť podľa Junga je zložená z množstva systémov na troch úrovniach vedomia. Ego pôsobí na vedomej úrovni, komplexy a archetypy na úrovni osobného nevedomia, resp. kolektívneho nevedomia, postoje a funkcie pôsobia na všetkých úrovniach vedomia. Vedomé a nevedomé sa v osobe syntetizuje pomocou činnosti najdôležitejšieho archetypu – Self. Jedným z prvých produktov vývinu procesu diferenciácie vedomia je Ego. Ono zohráva v organizácii vedomia rolu vrátnika, t. j. určuje, ktoré vnemy, myšlienky, spomienky a city môžu vstúpiť do vedomia. Pri výbere zážitkov sa pokúša Ego zachovať súdržnosť osobnosti a udržať pocit kontinuity a identity. Nič z toho, čo je prežité sa aj napriek cenzúre Ega nestratí, ale je uložené v osobnom nevedomí (podobné Freudovmu nevedomiu). V rámci osobného nevedomia sa skupiny myšlienok môžu zhlukovať dohromady a vytvárať tzv. komplex. Tieto skupiny prepojených myšlienok, pocitov a spomienok majú silný emočný obsah a na základe určitých podnetov môžu vyvolávať nezvyčajné reakcie. Komplex sa prejavuje v živote

---

149 Porov. KASTOVÁ, V. *Dynamika symbolu*, s. 13 – 14.

150 Porov. KASTOVÁ, V. *Dynamika symbolu*, s. 15.

151 Porov. KASTOVÁ, V. *Dynamika symbolu*, s. 16.

človeka tým, že ovplyvňuje takmer celé jeho správanie. Tieto myšlienky sú také nutkavé, že to znemožňuje normálne každodenné fungovanie človeka.¹⁵²

Komplex je podľa Jungovej teórie nevedomý, pričom môže blokovať prirodzený beh duševného života a prejavovať sa až ako druhé Ja, ktoré stojí v protiklade vedomému Ja a môže tak prevládnuť v usmerňovaní psychickej činnosti. Z hľadiska Ja sú štyri možné vzťahy ku komplexu: úplná neznalosť jeho existencie, identifikácia, projekcia, konfrontácia. Jung hovorí, že len konfrontácia môže viesť k plodnému vyrovnaniu sa s komplexom.¹⁵³

Jedným z prínosov Junga pre analytické prístupy je pojem kolektívneho nevedomia. Vychádza z toho, že evolučná minulosť vytvára predobrazy našich osobností, ktoré sú nesené kolektívnym nevedomím. Kolektívne nevedomie je zložené z praobrazov (archetypov), myšlienok alebo pamäťových stôp z našej pradávnej minulosti, a to nielen ľudskej, ale aj predhumánnej. Tieto obrazy sú záznamom spoločných zážitkov, ktoré sa opakovali v nespočetných generáciách. Zdôrazňoval, že nededíme špecifické spomienky alebo myšlienky, ale dedíme predispozíciu alebo pohotovosť k istým ideám. Rodíme sa teda s možnosťou vnímať, myslieť alebo cítiť a táto možnosť sa naplňa pomocou našej osobnej skúsenosti. Nevedomie – osobné aj kolektívne je pre nás veľkou pomocou, lebo obsahuje všetky podprahové zážitky, ktoré sme zabudli alebo prehliadli, a rovnako tak múdrosť a zážitky nespočetných storočí.¹⁵⁴

Jung tieto obrazy nevedomia nazýva archetypmi, ktoré sú bez formy a obsahu a obsahujú veľké množstvo emócií, reprezentujú možnosť istého typu vnímania či konania.¹⁵⁵ Identifikoval a opísal mnohé archetypy, ako narodenie, znovuzrodenie, moc, smrť, jednota, hrdina, dieťa, Boh, démon, múdry starec, matka, Zem, zviera. Pri formovaní osobnosti sú najdôležitejšie persona, anima, animus, tieň, Self.

Persona je maskou, ktorú človek verejne ukazuje. Odráža ako vnímame rolu, ktorú od nás spoločnosť očakáva, že budeme v živote hrať. Odráža aj spôsob, ktorým chceme byť videní ostatnými. Persona je nevyhnutná pre prežitie, pomáha nám kontrolovať naše city, myšlienky, správanie. Ak sa ľudia so svojou personou úplne identifikujú, môže to viesť k odcudzeniu od seba samých a ich skutočných citov.

---

152 Porov. HALL, C. S. a kol. *Psychológia osobnosti*, s. 93 - 94.

153 Porov. KRATOCHVÍL, S. *Základy psychoterapie*, s. 36.

154 Porov. HALL, C. S. a kol. *Psychológia osobnosti*, s. 94 - 95.

155 Porov. HALL, C. S. a kol. *Psychológia osobnosti*, s. 95.

Jung tvrdil, že každý človek má kvality druhého pohlavia nielen fyziologické (pohlavné hormóny), ale aj city, postoje, hodnoty. Anima odráža ženskú stránku mužského psyché – emocionalitu. Animus odráža mužskú stránku ženského psyché – logiku a racionalitu. Anima a animus pomáhajú mužom a ženám navzájom si porozumieť, no spôsobujú tiež nedorozumenia, ak ich ľudia projikujú bez ohľadu na ich skutočné kvality. Jung tvrdil, že muži musia prejavovať ženské aspekty svojej osobnosti a ženy musia prejavovať mužské stránky svojej osobnosti. Ak tak neurobia, stanú sa tieto črty nevedomé, nerozvinuté a výsledkom bude slabé a nezrelé nevedomie.¹⁵⁶

Tieň odráža živočíšne inštinkty, ktoré ľudia zdedili počas evolúcie od nižších foriem života. Tieň je považovaný za najsilnejší a najnebezpečnejší zo všetkých archetypov. Reprezentuje emócie, spontánnosť, tvorivý pud (pripomína Freudov Id) a je tiež zdrojom všetkého najlepšieho, čo je v ľudskej bytosti. Ak Ego a tieň spolupracujú, jeho sily sú kanalizované do užitočného správania a človek sa cíti plný života a aktivity. Ak tomu tak nie, je individuum sa môže stať sebadeštruktívne alebo deštruktívne voči iným.¹⁵⁷

Self je zjednocujúci systém osobnosti, ktorý ovláda proces individuácie a transcencie, v ktorých sa osobnosť sebarealizuje. Self motivuje človeka k celistvosti a prejavuje sa rôznymi symbolmi, z ktorých najvýznamnejší je magický kruh (mandala ako znak celostnej jednoty). Self sa stáva stredovým bodom osobnosti, okolo ktorej sa zhľukujú ostatné systémy. Riadi proces individuácie, ktorého cieľom je užitočné a tvorivé aspekty nevedomia kanalizovať do vedomia a produktívnej aktivity.¹⁵⁸

Iným dôležitým prvkom Jungovej teórie sú symboly, ktoré chápe ako viditeľné znaky niečoho neviditeľného. Skrze symboly sa človeku otvára cesta k tvorivému rozvoju osobnosti, teda proces individuácie.

Slovo symbol pochádza z gréckych slov „symbolon“ – poznávacie znamenia, alebo aj „symballein“, čo znamená, dať dohromady, spojiť. Na základe etymológie pojmu si môžeme uvedomiť, že symbol je niečo, čo je zložené z častí. Až vtedy, keď sú časti dané dohromady, jedná sa o symbol a tento symbol sa stáva symbolom niečoho. Symbol je teda viditeľným znamením neviditeľnej reality. Pokiaľ ide o symbol, musíme vždy vziať na vedomie dve roviny: vo vonkajšom sa môže prejavovať niečo vnútorné, vo viditeľnom čosi neviditeľné, v telesnom duchovné, vo zvláštnom všeobecné. Pri interpretácii symbolov

---

156 Porov. HALL, C. S a kol. *Psychológia osobnosti*, s. 95 - 96.

157 Porov. HALL, C. S a kol. *Psychológia osobnosti*, s. 95 - 96.

158 Porov. HALL, C. S a kol. *Psychológia osobnosti*, s. 95 - 96.

pátrame vždy po neviditeľnej realite, ktorá je za realitou viditeľnou a hľadáme medzi nimi spojenie.¹⁵⁹

Pomocou analýzy a interpretácie symbolov v snoch, fantáziách, víziách, mýtoch, umení a pod. získavame poznatky o kolektívnom nevedomí a jeho archetypoch.

Symbol pôsobí dvoma spôsobmi:

- v retrospektívnom je riadený inštinktami a reprezentuje impulzy, ktoré nemôžu byť uspokojené;
- v prospektívnom zmysle symboly reprezentujú nahromadenú múdrosť získanú tak druhovo aj individuálne, ktorá sa dá využiť aj do budúcnosti.

S myšlienkou, že proces individuácie je súčasne procesom integrácie a procesom vzťahovým, súvisí v jungovskej terapii interpretácia symbolu na rovine subjektu a objektu.¹⁶⁰

Symbolizovať na jednej strane znamená pátrať po skrytej realite za realitou, ktorá je v popredí, na druhej strane nazerať na viditeľnú realitu ako v zrkadle tejto nám neznámej reality, ktorá je v pozadí.¹⁶¹

Symbol, ktorým sa človek aktívne zaoberá, dokáže oživiť celú paletu psychických skúseností od spomienok až po očakávania – avšak len vtedy, keď s ním nadviažeme emocionálny kontakt. V symbole sa stretávame aj so spomienkami z tých oblastí života, na ktoré by sme najradšej zabudli, ožívajú očakávania, ktoré v nás vyvolávajú úzkosť, pretože nie sú zlučiteľné s obrazom, ktorý sme si o sebe vytvorili.¹⁶²

V symbole sa zviditeľňujú nielen naše špecifické aktuálne problémy, ale takisto aj jedinečné životné a vývinové možnosti. V problémoch sa totiž podľa Junga nachádzajú aj možnosti ich riešenia. A práve to je na symboloch veľmi zreteľné. Na jednej strane v nich nachádza svoje vyjadrenie to, čo náš život brzdí, čo mu prekáža, často aj v súvislosti s inhibujúcimi spomienkami z raného detstva, ktoré sú prostredníctvom symbolov vyvolané. Na druhej strane sú však súčasne v symboloch oslovené životné témy, ktoré smerujú do budúcnosti. Symbol, ako ohnisko psychického vývoja, je v terapeutickom procese nositeľom tvorivého vývinu. Proces individuácie je teda v symbole prežívaný a zviditeľňuje sa v ňom.¹⁶³

---

159 Porov. KASTOVÁ, V. *Dynamika symbolu*, s. 16.

160 Porov. KASTOVÁ, V. *Dynamika symbolu*, s. 16.

161 Porov. KASTOVÁ, V. *Dynamika symbolu*, s. 28.

162 Porov. KASTOVÁ, V. *Dynamika symbolu*, s. 30.

163 Porov. KASTOVÁ, V. *Dynamika symbolu*, s. 39 – 40.

Energiu osobnosti nazýva Jung psychickou energiou, alebo tiež energiou životnou. Dynamiku osobnosti založil na dvoch princípoch, ktoré odvodil zo zákonov termodynamiky. Princíp ekvivalencie tvrdí, že energia sa zachováva a teda, že sa nikdy nestráca zo systému osobnosti. Princíp entropie je založený na tom, že energia má sklon tiecť zo silnejšej na slabšiu časť. Ciele, ktoré sa skrývajú za týmito princípmi, sú stabilita a rovnováha. Podľa ekvivalencie množstvo energie musí zostať rovnaké a podľa entropie musí množstvo energie v rôznych častiach systému zostať v rovnováhe. Podľa Junga jednostranný vývoj osobnosti vytvára konflikt a napätie a rovnomerný vývoj všetkých zložiek produkuje harmóniu a spokojnosť.¹⁶⁴

Psychická energia je využívaná na dva ciele. Prvým je zachovanie života a druhým je rozvoj kultúrnych a duchovných aktivít. Definoval dva mechanizmy, ktorými sa tieto ciele dosahujú. Je nimi progresia a regresia. Progresia je proces psychologickéj adaptácie a teda snaha človeka o prispôbenie alebo pokus modifikovať prostredie. Regresia je spätný pohyb psychickej energie do nevedomia. Regresia však nie je nevyhnutne zlá, pretože môže Egu pomôcť nájsť cestu okolo prekážky. Môže odkryť užitočné poznatky z nevedomia – múdrosť nahromadenú v tak osobnej ako i rodovej minulosti. Regresia sa vyskytuje v snoch, ktoré sú dôležitým prejavom nevedomého materiálu. Okrem týchto mechanizmov Jung rozpoznáva ešte sublimáciu a potlačenie. Sublimáciou rozumie premiestnenie energie z inštinktívnych a menej diferencovaných procesov na tie, ktoré sú viac diferencované a zdôrazňujú kultúrne a duchovné ciele. Potlačením sa rozumie proces vrátenia vedomých obsahov do nevedomia.¹⁶⁵

2.3 Systemický prístup - teoretické a metodologické východiská

Hlbinne-analytický prístup, o ktorom sme hovorili v predchádzajúcej kapitole, vychádza z tzv. štrukturalistického myslenia, ktoré tvrdí, že pre každé slovo je možné nájsť jeho pravý význam. Tento význam sa dá odvodiť od hlbšie ležiacich štruktúr osobnosti, osobného či kolektívneho nevedomia. Opakom tohto myslenia je tzv. postštrukturalistické myslenie, ktoré význam slova definuje na základe jeho používania v sociálnom systéme. Zatiaľ čo štrukturalistický pohľad vidí pravdu a význam ako niečo pod povrchom alebo

---

164 Porov. HALL, C. S. a kol. *Psychológia osobnosti*, s. 105.

165 Porov. HALL, C. S. a kol. *Psychológia osobnosti*, s. 105 - 106.

vnútri osobnosti, systému, štruktúry, postštrukturalizmus tvrdí, že práve interakcia ľudí je tou činnosťou, ktorá význam vytvára. Postštrukturalizmus chápe náš svet ako interakčný kontext vytvorený jazykom, slovami. Jazyk je pritom považovaný ako univerzálne médium, ktoré vytvára ľudský svet. Ide tu o úplne iný prístup ako ponúkajú štandardné modely myslenia. To, čo sme boli zvyknutí považovať za povrch ako niečo zakotvené v štruktúre, náhle dostáva prednosť pred tým, čo sme považovali za základ.¹⁶⁶

Štrukturalisti sú zameraní na poznanie ľudského sveta pomocou podrobného analytického pozorovania. Ich postoj je objektivita, ich cieľom je pravda - ide o tradične vedecký štýl. Pre postštrukturalistov je význam poznáný vďaka sociálnej interakcii a dojednávaniu. Významy sú prístupné poznaniu, pretože ležia medzi ľuďmi a nie preto, že by boli skryté vo vnútri individuálneho psyché. Ide teda o tzv. naratívne poznávanie, pri ktorom postštrukturalisti spochybňujú nezávislosť subjektu a objektu, od ktorej závisí možnosť objektívneho poznania.¹⁶⁷

Systemický prístup, ktorý vychádza východisk postštrukturalizmu, nazerá na terapiu ako na spôsob činnosti, ktorá zahŕňa celý rad prepojených, ale zároveň samostatných jazykových hier. Podľa Wittgensteina pojem jazyková hra znamená zdôraznenie toho, že hovorenie jazykom je spôsob činnosti. Nie je už teda treba viac hľadať niečo „za“, alebo „pod“, pretože všetko, čo potrebujeme, je okamžite prístupné a dosiahnuteľné v jazyku. Nič nie je skryté.¹⁶⁸

Wittgenstein hovorí, že potrebujeme jazykovú hru ako verejný rámec, aby sme dali zmysel nášmu rozhovoru a iným osobným skúsenostiam. Význam pritom nie je uložený ani v tom, kto hovorí, ani v tom, kto počúva, ale v medzipriestore oboch, teda medzi adresátom a adresujúcim. Osobný jazyk sa stáva verejným, pretože hovoriť spolu znamená, že spoločne kreujeme rozhovor, a teda spoločne konštruujeme realitu. Sú to práve jazykové hry, v ktorých slová, gestá dostávajú, či nadobúdajú svoje významy. Jazykové hry sú z metodologického hľadiska jednotkami terapie. Vnímanie jazykových hier pomáha terapeutom nájsť zmysel a usporiadať svoje rozhovory s klientmi. Každá jazyková hra pomáha určiť, ako sú slová v jej rámci používané a aký význam nadobúdajú pre klienta a terapeuta. V rôznych jazykových hrách môže mať rovnaké slovo rôzne použitie, a teda aj rôzny význam.¹⁶⁹

---

166 Porov. SHAZER, S. *Doing Therapy*, s. 71 – 81.

167 Porov. SHAZER, S. *Doing Therapy*, s. 71 – 81.

168 Porov. SHAZER, S. *Doing Therapy*, s. 71 – 81.

169 Porov. SHAZER, S. *Doing Therapy*, s. 71 – 81.

Klienti aj terapeuti vnášajú do každej situácie všetky svoje predchádzajúce skúsenosti a významy slov. Terapeut, rozhovor a klient tvoria jednotku, pretože význam, ktorý rozhovor nadobúda pre klienta a terapeuta, je závislý od nimi vytvorenej jazykovej hry. Klient svoju situáciu popisuje zo svojho vlastného jedinečného a zvláštneho uhlu pohľadu, terapeut načúva a vždy rozumie vypovedané slová odlišne a má pre nich iné významy ako tie, ktoré klient používa. Terapia je príležitosťou pre nové významy, ktoré sa utvárajú vďaka týmto dvom rôznym popisom jednej reality, teda týmto dvom rôznym významom, ktoré stoja vedľa seba. Výsledkom teda nie je klientov popis a význam ani terapeutov popis a význam, ale popis a význam odlišný od oboch.¹⁷⁰

Postštrukturalisti všeobecne vnímajú znaky, slová a pojmy ako prechodné. Význam slov nie je prednostne daný tým, čo má na mysli ich užívateľ, ten kto ich vyslovuje. Naopak, ich užívateľ objavuje význam svojich slov tým, že ich použije v jazykovej hre. Slovo nie je odoslané, ale je vždy iba prijímané. To, čo je dôležité pre použitie a význam slov, sú rozdiely medzi vnímaním, rozdiely medzi tým, ako ľudia slová používajú. Každé slovo s významom, ktorý do neho vložil ten, kto ho použil, súčasne otvára množstvo rôznych významov pre slová predchádzajúce i nasledujúce. Je to užívateľova starosť vyberať slová, ktoré vymedzujú alebo obmedzujú možné nedorozumenia tak, aby udržal na uzde význam slova. Hovoríme o chápaní významu ako priebežne sa meniaceho, kontextualizovaného. Každé slovo alebo veta sa môžu objavovať v stále nových a nových kontextoch, ktoré odlišujú ich významy. To znamená, ak chceme porozumieť každému použitiu, musíme študovať ich odlišnosti vo vzťahu k ich kontextu, ktorým sa rozumie širší text. V rozhovore sa vytvára príležitosť spoločne si dojednať význam slova, ktorý je používaný. Terapeutická jednotka je potom chápaná ako do seba uzavretý jazykový systém, ktorý vytvára významy dojednávaním medzi terapeutom a klientom. Terapeutický rozhovor je teda skladanie rozličných významov dohromady a čokoľvek je definované, je výsledkom toho, ako to terapeut a klient dojednali. Cieľom terapie je uviesť do chodu významové rozdiely tak, aby mohli priniesť zmenu klientovho života.¹⁷¹

Systemický prístup vychádza z teórie poznania antropológa G. Batesona a neurobiológa H. Maturana, pričom ju označujú za radikálny konštruktivismus. Ten tvrdí,

---

170 Porov. SHAZER, S. *Doing Therapy*, s. 71 – 81.

171 Porov. SHAZER, S. *Doing Therapy*, s. 71 – 81.

že vonkajší svet naším poznaním neodhaľujeme, ale si ho vytvárame a realita je sociálnou konštrukciou.¹⁷²

Terapeutická práca systemickým spôsobom sa opiera o dve centrálné tézy:

1. Ľudské systémy vyrábajú reč a konštruujú významy slov. Je potrebné si však uvedomiť, že nie problém je charakterizovaný systémom, ale systém je charakterizovaný problémom. Hovoríme, že v terapii pracujeme s problémom determinovaným systémom.
2. Význam a porozumenie sú konštruované sociálnym a intersubjektívnym spôsobom. Nepoznávame a nerozumieme významu, pokiaľ nekonáme komunikatívne uprostred spoločnosti, v ktorom a pre ktoré sú význam a porozumenie relevantné.¹⁷³

Najdôležitejším prínosom radikálneho konštruktivismu sú myšlienky viability a sebaorganizácie. Pod viabilitou chápeme istú priechodnosť definície pojmov, a to v tom zmysle, že vedú k cieľu porozumenia. V našich pojmových štruktúrach a v našich konštrukciách ide o to, aby boli priechodné v tom zmysle, aby nás viedli tam, kde by sme chceli byť, aby nám vyriešili problémy, ktoré máme. Kybernetika vytvorila teóriu komunikácie, z ktorej vyplýva, že reč v nás väčšinou vytvára ilúziu, že vyslovené vety prinášajú smerom k druhému určitý význam, zmysel. Kybernetická komunikačná teória nám úplne jasne ukazuje, že tomu tak vôbec nemusí byť. Ľudia si slová interpretujú na základe svojej vlastnej skúsenosti a nie na základe skúsenosti, ktorá je v nich obsiahnutá z hľadiska hovoriaceho.¹⁷⁴

Myšlienkou sebaorganizácie pripúšťame, že si svoje poznanie konštruujeme sami, a teda je nami samými aj organizované. Keď si človek chce predstaviť iný subjekt, môže to urobiť len tak, že mu pripíše vlastnosti, ktoré pozná len u seba. Druhú osobu dostaneme do svojho sveta prežívania len tak, že určitej bytosti/objektu, ktorý sme vyčlenili vo svojom svete prežívania, pripíšeme určité vlastnosti, ktoré poznáme sami u seba. Z uvedeného vyplýva, že na to, aby sme mohli vybudovať poznanie skutočnosti, potrebujeme druhého človeka. Môžeme to dosiahnuť len tak, že druhého, ktorého sme si sami skonštruovali v medziach priechodnosti, sme totiž vlastne skonštruovali v medziach toho, čo sa potom tiež osvedčilo v našich interakciách s ním. Porozumieť totiž neznamená, že si vytvoríme rovnakú konštrukciu ako má ten druhý. Porozumieť znamená to, že si poskladáme

---

172 Porov. KRATOCHVÍL, S. *Základy psychoterapie*, s. 266.

173 Porov. GOOLISHIAN, H. - ANDRESON, H. *Ľudské systémy a jak s nimi pracujeme*, s. 1.

174 Porov. FOERSTER, H. - GLASERSFELD, E. *Radikální konstruktivismus*, s. 3 – 4.

dohromady niečo, čo za momentálnych okolností nevyvoláva žiaden odpor. Ako náhle má ten druhý konštrukciu, ktorá nevyvoláva žiaden odpor v komunikácii, verí, že rozumie. Z tohto vyplýva, že o svete nevieme nič iného, než to, čo vieme o sebe. Ak si uvedomíme subjektívnosť vnímania každého v komunikácii, potom aj na názor druhého nahliadame ako na názor subjektívny, hoci od toho nášho je rozdielny.¹⁷⁵

Radikálny konštruktivizmus v žiadnom prípade nepopiera možnosť existencie ontologického sveta. To, že všetko je našou konštrukciou, nehovorí nič o tom, či svet, ktorý je organizovaný mimo tieto konštrukcie má povahu odlišnú od nami skonštruovaného sveta alebo s ním totožnú. Radikálny konštruktivizmus však absolútne popiera možnosť, že tento ontologický svet môžeme popísať alebo poznať.¹⁷⁶

Systemový štrukturalistický princíp rovnováhy - homeostázy je v systemickom prístupe nahradený tzv. vývojovou paradigmou. Od radikálneho konštruktivizmu sa však vývoj systemickej teórie v posledných rokoch nasmeroval k teórii sociálneho konštrukcionizmu. Od kybernetickej metafory prechádza k metafore naratívnej.

Sociálny konštrukcionizmus prirovnáva ľudské osudy k príbehom či textom, ktoré sú rozprávané, a na ktorých podobe pracuje autor, poslucháč alebo čitateľ. Človek sa teda javí ako bytosť rozprávajúca, naratívna. Vytvára a rozpráva svoj príbeh zložený zo sledu udalostí, ktoré sa odohrávajú v jeho životnom čase. Svojím rozprávaním prideluje jednotlivým udalostiam alebo vzťahom určitý význam. Vychádza z jeho chápania súvislostí a vedie k presvedčeniu o príčinách a následkoch. Významy rozprávania s ním zdieľajú členovia spoločnosti a vytvárajú spoločnú sociálnu realitu.¹⁷⁷

Naratívna terapia vychádzajúca z teórií sociálneho konštrukcionizmu, je rozhovorom, pri ktorom sa prerozprávaním príbehov postupne dosahuje dekonštrukcia pôvodných významov jednotlivých udalostí alebo dekonštrukcia zakotvených a nevyvrátiteľných presvedčení. Zároveň s tým procesom prebieha hľadanie nových súvislostí a významov, ktoré umožňujú prekonať problém a rekonštruovať problémom definovaný systém. Tak sa objavujú nové možnosti a perspektívy pre ďalší vývoj jednotlivých osôb a vzťahov. Terapeuti sa na miesto expertov v procese stávajú spoluautormi nového príbehu, pričom vytvárajú podmienky pre zmenu.¹⁷⁸

---

175 Porov. FOERSTER, H. - GLASERSFELD, E. *Radikální konstruktivismus*, s. 3 – 4.

176 Porov. FOERSTER, H. - GLASERSFELD, E. *Radikální konstruktivismus*, s. 5.

177 Porov. KRATOCHVÍL, S. *Základy psychoterapie*, s. 267.

178 Porov. KRATOCHVÍL, S. *Základy psychoterapie*, s. 267.

Sociálny konštrukcionizmus a tým teda aj metódy práce naratívnej terapie, vychádzajú zo štyroch základných myšlienok.

1. Realita je sociálne konštruovaná - dojednávaná.

Ústredným mottom postmodernizmu je to, že názory, zákony, spoločenské zvyky, zvyky v obliekaní a stravovaní, teda všetko to, čo vytvára psychologickú štruktúru skutočnosti, povstáva skrze sociálne interakcie v priebehu času. Inými slovami ľudia si spoločne vytvárajú realitu priebežne tým, ako ju prežívajú.¹⁷⁹

Dokonca aj naša identita je podľa sociálneho konštrukcionizmu dojednávaná. K pomenovaniu jej významov dochádza v rovine bežných interakcií, teda vo vzťahoch, v rámci rozhovorov. Môžeme povedať, že identita je kontemplatívna, ale zároveň je stále dojednávaná vo vzťahoch. Je zrejmé, že niektoré aspekty identity sú biologicky dané, rodíme sa s nimi, ale ich význam nie je nemenný. Z hľadiska utvárania identity záleží teda aj na tom, ako druhí vnímajú naše sebareprezentácie, ale aj na zvykoch, názoroch spoločnosti, ktorá vymedzuje naše osobné možnosti. Identita má tzv. diskurzívnu povahu.¹⁸⁰

Naša identita je síce vpletená do diskurzov – je kontemplatívna, ale zároveň vždy zostáva aj telesná. Sme ohrození, situovaní, koneční ľudia, sme biologické jednotky – „Žijeme vo svojej koži“. Nielenže máme telo, ale sme telo. Pre proces terapie je dôležité si uvedomiť, že ako telesné osoby dokážeme meniť svoje životy, ich podmienky i sociálne scenáre. Hovoríme, že sme tzv. produktívnymi telami schopnými zmeny. Sme tzv. komunikujúcimi telami schopnými symbolického vyjadrenia za pomoci gest, metafor a reči.¹⁸¹

2. Realita sa vytvára prostredníctvom jazyka.

Modernisti sú presvedčení, že existuje jasná hranica medzi objektívnym reálnym svetom a subjektívnym mentálnym svetom, pričom jazyk vystupuje ako spoľahlivý a presný prostredník medzi nimi. „Vonku“ existuje skutočný svet a my ho môžeme poznať pomocou jazyka. Jazyk môžeme používať k jednoznačnému zobrazeniu vonkajšej reality a naše vnútorné reprezentácie sú presnými odrazmi vonkajšej skutočnosti. Postmodernisti sa sústreďujú na to, ako používaný jazyk formuje náš svet a naše názory. Práve skrze jazyk

---

179 Porov. FREEDMAN, J. - COMBS, G. *Narativní psychoterapie*, s. 43.

180 Porov. GJURIČOVÁ, Š. - KUBIČKA, J. *Rodinná terapie*, s. 29.

181 Porov. GJURIČOVÁ, Š. - KUBIČKA, J. *Rodinná terapie*, s. 34 - 35.

budujú ľudia a spoločnosti svoj pohľad na realitu. Jediným svetom, ktorý ľudia môžu poznať, je svet zdieľaný v jazyku, pričom jazyk je interaktívny proces a nie pasívne prijímanie existujúcich právd. Jazyk teda nezrkadlí svet, ale jazyk ho vytvára tak, ako ho poznáme.¹⁸²

Francúzsky sociálny vedec M. Foucault hovorí o množine tzv. diskurzov, alebo teda konštruktov významov v spoločnosti, ktoré sa v každej dobe vytvárajú vo vzťahu k rôznym fenoménom (napr. aj ku vzťahu k Bohu) a obracia pozornosť na spôsob, akým získavajú, či strácajú v rámci spoločnosti svoj vplyv. Naše subjektívne prežívanie seba samého, či iných fenoménov života, sa utvára tiež v týchto mnohopočetných diskurzoch - dojednávaniach o tom, čo je a čo nie je správne, čo je pravdou a čo nie, čo je potrebné, vhodné či nevhodné. Jeden typ diskurzu môže v živote človeka dominovať takým spôsobom, že jeho vplyv na jeho život - jeho moc nad životom - je určujúci, a tak obmedzuje iné voľby. Človek potom môže prežívať stav, že síce nie je spokojný, ale nemôže nič zmeniť. Zmena v živote človeka začína až tým, že reflektuje, aké diskurzy ovplyvňujú a spoluvytvárajú jeho subjektivitu, prežívanie seba samého.¹⁸³

3. Realita je skonštruovaná a udržiavaná prostredníctvom rozprávania.

Ak je realita vytváraná v jazyku, ktorý používame, potom je udržiavaná nažive a podávaná ďalej v príbehoch, ktoré žijeme a rozprávame.¹⁸⁴ White a Epston v tejto súvislosti hovoria, že keď sa ľudia snažia dať životu zmysel, majú pred sebou úlohu usporiadať prežité udalosti do časových postupností tak, aby dostali ucelený popis seba samých a okolitého sveta. Tento popis sa dá označiť ako príbeh alebo rozprávanie o sebe. Úspech v tomto začleňovaní skúseností do príbehov dodáva ľuďom pocit kontinuity a zmyslu v živote a toto potom slúži ako základ pre usporiadanie každodenného života a pre interpretáciu ďalších prežívaní.¹⁸⁵

Pre modernistický prístup k príbehom je typické vysvetľovať ich pomocou skrytých štruktúr a archetypov a nenechávať ich „rozprávať ich samostatne“. Tu môže iba odborník, ani nie tak podľa príbehov, ale podľa štruktúr či mýtov, správne pochopiť príbeh, a to dokonca lepšie, než ten, kto ho rozpráva. Je tu však veľké riziko, že tieto príbehy budú ukrátené o prežitú skúsenosť a jej kľúčový význam. Keď terapeuti načúvajú príbehom ľudí

---

182 Porov. FREEDMAN, J. - COMBS, G. *Narativní psychoterapie*, s. 48.

183 Porov. GJURIČOVÁ, Š. - KUBIČKA, J. *Rodinná terapie*, s. 34.

184 Porov. FREEDMAN, J. - COMBS, G. *Narativní psychoterapie*, s. 49.

185 Porov. FREEDMAN, J. - COMBS, G. *Narativní psychoterapie*, s. 50 - 51.

s úmyslom vyhodnotiť ich, zachytiť symptómy, poskytnúť interpretáciu, riskujú, že nepostrehnú zmysel. Postmodernisti „neveria“ na podstatu, pretože podľa nich je poznanie dosahované sociálnymi procesmi, ktoré sa menia a obnovujú v každom okamihu interakcie. V príbehoch a textoch sa neskrýva žiaden dopredu daný význam. Terapeut s týmto prístupom k veci očakáva, že sa v priebehu rozhovoru vytvorí nový a snád' aj užitočnejší príbeh, ktorého autorom je rozhovor a nie terapeut.¹⁸⁶

Každá zapamätaná udalosť predstavuje príbeh, ktorý spolu s predošlými príbehmi vytvára našu životnú históriu. Keď to vyjadríme zážitkovo, naša história je našim životom. Základom naratívnej terapie je to, že v každom živote vždy existuje viac udalostí, ktoré sa nedostanú do príbehu života než tých, ktoré sa tam dostanú, tzv. že keď životné príbehy obsahujú bolestivé významy alebo sa zdá, že ponúkajú len neprijemné alternatívy, môžu byť zmenené tým, že sa zdôraznia iné, do tej doby nezahrnuté udalosti alebo že sa už zo zahrnutých udalostí vyvodí nový význam, a teda sa vytvoria nové príbehy. Naratívna terapia je teda o prerozprávání a novom prežití príbehov života.¹⁸⁷

4. Neexistujú žiadne nemenné pravdy.

Existuje veľa možností, ako sa dá interpretovať každá konkrétna skúsenosť, ale žiadny výklad nie je skutočne pravdivý. Tam, kde modernisti zužujú výber alternatív a snažia sa nájsť všeobecne použiteľnú interpretáciu, tam sociálny konštrukcionizmus vedie k oslave rôznorodosti. Rozdiely v prežívaní vlastného ja poukazujú na to, že predstavy o ja rovnako tak ako ostatné konštrukcie, sa formujú prostredníctvom sociálnych interakcií v kontexte konkrétnej kultúry. Prichádzame teda k záveru, že neexistuje nič také ako pravé ja. Vlastné ja sa konštruje sociálne prostredníctvom jazyka a udržuje sa rozprávaním. Na vlastné ja sa nepozerať ako na niečo, čo je vo vnútri človeka, ale ako na proces či aktivitu, ktorá sa objavuje v priestore medzi ľuďmi. Rôzne podoby vlastného ja sa objavujú v rôznych kontextoch a žiadna z nich nie je pravdivejšia ako iná. Myslíme si, že ľudia si neustále vzájomne vytvárajú svoje ja a že existuje veľa možných príbehov o mojom ja, tvojom ja a o ja ostatných ľudí. Aj napriek tomu, že žiadne ja nie je pravdivejšie ako iné, pravdou ostáva, že konkrétni ľudia v konkrétnej kultúre dávajú prednosť konkrétnej prezentácii vlastného ja. Toto preferované ja sa líši od bytostného ja. Miesto toho, aby sme hľadali bytostné ja, pracujeme s ľuďmi na tom, aby svoje ja zakúsili z

---

186 Porov. FREEDMAN, J. - COMBS, G. *Narativní psychoterapie*, s. 51 - 52.

187 Porov. FREEDMAN, J. - COMBS, G. *Narativní psychoterapie*, s. 53.

rôznych stránok a aby ho rozlíšili o možnosti v tom ktorom kontexte. Pomáhame im, aby prežívali príbehy, ktoré podporujú rast a rozvoj preferovaných ja.¹⁸⁸

Na základe uvedeného však nechceme povedať, „že je možné všetko“. Skôr sme motivovaní skúmať svoje konštrukcie a príbehy ako vznikli a aký majú vplyv na nás a na druhých ľudí. Z postmoderného pohľadu je nutné skúmať naše konštrukcie a zvažovať, ako podľa nich konáme. Pre terapiu sú kľúčové otázky okolo rozhodovania, voľby a skúmania v dôsledku našich rozhodnutí. Je teda nutné skúmať svoje presvedčenia a hodnoty.¹⁸⁹

2.4 Konkrétne spôsoby využitia biblického príbehu v psychoterapii

Na základe všetkých poznatkov, ktoré sme predostreli v predchádzajúcich kapitolách našej práce z oblasti antropológie, hermeneutiky a psychoterapie, si uvedieme konkrétny príklad využitia psychologických aspektov biblických príbehov za účelom dosahovania definovaných cieľov psychoterapie.

Pre ilustráciu psychoterapeutickej práce v rámci dvoch nami vybraných prístupov - hlbinné-analytický a systemický prístup – sme si vybrali jeden biblický príbeh z Jánovho evanjelia o vzkriesení Lazara. Pomocou neho si poukážeme na možnosti i rozdielnosti práce s biblickým textom v psychoterapii. Nemáme za cieľ spracovať vyčerpávajúci screening práce, ale podať rámec a možnosti, ktoré je nutné analyzovať aj na základe už doposiaľ predložených informácií v predchádzajúcich častiach našej práce.

„¹ Bol chorý istý Lazár z Betánie, z dediny Márie a jej sestry Marty. ² Bola to tá Mária, čo pomazala Pána voňavým olejom a poutierala mu nohy svojimi vlasmi. Jej brat Lazár bol chorý. ³ Preto mu sestry poslali odkaz: „Pane, ten, ktorého miluješ, je chorý.“ ⁴ Keď to Ježiš počul, povedal: „Táto choroba nie je na smrť, ale na Božiu slávu, aby ňou bol oslávený Boží Syn.“ ⁵ Ježiš mal rád Martu i jej sestru a Lazára. ⁶ Keď teda počul, že je chorý, zostal ešte dva dni na mieste, kde bol. ⁷ Až potom povedal učeníkom: „Podme znova do Judey.“ ⁸ Učeníci mu vraveli: „Rabbi, len nedávno ťa Židia chceli ukameňovať a zasa ta ideš?!“ ⁹ Ježiš odpovedal: „Nemá deň dvanásť hodín? Kto chodí vo dne, nepotkne sa,

---

188 Porov. FREEDMAN, J., COMBS, G. *Narativní psychoterapie*, s. 54 - 55.

189 Porov. FREEDMAN, J., COMBS, G. *Narativní psychoterapie*, s. 55 - 56.

lebo vidí svetlo tohto sveta. ¹⁰ Ale kto chodí v noci, potkne sa, lebo v ňom nie je svetla. “ ¹¹ Toto povedal a dodal: „Náš priateľ Lazár spí, ale idem ho zobudiť.“ ¹² Učeníci mu povedali: „Pane, ak spí, ozdravie.“ ¹³ Ježiš však hovoril o jeho smrti a oni si mysleli, že hovorí o spánku. ¹⁴ Vtedy im Ježiš povedal otvorene: „Lazár zomrel. ¹⁵ A kvôli vám sa radujem, že som tam nebol, aby ste uverili. Poďme k nemu!“ ¹⁶ Tomáš, nazývaný Didymus, povedal ostatným učeníkom: „Poďme aj my a umrime s ním.“ ¹⁷ Keď ta Ježiš prišiel, dozvedel sa, že Lazár je už štyri dni v hrobe. ¹⁸ Betánia bola pri Jeruzaleme, vzdialená asi pätnásť stadií, ¹⁹ a tak prišlo k Marte a Márii veľa Židov potešiť ich v žiali za bratom. ²⁰ Keď Marta počula, že prichádza Ježiš, išla mu naproti. Mária zostala doma. ²¹ Marta povedala Ježišovi: „Pane, keby si bol býval tu, môj brat by nebol umrel. ²² Ale aj teraz viem, že o čokoľvek poprosíš Boha, Boh ti to dá.“ ²³ Ježiš jej povedal: „Tvoj brat vstane z mŕtvych.“ ²⁴ Marta mu vravela: „Viem, že vstane v posledný deň pri vzkriesení.“ ²⁵ Ježiš jej povedal: „Ja som vzkriesenie a život. Kto verí vo mňa, bude žiť, aj keď umrie. ²⁶ A nik, kto žije a verí vo mňa, neumrie naveky. Veríš tomu?“ ²⁷ Povedala mu: „Áno, Pane, ja som uverila, že ty si Mesiáš, Boží Syn, ktorý mal prísť na svet.“ ²⁸ Ako to povedala, odišla, zavolať svoju sestru Máriu a potichu jej vravela: „Učiteľ je tu a volá ňu.“ ²⁹ Len čo to ona počula, vstala a šla k nemu. ³⁰ Ježiš totiž ešte nevošiel do dediny, ale bol stále na mieste, kde mu Marta vyšla naproti. ³¹ Keď Židia, čo boli s ňou v dome a potešovali ju, videli, že Mária rýchlo vstala a vyšla von, pobrali sa za ňou, lebo si mysleli: „Ide sa vyplakať k hrobu.“ ³² Keď Mária prišla ta, kde bol Ježiš, a zazrela ho, padla mu k nohám a povedala mu: „Pane, keby si bol býval tu, môj brat by nebol umrel.“ ³³ Keď Ježiš videl, ako plače a ako plačú aj Židia, čo s ňou prišli, zachvel sa v duchu a vzrušený ³⁴ sa opýtal: „Kde ste ho uložili?“ Povedali mu: „Pane, pod’ sa pozrieť!“ ³⁵ A Ježiš zaslzil. ³⁶ Židia povedali: „Hľa, ako ho miloval!“ ³⁷ No niektorí z nich hovorili: „A nemohol ten, čo otvoril oči slepému, urobiť, aby tento nezomrel?!“ ³⁸ Ježiš sa znova zachvel a pristúpil k hrobu. Bola to jaskyňa uzavretá kameňom. ³⁹ Ježiš povedal: „Odvalte kameň!“ Marta, sestra mŕtveho, mu povedala: „Pane, už páchne, veď je už štyri dni v hrobe.“ ⁴⁰ Ježiš jej vravel: „Nepovedal som ti, že ak uveríš, uvidíš Božiu slávu?“ ⁴¹ Odvalili teda kameň. Ježiš pozdvihol oči k nebu a povedal: „Otče, ďakujem ti, že si ma vypočul. ⁴² A ja som vedel, že ma vždy počuješ, ale hovorím to kvôli ľudu, čo tu stojí, aby uverili, že si ma ty poslal.“ ⁴³ Keď to povedal, zvolal veľkým hlasom: „Lazár, pod’ von!“ ⁴⁴ A mŕtvy vyšiel. Nohy a ruky mal ovinuté plátnom a tvár obviazanú šatkou. Ježiš im povedal: „Porozväzujte ho a nechajte ho odísť!“ (Jn, 11, 1 – 44)

2.4.1 Biblia a hlbinné-analytický prístup

Grün tvrdí, že metóda hlbinné-analytického výkladu sa najlepšie hodí pre exegézu príbehov o uzdravení. Pri práci s príbehmi uzdravenia nejde však primárne o zisťovanie, či Ježiš skutočne uzdravoval, ale ide o to, či človek verí v to, že ho Ježiš môže uzdraviť. Liečiacu silu majú príbehy až vtedy, keď sa s chorými postavami v biblickom príbehu stretáme a stotožníme sa s ich situáciou, v ktorej sa nachádzajú.¹⁹⁰ Keďže aj psychoterapia je zameraná na liečenie/riešenie problémov človeka, práve tieto príbehy o uzdravení sú veľmi vhodné pre prácu v psychoterapeutickom procese.

Ako sme už spomínali vyššie, biblický text je možné vykladať tak na rovine objektu, ako na rovine subjektu. Oba tieto spôsoby sú integrálnou súčasťou hlbinné-analytického prístupu a exegézy symbolov. Z hľadiska dosiahnutia cieľov našej práce, ktorými sú definovanie psychologických aspektov biblických príbehov a ich aplikácia v procese psychoterapie, nižšie predkladáme výklad biblického textu o vzkriesení Lazára na rovine subjektu, a to z hľadiska teórie osobnosti a jej archetypov i z hľadiska exegézy symbolov.

Táto konkrétna exegéza vychádza z informácií uvedených v predchádzajúcich častiach našej práce a časti o biblickej a filozofickej antropológii, osobnosti ako psychologickom konštrukte, o filozofických základoch a metódach hermeneutiky, ktoré sa snúbia s poznatkami o hlbinné-analytických systémoch v psychoterapii. Predložená exegéza je spracovaná podľa významných predstaviteľov hagioterapie P. Remeša¹⁹¹ a A. Grüna¹⁹².

Na **subjektívnej rovine** môžeme Máriu, Martu a Lazára chápať ako tri časti seba samého, tri zložky osobnosti. Ak nedovolíme jednej z nich žiť, túto symbolizuje Lazár, a ak sme zároveň príliš inými dvoma, ktoré symbolizujú Mária a Marta, utláčaní, naša osobnosť sa nebude rozvíjať rovnomerne. Stáva sa totiž, že niečo v nás nemôže žiť práve preto, že Mária a Marta okupujú príliš veľa priestoru v našej duši, pretože v nás z nejakých dôvodov začali dominovať. Ak všetko, čo je v nás ovláda anima, ona všetko riadi a organizuje, potom odumrie náš animus. Anima i animus sú však neoddeliteľné časti duše človeka, ktoré pre zdraný proces životnej individuácie musia byť v rovnováhe.

---

190 Porov. GRÜN, A. *Hlubinně psychologický výklad Písma*, s. 23.

191 Porov. REMEŠ, P. - HALAMOVA, A. *Nahá žena na střeše*, s. 159 - 169.

192 Porov. GRÜN, A. *Hlubinně psychologický výklad Písma*, s. 32 - 35.

V Márii, Marte a Lazárovi vidíme tri vzájomne sa ovplyvňujúce časti ľudskej duše, z ktorých jedna je násilne odsunutá do hĺbín nevedomia a je zavalená symbolickým kameňom. Lazár tu predstavuje tú zložku ľudskej psychiky, ku ktorej sa človek bojí priblížiť, pretože sa obáva jej zápachu. Nechce ju vnímať a prehlasuje ju za dávno mŕtvu. Vnútoraná inšpirácia Lazárovho príbehu na subjektívnej rovine obsahuje otázku: „Čo je hrobom v mojej duši a čo tento hrob ukrýva?“ Možno chceme držať pod zámkom svoju agresivitu alebo sexualitu, možno naše pranie niečo dosiahnuť, k niečomu sa odvážiť. O našich potlačených traumách, vine, alebo ako by povedali psychoanalytici, o našom tieni, je možné mať nekonečné fantázie. Všetko, čomu však nedovoľujeme žiť, vniká ako vnútorný jed do vlákien nášho tela a duše, otravuje nás a nakoniec sa to v nás stáva jedovatým zápachom, ktorý ničí všetko živé okolo nás. Stráca sa akákoľvek kreativita osobnosti človeka a ten akoby je bez života, bez vitálnej energie.

Psychoterapeutická práca s týmto príbehom spočíva v analýze všetkého, čo v nás už dávno odumrelo s cieľom dať týmto obsahom znovu šancu k životu. Ide teda o proces individuácie, kedy sa nevedomé odsunuté obsahy znovu stávajú vedomými a tým sa znovu poháňa k životu dynamika osobnosti človeka a navracia sa mu život.

E. T. Gendlin rozlišuje 6 krokov, ako vstúpiť do procesu rozvíjania vzťahu so sebou samým a dialógu s obsahmi našej duše. Prvým krokom je sústredenie sa na to, čo človek prežíva v prítomnom okamihu „tu a teraz“. Druhý krok je snažiť sa načúvať posolstvu týchto pocitov. Tretí krok je pokúsiť sa nájsť symbol, cez ktorý by mohol človek vyjadriť to, čo cíti. Štvrtý krok predstavuje kladenie otázok a piatym krokom rozvíjame dialóg s problémom, ktorý symbol a emócie prinášajú. Šiestym krokom je prijatie tejto celej dynamiky. Ak sme schopní vstúpiť do tohto dialógu, privedie nás to k obráteniu a k premene samých seba. To, čo sme pociťovali predtým ako prekážku, sa prostredníctvom tejto dynamiky bude stávať čoraz viac súčasťou nášho vnútorného bohatstva. Počúvaním vlastných pocitov a zostupovaním k ich koreňom sme pozvaní ísť k ústrety vnútornému oslobodeniu. Ide o oslobodenie autentických vitálnych síl a energií, rozpoznávaním toho, čo im bráni v ich realizácii. Dôležité je si uvedomiť, že je to tá istá energia, ktorá, ak je uväznená a obrátená proti človeku samému, v prípade, že príde k jej oslobodeniu, je zároveň vitálnou energiou v živote človeka, ktorá ho vedie dopredu a dodáva mu potrebnú silu a radosť zo života.¹⁹³

---

193 Porov. GENDLIN, E. T. *Focusing. Interrogare il corpo per cambiare la psiche*, s. 62 – 76.

Psychoterapeut indikuje analýzu príbehu ako psychoterapeutickú metódu v prípadoch, kedy ju vyhodnotí pre klientov stav vhodnú. Už vopred však pozná výklad tohto príbehu na rovine subjektu, a teda klienta zámerne stavia v práci s príbehom akoby pred zrkadlo, v ktorom vidí seba samého. Pozná aj štruktúry osobnosti, ktoré chce príbehom osloviť a vie, aký cieľ chce dosiahnuť v psychoterapeutickom procese. Vychádza z poznania, že Biblia rozpráva o ľuďoch, ktorí sú práve tak chorí a zranení ako my sami a títo ľudia sa po stretnutí s Kristom uzdravujú. Na základe ich príbehu uzdravenia sa aj my odvážime zadívať do vlastných rán a nastaviť ich Kristovi, aby ich uzdravil. Užitočné je, ak sa pritom pozrieme na tie kroky, ktorými Ježiš chorých uzdravil. Práve tieto nám ukazujú, ako je možné dôjsť aj k nášmu vlastnému uzdraveniu. Terapeut klienta na tejto ceste uzdravenia sprevádza svojou prítomnosťou i svojou erudovanosťou v oblasti práce s biblickým textom i v psychoterapeutických metódach.

V príbehu pri uzdravení Ježiš najprv hovorí s oboma sestrami – oboma dominantnými časťami našej osobnosti. Nadviazaním komunikácie ich pripravuje na to, že brat Lazár bude opäť povolaný k životu, že mu bude utvorené miesto v duši človeka. Marta prichádza Ježišovi v ústrety, Mária ostáva doma. V komunikácii sa Marta akoby bráni a hádže vinu za smrť Lazára na neprítomnosť Ježiša a odchádza. Mária reaguje inak. So slzami v očiach síce odôvodňuje bratovu smrť Ježišovou neprítomnosťou, no silnejšia než jej výčitka je jej bolesť. Mária a Ježiš spolu mnoho nehovoria, ale v plači budujú jeden s druhým spoločenstvo – nadväzujú vzťah. Je zaujímavé sledovať pohyb oboch sestier k Ježišovi a zase späť a slová ich nemohúcnosti i pasivity vo vzťahu k Lazárovej smrti.

Ježiš sa opýtal: „Kde ste ho uložili?“ Oni mu povedali: „Pane, pod' sa pozrieť!“ Všetci akoby chceli zdieľať s Ježišom ich bolesť. No keď Ježiš ide k hrobu a rozkazuje odvaliť kameň, Marta namieta. Nemá dôveru, že by Ježiš mohol, či chcel jej brata vzkriesiť. Na subjektívnej rovine často pochybujeme aj my, že by v nás Lazár mohol znovu žiť, že by v nás mohlo mať šancu to, čo už v nás dávno bolestne odumrelo. To, čo Lazár symbolizuje, často vnímame ako úplne rozložené a neschopné vzkriesenia. Máme silnú tendenciu nechať všetky nepríjemnosti pod kameňom a nemať s nimi už nič spoločného. Ježiš však aj napriek rozpačitém a neistým reakciám okolia a na základe svojho intímneho vzťahu k Otcovi zvolá: „Lazár, pod' von!“ Oslovuje teda to, čo je odumreté a neštíti sa páchnuceho priestoru. Lazára volá von na vzduch, na svetlo, do kontaktu, do vzťahu, do života: „Porozväzujte ho a nechajte ho odísť!“

Z hľadiska **exegézy symbolov** hrob považujeme za mnohvrstvomý symbol a Lazárov príbeh môžeme vnímať nielen ako príbeh o procese vzkriesenia odumretého v nás, ale aj ako príbeh o bolestných a škodlivých dôsledkoch osamelosti. Hrob symbolizuje našu samotu, z ktorej nás Ježiš volá k životu vo vzťahoch. Základnou reakciou človeka na osamelosť je nadväzovanie vzťahov. Psychoterapeutická práca so symbolom hrobu preto môže slúžiť aj ako zrkadlo spôsobu, ako nadväzujeme svoje vzťahy.

Prvé „patologické“ riešenie – prvá slepá ulička - predstavuje tzv. život v očiach druhých. Stretávame sa s ňou v podobe túžby po sláve, túžby natrvalo ostať v spomienkach ľudí, túžby zanechať po sebe dielo, ktoré by nás každému pripomínalo. Druhou slepou uličkou je túžba po totálnom splynutí s druhým človekom, nejakým ideálom, nejakou sociálnou skupinou, vesmírom či božstvom. Toto riešenie odstraňuje osamelosť najradikálnejším spôsobom, a to tak, že odstraňuje autonómne bytie a aj jedinečnosť človeka. Tak sa rozpúšťa aj jeho osamelosť. Tretiu slepú uličku, ako zvládať pocity samoty, predstavuje kompulzívna sexualita. Ide o spôsob nadväzovania vzťahov, pri ktorom človek prijíma druhého nie ako celistvú bytosť s vlastným ty, ale prijíma iba nejakú jeho časť, ktorá mu slúži ako nástroj sebauspokojovania.

Z hľadiska psychoterapie zdieľame názor, že žiadny vzťah s človekom nemôže úplne prelomiť izolovanosť a samotu človeka. Vzťahmi môže človek len kompenzovať bolesť odcudzenia. Je dôležité uvažovať o láske skôr ako o prístupe k iným, než ako o vzťahu človeka k objektu jeho lásky.

Z vyššie uvedeného je zrejmé, že hlbinné-analytický výklad Písma je synchronným podnetom vo vzťahu k psychoterapii zameranej na prácu s nevedomými obsahmi a ich vovádzanie do vedomia. Biblický text sa v hlbinné-analytickom prístupe stáva podnetom, s ktorým sa stretáva vedomie, predvedomie a nevedomie, a ktorý privádza z nevedomia do vedomia intrapsychické konflikty, ktorých riešenia sú cieľom terapeutického procesu. Domnievame sa, že vhodne predkladané biblické obsahy môže uľahčovať uvedomovanie si vnútorných konfliktov, pričom úlohou terapeuta je ich vhodne spájať s realitou klienta i realitou a dynamikou psychoterapeutického vzťahu ako nástroja uzdravenia.

2.4.2 Biblia a systemický prístup

Nie je jednoduché predložiť rámce systemickej práce s biblickým systémom. Je tomu tak preto, že významy sa vytvárajú v živej komunikácii medzi zúčastnenými, a teda nikdy nie pasívne. Systemický prístup sa snúbi s biblickým textom pomocou aplikácie metód výkladu zameraných na text a jeho svet, ktoré sme popísali v predchádzajúcich kapitolách.

Hlbinné-analytický systém práce vopred prichádza s istou interpretáciou biblického textu v zmysle teoretických koncepcií osobnosti a jej dynamiky – ako sme to koniec-koncov uviedli vyššie, zatiaľ čo systemický prístup prichádza „iba“ s priestorom pre otázky (teda nie s vopred „diagnostikovanými“ odpoveďami), pomocou ktorých sa ten ktorý význam v interakcii kreuje. Komunikácia - reč ľudí je totiž tou činnosťou, ktorá význam vytvára.

Veľmi výstižne D. Pastirčák vo svojej najnovšej knihe píše: „Ján v Prológu svojho evanjelia píše - „na počiatku bolo Slovo a to Slovo bolo u Boha a to Slovo bolo Boh. Ono bolo na počiatku u Boha. Ním vzniklo všetko a bez neho nevzniklo nič, z toho, čo jestvuje. V ňom bol život a život bol svetlom ľudí.“ (Jn 1,1-4). Je to záhadné a neuchopiteľné, ale je to tak: naše vnútorné bytie vyviera z prameňa jazyka. Keď ten prameň zahatáme, človek v nás odumiera. Svoje bytie osvetľujeme rečou. Jazykom sa denne dotýkame nesmiernej moci a nesmierneho tajomstva. Zakaždým, keď otvoríme ústa a prehovoríme, či si to uvedomujeme alebo nie, vstupujeme do kontaktu so svetom Ducha, ktorý nás presahuje.“¹⁹⁴

Reč je tajomstvo v strede nášho bytia, cez ňu je každá ľudská bytosť mimovoľne spojená s Bohom. Prvá strana Biblie zobrazuje Boha ako neviditeľnú prítomnosť všadeprítomného Ducha, kde Boh slovom tvorí svet z ničoho. Človek – Adam, potom to, čo Boh stvoril svet slovom, svojím jazykom elementy sveta pomenúva. Tvorí reč a tá sa v ňom stáva obrazom Boha. Nekonečné Božie vedomie sa odráža v ohraničenom vedomí človeka. Obraz Adama sa opakuje v príbehu každého ľudského tvora. Človek dáva postupne mená obsahom svojho životného priestoru. Každým slovom v ňom narastá vedomie sveta i vedomie seba samého. Jazyk je chlebom našej duše, chlebom živíme

---

¹⁹⁴ PASTIRČÁK, D. *Zdravé telo v kóme*, s. 82.

svojho vonkajšieho človeka, vďaka reči zas rastie náš vnútorný človek. Sme utváraní slovami, ktoré sme prijali, vetami, ktorými sme sa sýtli.¹⁹⁵ Takto by sa dali zhrnúť základné motivácie práce s biblickým textom v systemickom prístupe, pre ktorý je charakteristické utváranie bytia v jazyku, ako sme už bližšie popísali v predchádzajúcej časti našej práce.

Systemický prístup prichádza k biblickému textu ako pred samostatné médium, ktoré povstalo zo svojho sveta, svojich kontextov. Nejde o sprístupnenie toho, čo je ukryté za textom, ako je tomu v hlbinné-analytickom prístupe, ale o pohyb smerom k textu ako takému. Text sám nám predkladá svoj vlastný svet, svoju vlastnú jazykovú hru a my sme pozvaní do nej vstúpiť. Pre porozumenie je potrebné sa zamerať na vyjasňovanie významu textu a až potom bude možné uchopiť a presne popísať svet, ktorý sám osebe text podáva.¹⁹⁶

Z uvedeného je zrejmé, že ide rozdielne chápanie porozumenia a aj obsahu komunikácie s textom. Komunikácia je založená na prejavoch, ktoré ako udalosti hneď zanikajú. Aby tieto deje mohli pôsobiť komunikatívne, musia byť pre adresáta významné. Ak nemajú žiaden podnecujúci efekt tohto druhu, nevyvolávajú žiadnu aktiváciu vnútri štruktúry sveta príjemcu. Zostanú teda úplne bez dôsledkov pre komunikáciu. Je tomu tak preto, lebo len ten adresát komunikácie, ktorý rozumie a je zmysluplne aktivovaný, môže založiť komunikáciu.¹⁹⁷

Práca s biblickým textom je chápaná ako priestor pre dialóg, v ktorom dochádza k dekonštrukcii vopred daných významov existenciálnych fenoménov, o ktorých Biblia hovorí. Tieto, ak sú pre človeka významné, môžu založiť komunikáciu o významoch a prispieť tak k rozvoju osobnosti človeka.

Biblický príbeh sa nastavuje ako symbolické zrkadlo našim životným príbehom, počas ktorého sa ponorením do deja príbehu ponoríme i do svojho vnútra, a to nás privádza k zamysleniu sa nad sebou, svojím životným príbehom, aký bol, aký je a aký bude.¹⁹⁸

Metaforou terapie sa následne stáva prerozprávanie životného príbehu vo vzťahu k podnetu, ktorý biblický text obsahuje. V terapii ide o hľadanie toho, ako inak prerozprávať starý príbeh života obsahujúci staré významy, otvoriť tak cestu k úvahám

---

195 Porov. PASTIRČÁK, D. *Zdravé telo v kóme*, s. 83.

196 Porov. OEMING, M. *Úvod do biblickej hermeneutiky*, s. 40.

197 Porov. LUDEWIG, K. *Systemická terapie*, s. 57.

198 Porov. FRIEDLOVÁ, A. *Hagioterapie*, s. 76.

o možnostiach, ako by príbeh mohol ďalej pokračovať.¹⁹⁹ Hovoríme o tzv. dekonštrukcii príbehu.

Genialita biblického zjavenia je v tom, že nám neponúka hotové závery, ale prináša nám proces, počas ktorého sa budeme niekam dostávať a vnútornú i vonkajšiu autoritu, aby sme tomuto procesu dôverovali. Biblický text zrkadlí naše vlastné ľudské vedomie a našu cestu. Ak zostaneme s textom a so svojím vnútorným životom s Bohom, naša schopnosť Boha prijať sa rozšíri a prehĺbi.²⁰⁰

V súvislosti s vyššie uvedeným vidíme priestor pre objasnenie pôvodu textu a jeho kontextuálneho usadenia v príbehu spásy. Všetky tieto okolnosti sa môžu stať podnetom pre identifikáciu sa s príbehom, a tak zakladať komunikáciu o význame, pozývať do vzťahu. Každý význam totiž vzniká vo vzťahu, pričom byť znamená komunikovať.

Príbeh o vzkriesení Lazára môže zakladať v procese psychoterapie rôzne komunikácie, a teda nie je možné vopred určiť rámce rozhovoru, ako je tomu v hlbinnanalytickom prístupe. Domnievame sa však, že aj podnety exegézy symbolov, či poukázanie na mnohvrstvosť biblických príbehov, môžu významne prispieť k založeniu komunikácii o významných témach v psychoterapii.

Dekonštrukcia životného príbehu sa nesnaží nájsť riešenia, ale chce naznačiť iný možný prístup k problému, iný pohľad. Aj toto je jedným z rozdielov voči hlbinnanalytickému prístupu v terapii. V procese terapie sa často stretávame s duálnym konštruovaním a chápaním sveta ľudí (človek je buď taký alebo iný) a s ostro ohraničeným porozumením (buď niečo dokážem alebo nemám žiadnu cenu). Dekonštrukcia môže pomôcť spochybniť práve tieto rigidné presvedčenia a individuálne predsudky, ktoré zužujú životné možnosti a voľby človeka.²⁰¹

Jedným zo spôsobov, ktoré môže narušiť jednoznačné vymedzené negatívne popisy seba samého a svojho životného príbehu, je skúmanie ďalších možných popisov a výkladov iných účastníkov príbehu.²⁰² Tu sa naskytá priestor pre načúvanie iným členom v terapii. Načúvaním ich videní sveta, ich príbehov a identifikácií sa s biblickým príbehom a rozširuje pohľad na realitu a situáciu, v ktorej sa človeka nachádza. Ide tu aj o možnosť vidieť veci v úplne odlišnom svetle dobra, pokoja a možnosti žiť.

---

199 Porov. GJURIČOVÁ, Š. - KUBIČKA, J. *Rodinná terapie*, s. 29.

200 Porov. ROHR, R. *Skryté veci*, s. 17.

201 Porov. GJURIČOVÁ, Š., KUBIČKA, J. *Rodinná terapie*, s. 36.

202 Porov. GJURIČOVÁ, Š., KUBIČKA, J. *Rodinná terapie*, s. 36.

Každý a teda aj negatívny príbeh je možné rozprávať z hľadiska rôznych účastníkov, dokonca aj osôb, ktoré neboli jeho protagonistami, je možné ho skúmať z hľadiska nasledujúcich situácií či rôznych možných okolností. V nich sa objavujú nedokonalosti negatívneho príbehu a taktiež možnosť oslobodiť sa od jeho absolutizujúceho vplyvu. Hľadajú sa iné možné verzie príbehu o sebe.

Veľká časť našich vnútorných obsahov duše totiž pochádza zo slov: zo slov rodičov, kamarátov, učiteľov, z textov kníh, z viet a výrokov, ktoré sme si sami sformulovali. Dejiny ľudskej duše by sa dali popísať aj ako dejiny nášho osobného jazyka.²⁰³

Z hľadiska nami rozoberaného príbehu je možné príbeh o Lazárovi vidieť aj ako príbeh Márie, príbeh Marty, príbeh davu, príbeh Ježiša. Širokouhlá optika umožňuje vidieť viac z dynamiky vzťahov a možností riešenia témy príbehu. Dokonca aj téma príbehu môže byť pre každého v príbehu i toho, kto príbeh číta, rozdielna. Práve v tomto aspekte mnohorakosti vidíme úžasnú možnosť využitia biblických príbehov v terapii ako tých, ktoré vytvárajú priestor pre rozdielnosť a jednotu zároveň.

Terapeut v tomto procese načúva príbehu tak, že sa snaží postrehnúť tie aspekty udalosti, ktoré neboli v rámci prerozprávania príbehu vyslovené. Prostredníctvom preformulovania môže poukázať na iné hranice evidentného a tým otvoriť cestu k inému porozumeniu udalosti, k iným významom.²⁰⁴

Naratívna terapia sa na rozdiel od hlbinné-analytického prístupu nesústreďuje na analýzu minulých negatívnych zážitkov klienta. Terapeut teda nie je v pozícii riešiteľa vnútorných konfliktov a traumatických udalostí pomocou ich prerozprávania a hľadania súvislostí s prítomnými problémami klienta. Systemický terapeut stavia na téze, že zabráňovať zlému ide najlepšie práve rozvíjaním toho dobrého.

Hlavná sila naratívneho prístupu spočíva v objavovaní možností, ktoré umožňujú kontakt s pozitívnym príbehom a jeho vyjadrením. Ide o využitie konštitutívnej moci príbehu. Táto pomáha klientom aktívne nový príbeh uskutočniť, vytvoriť i prežiť, ale zároveň tiež začať žiť životný príbeh, ktorý by si priali a majú nádej žiť. Oslobodenie z moci negatívneho príbehu uvoľňuje potenciál jazykovej slobody ku tvorbe iných možných príbehov, ktorých autorom je klient sám.²⁰⁵

---

203 Porov. PASTIRČÁK, D. *Zdravé telo v kóme*, s. 83.

204 Porov. GJURIČOVÁ, Š. - KUBIČKA, J. *Rodinná terapie*, s. 37.

205 Porov. GJURIČOVÁ, Š. - KUBIČKA, J. *Rodinná terapie*, s. 40.

Počas procesu terapie nejde o snahu rozvíjať negatívny príbeh, ale o snahu hľadať výnimky z poznaného správania, pociťovania a pod. Obmedzovanie toho, čo sa nedarí, ide totiž najlepšie rozvíjaním toho, čo sa darí. Ide o tzv. splnomocňujúci prístup ku klientovi, ktorý vychádza z presvedčenia, že klient potrebuje zažiť čo najväčší pocit vlastnej kontroly nad svojim životom. Jeho aktívna spoluúčasť na stanovení si cieľov a hľadani riešenia v rozhovore mu dovoľuje zasiahnuť do zdanlivo „osudového“ kolobehu života. Spolupracovať s klientom, namiesto pracovať za neho, je cestou, ktorá ponúka viac rešpektu k slobode klienta a jeho schopnosti žiť a cítiť sa sám pre seba užitočnejším.²⁰⁶

Terapeut hľadá za negatívnym presvedčením nielen ďalšie významy konkrétnych interakcií (kto mohol vidieť vtedy danú vec inak), ale tiež inkonzistencie v klientových argumentoch, kedy sa nespráva v súlade s negatívnym presvedčením, hľadajú sa súvislosti so sociálne vytvorenými zdieľanými presvedčeniami majoritnej spoločnosti. Terapeut pracuje s otázkami, ktoré vnášajú do oblasti negatívneho presvedčenia nové možnosti. Vhodne vytvorená otázka môže vyvolať príbeh, ktorý obsahuje odpoveď na otázku, ktorá je zároveň kľúčom k novému porozumeniu. Terapeut sa stáva spoluautorom tvorby klientovho príbehu. Naratívna terapia pomáha objavovať trhliny v optike beznádeje, vybavovať spomienky, ktoré sa tejto optike priečia, zabudnuté minulé výnimky.²⁰⁷

F. Imoda k uvedenému trefne dodáva, že osoba, ktorá zostane uzavretá voči novým veciam a voči transcencii zostane akoby slepá. Nevidí iné možnosti, je hluchá pre dialóg pretože nepočuje posolstvo, je akoby paralyzovaná, pretože pokračuje v reagovaní na základe starej a už viac nevhodnej schémy, ktorá nezodpovedá novým situáciám. V takomto prípade dochádza k zastaveniu v procese rastu i v procese transcencie.²⁰⁸

Naratívna terapia vytvára priestor pre stretnutie s pozitívnou výnimkou dokonca už len tým, že si ju klient predstavuje. Tým, že začína vlastnými slovami vyjadrovať inú možnú podobu svojho života a tejto dáva prednosť, svojim spôsobom ju tým začíname uskutočňovať, pretože jej dáva naratívnu realitu. Cieľom terapie nie je vytvoriť príbeh, ktorý terapeut považuje za uspokojivý, ale skôr pomôcť klientovi začať tvoriť vlastný životný príbeh.²⁰⁹

Bibliu je preto nutné vnímať ako jednu kompletnú knihu inšpirovaných príbehov, antológiu, ktorá má svoj začiatok, stred a koniec. Je nutné ju čítať ako inšpiráciu,

---

206 Porov. ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat*, s. 89 – 90.

207 Porov. GJURIČOVÁ, Š. - KUBIČKA, J. *Rodinná terapie*, s. 38 - 39.

208 Porov. IMODA, F. *Esercizi spirituali e psicologia*, s. 44 – 45.

209 Porov. GJURIČOVÁ, Š. - KUBIČKA, J. *Rodinná terapie*, s. 39.

sprievodcu pre život, a to predovšetkým v tom zmysle, že Boh cez ňu pomaly rozvíja vedomie čitateľa tak, aby bolo schopné vrasť do stále jasnejšieho pochopenia samého seba ako toho, kto je Bohom milovaný. Boh sa v texte nemení, zato čitateľ áno. Môžeme teda povedať, že písané slová sú inšpirované do takej miery, do akej inšpirujú čitateľa – sú pre neho významné a menia ho. Doslovný význam slova inšpirovať je slovami stvorenia - dýchanie do niekoho, alebo slovami eschatologického návratu - dýchanie večného života.²¹⁰

3 TEOLÓGIA A PSYCHOTERAPIA – PRIENIKY A VYUŽITIE V PRAXI

Táto časť našej práce sa pokúsi ponúknuť odpovede na otázky koexistencie a dopĺňania sa dvoch dôležitých vied, a to teológie a psychoterapie. Nižšie uvedené riadky by nám mali byť akousi spojovacou líniou medzi reálnymi potrebami sveta a človeka a zmysluplnosťou problematiky predkladanej v našej práci. Pre koho to všetko namáhanie, pre čo, prečo?

Človek je dnes v nebezpečenstve viac ako kedykoľvek predtým. Bez adekvátnej výchovy spojenej s autentickou hodnotovou orientáciou sa môže veľmi ľahko dezorientovať. To má negatívny vplyv na kvalitu jeho osobného života, vzťahu k sebe samému, k iným aj k Bohu. Zdá sa teda, že práve psychológia a psychoterapia môžu človeku dneška prísť na pomoc, aby mohol nájsť pevnú pôdu pod nohami.²¹¹

Akým spôsobom však môže byť psychológia pomocníčkou na ceste človeka k Bohu a k naplneniu zmyslu biblického života? Azda najvýstižnejšie to charakterizoval Evagrius Ponticus, a to niekoľko storočí skôr, ako sa o psychológii začalo hovoriť: „Chceš poznať Boha? Poznaj najskôr sám seba.“²¹²

Poznanie seba samého je výzvou pre každého, kto sa rozhodol budovať vzťah lásky k Bohu a je teda dôležité aj pre duchovný rozvoj každého človeka. T. Green píše, že mnohí hovoria, že je veľmi ťažké poznať Boha, pretože ho nie je možné vidieť, počuť, dotknúť sa ho, ako je to možné s ľudskou bytosťou. Green s uvedenými námietkami súhlasí, avšak

---

210 Porov. ROHR, R. *Skryté věci*, s. 34 - 36.

211 Porov. SLANINKA, L. *Psychológia a spiritualita*, s. 8 - 9.

212 Porov. SLANINKA, L. *Psychológia a spiritualita*, s. 14.

dodáva, že oveľa väčšou prekážkou v duchovnom živote nie je ani tak otázka nedosiahnuteľnosti Boha, ale skutočnosť, že dostatočne nepoznáme seba samých a ani nechceme poznať, akí skutočne sme. Takmer všetci sa skrývame za maskou, nielen pred druhými, ale aj vtedy, keď sa sami pozeráme do zrkadla.²¹³

S. Brambilová k uvedenému dodáva, že psychológia sa môže ponúknuť ako nástroj na pomoc človeku, ktorý chce žiť život plnšie, orientujúc svoju energiu na ciele, pre ktoré sa rozhodol. Poznatky z psychológie a psychoterapie nám ponúkajú prostriedky, aby sme mohli nadobudnúť hlbšie poznanie vlastnej vnútornej dynamiky, aby sme mohli dozrievať vo svojom vnútri. Toto poznanie nás môže priviesť k väčšiemu realizmu o nás samých, ktorého vyjadrením je pokora, väčšia sloboda, zodpovednosť, schopnosť koherentnejšie sa rozhodovať vzhľadom na hodnoty, ktorým veríme. Tieto prostriedky umožňujú rozvoj sebazoznania, seba prijatia, osobnostného rastu, čo súvisí so schopnosťou čoraz viac sa učiť z vlastnej životnej skúsenosti a pozýva vstúpiť do autentickjšieho vzťahu so sebou samým, s inými a s Bohom. Nechceme tým povedať, že psychológia je všeliak. Je však užitočným nástrojom, ktorý môže poskytnúť službu pre rozvoj osobnosti a uschopniť človeka vstúpiť autentickjšie a čoraz osobnejšie do živého vzťahu s Kristom.²¹⁴

E. Klčovanská zdôrazňuje, že pokiaľ terapeut umožní klientovi vnášať do terapie aj duchovné témy a otázky, terapeutické stretnutia môžu byť príležitosťou zaoberať sa aj týmito otázkami zo psychologického hľadiska. Upozorňuje však na limity psychológov a na jasné hranice medzi psychoterapiou a duchovnou starostlivosťou. Aj napriek tomu, že je medzi psychoterapiou a duchovnou starostlivosťou úzky vzťah, predsa len každá oblasť je jedinečná. Túto jedinečnosť si musia uvedomovať tak terapeuti ako aj klienti. Pokúšať sa zo psychoterapie či teológie urobiť to, čím nie sú, znamená presahovať ich limitácie. Psychoterapia môže ľudí priviesť tak ďaleko, že sú pripravení na duchovný rast a môže im pomôcť urobiť dôležité kroky smerom k Bohu, no jej primárny cieľ je odlišný od cieľa teológie.²¹⁵

Z vyššie uvedeného vyplýva, že práca psychoterapeuta primárne nespočíva vo vedení človeka k obráteniu a jeho spáse. Psychoterapiu preto nie je možné zamieňať za pastoračiu alebo teológiu duchovného života a naopak. V prípade však, že terapeut verí v človeka ako bytosť religióznu, v procese psychoterapie prirodzene očakáva, na základe

---

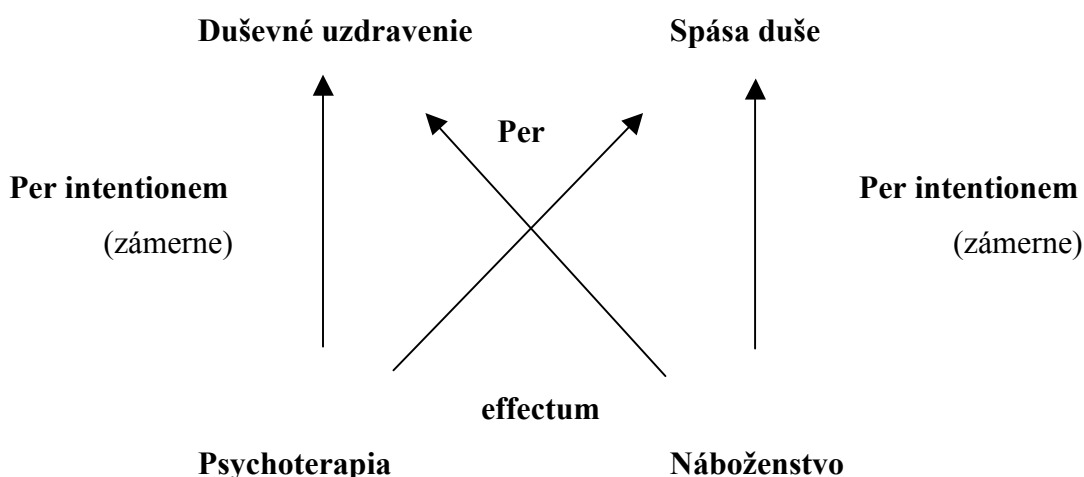
213 Porov. GREEN, T. *Il grano a le zizzani*, s. 25.

214 Porov. SLANINKA, L. *Psychológia a spiritualita*, s. 21 - 22.

215 Porov. BREZINOVÁ, J. *Psychológia, psychoterapia, kresťanstvo*, s. 11-15.

vnímania človeka ako somato-psycho-spiritálnej jednoty, spontánny rast aj v oblasti vzťahu k Bohu.

V. E. Frankl jasne odlišuje ciele náboženstva a psychológie. Cieľom psychoterapie je duševné uzdravenie. Cieľom náboženstva je spása človeka. Stanovenie cieľov je rozdielne a rovnako tak sú aj rozdielne prostriedky, ktorými sú ciele dosahované. Aj napriek tomu, že náboženstvo sa vo svojom prvotnom zámere nestará o uzdravenie a prevenciu duševného psychického trápenia, predsa len vo svojich dôsledkoch – nie teda v zámere – pôsobí psychohygienicky a psychoterapeuticky. Podobný nezamýšľaný efekt môžeme pozorovať na strane psychoterapie, a to vtedy, keď klient v priebehu psychoterapie opäť nájde dávno stratené pramene a dispozície k viere. Uvedené názorne zobrazuje obrázok č. 2.²¹⁶

Obrázok č. 2: Schéma koexistencie psychoterapie a náboženstva²¹⁷

V previazanosti na hagioterapeutické metódy musíme ešte pripomenúť, že žiadna z metód výkladu Písma v nej používaná, sa nesmie používať ako dogmatický výklad biblických textov. Ako sme už spomenuli vyššie, hagioterapiu definujeme ako akúkoľvek formu výkladu Písma aplikovanú v psychoterapeutickom procese, s cieľom terapeuticky pôsobiť na človeka a dosiahnuť jeho duševné zdravie. Jej cieľom teda nie je dogmatický výklad, ten ponecháva výlučne v kompetencii teológie. Rovnako tým však nechceme

216 Porov. FRANKL, V. E. *Psychoterapie a náboženství*, s. 49.

217 Porov. FRANKL, V. E. *Psychoterapie a náboženství*, s. 50.

povedať, že hagioterapeutická práca ponecháva bezbrehú voľnosť výkladu. Chceme len vyzdvihnúť fakt, že nie je primárne z hľadiska jej cieľa na dogmatický výklad určená.

Na záver uvedieme myšlienku, ktorá čerpá z mystagogického výkladu Písma a zahŕňa všetko povedané na predchádzajúcich stranách: „Vykladajme Písmo tak, aby zase Písmo nanovo vykladalo náš život, aby sme za pomoci Písma lepšie rozumeli Bohu a sebe samým a v ňom zakúsili niečo z blaha spásy.”²¹⁸

---

218 Porov. GRUN, A. *Hlubinně psychologický výklad Písma*, s. 21.

ZÁVER

Cieľom našej práce bolo predstavenie možností využitia nových metód exegézy biblického textu pri dosahovaní cieľov psychoterapie. Išlo o veľmi rozsiahlu problematiku, čo sa odrazilo aj na počte strán našej práce, ktorý presahuje povinné štandardy. Dôvodom tohto faktu bola nutnosť ukotvenia problematiky vo vzťahu k vedám, s ktorými je téma našej práce v úzkom prepojení – antropológie, hermeneutiky, psychoterapie.

Celou prácou sa tiahli dve hlavné obsahové línie, a to: línia hlbinne-analytická a línia systemická-naratívna. Obe sme sa pokúsili predstaviť z hľadiska ich antropologických i hermeneutických koreňov a zároveň sme ich psychoterapeutické postuláty dynamiky a zmeny premietli do analýzy vybraného biblického textu.

V práci sme teda použili analyticko-syntetickú metódu, ktorou sme problematiku rozložili do relevantných subsystemov a teórií vo vzťahu k príbuzným vedám. Induktívno-deduktívnou metódou sme sa z predložených čiastkových poznatkov snažili odvodiť všeobecný pohľad na problematiku, a to v konečnom dôsledku premietnutím poznatkov do analýzy konkrétneho biblického textu a definovania jeho terapeutického potenciálu ako podnetu pre proces zmeny v psychoterapii.

Domnievame sa, že sme predostreli fundamentálne koncepty možnosti využitia nových metód exegézy biblického textu pri dosahovaní cieľov psychoterapie, ktoré majú potenciál stať sa inšpiráciou pre aplikovaný výskum teológie a psychoterapie.

Veríme, že naša práca prispela aj k zlepšeniu dialógu medzi teológiou a psychoterapiou, a to jasným definovaním ich rozdielnych cieľov, ktoré sa vzájomne dopĺňajú, no nie je vhodné si ich zamieňať.

Rovnako tak sa domnievame, že práca má potenciál stať sa motiváciou pre aplikovanie metód výkladu biblického textu ako živého Slova do reálneho psychoterapeutického procesu s klientom a tým prispieť k uzdraveniu človeka.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- BREZINOVÁ, J. *Psychológia, psychoterapia, kresťanstvo*. In *Empatia : Bulletin* [online]. 2004, roč. 11, č. 40, s. 11-15. [cit. 30. septembra 2009]. Dostupné na internete: <www.psychologia.sk/empatia/em04-2/emp2.pdf>. ISSN 1335 8624.
- CORETH, E. *Co je člověk? : Základy filosofické antropologie*. Praha : Zvon, 1994. 211 s. ISBN 80-7113-098-2.
- CSONTOS, L. *Základná antropologická línia v encyklikách Jána Pavla II.* Trnava : Dobrá kniha, 1996. 211 s. ISBN 80-7141-132-9.
- Dei verbum : Dogmatická konštitúcia o Božom zjavení*. [online]. 1965. [cit. 30. septembra 2009]. Dostupné na internete: <<http://www.kbs.sk/?cid=1118410949>>.
- ECO, U. *Hledání dokonalého jazyka v evropské kultuře*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2001. 354 s. ISBN 80-7106-389-4.
- FIORES, S. - GOFFI, T. *Slovník spirituality*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1999. 1 295 s. ISBN 8071923389.
- FOERSTER, H. - GLASERSFELD, E. *Radikální konstruktivismus*. Interný študijný výcvikový materiál. Košice : Inštitút pre systemickú skúsenosť. UT KE V. pre roky 2010 – 2013. 7 s.
- FRANKL, V. E. *Psychoterapie a náboženství. : Hledání nejvyššího smyslu*. Brno : Cesta, 2006. 87 s. ISBN 80-7295-088-6.
- FREEDMAN, J. - COMBS, G. *Narativní psychoterapie*. Praha : Portál, 2009. 320 s. ISBN 978 - 80-7367-549-3.
- FRIEDLOVÁ, A. *Hagioterapie : diplomová práca*. [online]. České Budějovice : Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2007. 91 s. [cit. 30. septembra 2009]. Dostupné na internete: <<http://wstag.jcu.cz/cz/services/rest/kvalifikacniprace/downloadPraceContent?adipldno=9392>>.

- Gaudium et Spes* : Pastorálna konštitúcia o Cirkvi v súčasnom svete. [online]. 1965. [cit. 30. septembra 2009]. Dostupné na internete: <
<http://www.kbs.sk/?cid=1118410965>>.
- GENDLIN, E. T. *Focusing* : Interrogare il corpo per cambiare la psiche. Roma : Astrolabio, 2001. 190 s. ISBN 88-340-1359-X
- GJURIČOVÁ, Š. - KUBIČKA, J. *Rodinná terapie* : Systemické a naratívny prístupy. Praha : Grada, 2003. 184 s. ISBN 80-247-0415-3.
- GOOLISHIAN, H. - ANDRESON, H. *Lidské systémy a jak s nimi pracujeme*. Interný študijný výcvikový materiál. Košice : Inštitút pre systemickú skúsenosť. UT KE V. pre roky 2010 – 2013. 12 s.
- GREEN, T. *Il grano e la zizzania* : Il discernimento punto di incontro tra preghiera e azione. Roma : Edizioni CVX, 1992. 244 s. ISBN 888-529-910-5.
- GRÜN, A. *Hlubinně psychologický výklad Písma*. Praha : Česká křesťanská akademie, 1994. 85 s. ISBN 80-85795-05-1.
- GRÜN, A. – DUFNER, M. *Spiritualita zdola* : Překročit svůj vlastní stín. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2002. 70 s. ISBN 80-7192-559-4.
- HALL, C. S. a kol. *Psychológia osobnosti* : Úvod do teórií osobnosti. Bratislava : SPN, 1997. 510 s. ISBN 80-08-00994-2.
- HROCH, J. *Filozofická hermeneutika v dějinách a současnosti*. Brno : Masarykova univerzita v Brně, Georgetown, 2003. 204 s. ISBN 80-210-323-91.
- IMODA, F. *Esercizi spirituali e psicologia* : L'altezza, la larghezza e la profondità. Roma : Editrice Pontificia Università Gregoriana, 2000. 80 s. ISBN 978-88-7652-676-3.
- KASTOVÁ, V. *Dynamika symbolu* : Základy jungovské psychoterapie. Praha : Portál, 2000. 208 s. ISBN 80-7178-371-4.
- KATECHIZMUS KATOLÍCKEJ CIRKVI*. Trnava : SSV, 1998. 918 s. ISBN 80-7162-253-2.

- KRATOCHVÍL, S. *Základy psychoterapie*. Praha : Portál, 2002. 392 s. ISBN 80-7178-657-8.
- KOŠČ, L. *Osobnosť ako somato-psycho-spirituálna jednota : Teória a pokusy o jej modelovanie*. In KOŠČ, L., STRÍŽENEC, M. (Ed.). *Kresťanstvo a psychológia*. Trnava : Spolok svätého Vojtecha, 2003. s. 33 - 67. ISBN 80-7162-411-X
- LÉON-DUFOUR, X. *Slovník biblickej teológie*. Zagreb : Kršćanska sadašnjost, 1990. 1 648 s. ISBN 80-7141-414-X.
- LUDEWIG, K. *Systemická terapie*. Základy klinické teorie a praxe. Praha : Institut pre systemickou skúsenost, 2007. 108 s. ISBN [null].
- Lumen Gentium : Dogmatická konštitúcia o Cirkvi*. [online]. 1964. [cit. 30. septembra 2009]. Dostupné na internete: <<http://www.kbs.sk/?cid=1118413214>>.
- NÁKONEČNÝ, M. *Encyklopedie obecné psychologie*. Praha : Academia, 1997. 243 s. ISBN 80-200-0625-7.
- PÁPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISIA. *Interpretácia biblie v Cirkvi*. Spišská kapitula - Spišské Podhradie : Kňazský seminár biskupa J. Vojtaššáka, 1995. 139 s. ISBN 80-7142-024-7.
- PASTIRČÁK, D. *Zdravé telo v kóme*. Bratislava : Calder, 2011. 192 s. ISBN 978-80-970531-0-9.
- REMEŠ, P. *Hagioterapie – nový směr psychoterapie*. In *Česká a slovenská psychiatrie*, ISSN 1212-0383, 1998, roč. 4, č. 94, s. 206 - 211.
- REMEŠ, P. *Bible a její psychoterapeutický potenciál*. In *Teologické texty*. ISSN 0862-6944, 1999, č. 2. s. 66 - 67.
- REMEŠ, P. *Na příjemce zaměřená hermeneutika a psychoterapie*. In *Teologické texty* [online]. ISSN 0862-6944, 2002, č. 2. [cit. 30. septembra 2009]. Dostupné na internete: <<http://www.teologicketexty.cz/casopis/2002-2/Na-prijemce-zamerena-hermeneutika-a-psychoterapie.html>>.

- REMEŠ, P. *Bible a psychoterapie* [online]. 2004. [cit. 30. septembra 2009]. Dostupné na internete: <http://www.putnici.sk/newsread_print.php?newsid=809>.
- REMEŠ, P. *Hlubinně a existenciálně analytický výklad bible* [online]. [cit. 30. septembra 2009]. Dostupné na internete: <<http://www.hagioterapie.cz/?p=45>>.
- REMEŠ, P. - HALAMOVA, A. *Nahá žena na střeše : Psychoterapeutické aspekty biblických příběhů*. Praha : Portál, 2004. 196 s. ISBN 80-7178-921-6.
- ROHR, R. *Skryté věci : Písmo ako spiritualita*. Brno : Cesta, 2009. 240 s. ISBN 978-80-7295-115-4.
- SHAZER, S. *Doing Therapy : A Post-Structural Re-Vision*. In *Journal of Marital and Family Therapy*. ISSN 0194-472X, 1992, roč. 18, č. 1, s. 71 – 81.
- SCHOVÁNKOVÁ, L. *Hagioterapie pro ženy v krizových situacích : se zaměřením na léčbu alkoholové závislosti v Psychiatrické léčebně Bohnice : diplomová práce*. [online]. Brno : Masarykova univerzita, 2006. 126 s. [cit. 30. septembra 2009]. Dostupné na internete: <http://is.muni.cz/th/64718/ff_m/diplomova_prace.doc>.
- SLANINKA, L. *Psychológia a spiritualita : Základné psychologické aspekty duchovného života*. Trnava : Spolok svätého Vojtecha, 2008. 98 s. ISBN 978-80-7162-713-5.
- STRÍŽENEC, M. Niektoré psychologické prístupy k skúmaniu „zrelosti“ religiozity. In *Studia Aloisiana : Ročenka Teologickej fakulty TU 2002*. Trnava : Dobrá kniha, 2002. ISBN 80-7141-404-2, s. 239 - 244.
- STRÍŽENEC, M. *Súčasná psychológia náboženstva*. Bratislava : IRIS, 2001. 237 s. ISBN 80-88778-33-6.
- Sväté písmo starého i nového zákona*. Trnava : Spolok svätého Vojtecha, 2001. 2 624 s. ISBN 80-7162-281-8.
- TRESMONTANT, C. *Bible a antická tradice*. Praha : Vyšehrad, 1970. 174 s. ISBN [null].
- ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat' : Učebnice metod sociální praxe*. Praha : Slon, 1999. 128 s. ISBN 80-85850-69-9.